

SKÅS

1 • 2010

SUOMEN KESKIAJAN ARKEOLOGIAN SEURA • SÄLSKAPET FÖR MEDELTIDSARKEOLOGI I FINLAND

SKAS

SUOMEN KESKIAJAN ARKEOLOGIAN SEURA
SÄLLSKAPET FÖR MEDELTIDSARKEOLOGI I FINLAND
TURUN YLIOPISTO 2010

SKAS-lehti välittää tietoa yhdistyksen toiminnasta ja keskiajan arkeologiaan liittyvistä seminaareista ja tapahtumista. Lehdessä julkaistaan artikkeleita, kirja- ym. arvosteluja ja muita keskiajan ja uuden ajan arkeologiaan liittyviä juttuja.

Kirjoittajia pyydetään toimittamaan julkaistavaksi tarkoitettu aineisto päätoimittajalle viimeistään kuukautta ennen lehden julkaisupäivää. Tekstit toimitetaan CD-romilla tai sähköpostitse liitetiedostoina Microsoft Word- tai rtf- tiedostomuotoon tallennettuina ilman tekstiin tehtyjä muotoiluja. Pitkiin artikkeleihin liitetään alle 100 sanan englanninkielinen abstrakti.

Kuvat toimitetaan päätoimittajalle CD-romilla. JPG- tai TIFF-muotoisten kuvien tarkkuuden tulee olla 300 pistettä tuumalle (dpi). Kuvia ei palauteta.

Jäsenlehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

Julkaisija:

Suomen keskiajan arkeologian seura –
Sällskapet för medeltidsarkeologi i Finland ry.
Osoite: SKAS, c/o Arkeologia, Henrikinkatu 2,
20014 Turun yliopisto.

Päätoimittaja:

Dos. Georg Haggren
Nurmilinnuntie 3 C 26, 02620 Espoo
Puh. 040-771 5640
georg.haggren@helsinki.fi

Toimittajat:

Tuuli Heinonen
tuuli.heinonen@helsinki.fi
Maija Holappa (taitto)
maija.holappa@helsinki.fi
Tarja Knuutinen
tarja.knuutinen@helsinki.fi
Juha Ruohonen
jukaru@utu.fi

Toimituskunta:

Terhi Mikkola
terhi.mikkola@helsinki.fi
Marianna Niukkanen
marianna.niukkanen@nba.fi
Jussi-Pekka Taavitsainen
justaa@utu.fi
Tanja Ratilainen
tanrat@utu.fi
Timo Ylimaunu
timo.ylimaunu@oulu.fi

Kannen suunnittelu:

Mikael Manninen

Kannen ja seuran logo:

Luusta valmistettu sakkinappula Kuusiston linnasta (Museovirasto). Suunnittelu Markus Kivistö

Abstraktien kieliasun tarkistus:

Rodger Juntunen

SKAS 1-2010

Pääkirjoitus

- 2 SKAS-lehden taival jäsenkirjeestä juhla-
vuoden uudistuksiin

Georg Haggrén

Toimittajien kynästä

- 3 SKAS-lehden uudet toimittajat
esittäytyvät

*T. Heinonen, M. Holappa, T. Knuutinen,
J. Ruohonen*

Tutkimuksia

- 5 Perhe- ja sukukätköt 1000-luvun
Suomessa

Eeva Jonsson

Kevätseminaari: Historiallisen ajan arkeo- logian viimeiset 20 vuotta

- 12 Ruukista tervahautaan, kartanosta kylä-
tonttiin

Marianna Niukkanen

- 17 Turun kaupunkiarkeologian kaksi-
kymmentä viime vuotta

Aki Pihlman

- 26 Uuden ajan alussa perustettujen kau-
punkien arkeologiaa kahdella vuosi-
kymmenellä

Titta Kallio-Seppä

- 35 Katsaus rakennusarkeologiaan
1990–2010

Tanja Ratilainen

- 46 Historiallisen ajan esinetutkimus
suomessa viimeisten 20 vuoden aikana

Risto Nurmi

Kentällä kaivettua

- 56 Padise-Vantaa – the Middle Ages Bridge

Andreas Koivisto

- 57 Vuoroin vieraissa – kaivausvaihdossa
Virossa

T. Heinonen, A.-M. Salonen & E. Terävä

Jäsenistölle

- 62 Call for papers: The 8th Nordic Meeting
on Stratigraphy

PÄÄKIRJOITUS

SKAS-lehden taival jäsenkirjeestä juhlavuoden uudistuksiin

Suomen keskiajan arkeologian seura ry perustettiin vuonna 1990 ja on siten ehtinyt kunnioitettavaan 20-vuoden ikään. Jokainen seura tarvitsee tiedotusta. Vastaperustetussa SKASissa tarve ratkaistiin jäsenkirjeellä. Alkuvuosien tiedotussihteerin, **Henrik Asplundin**, käsissä jäsenkirje kehittyi kolmesti vuodessa ilmestyneeksi jäsentiedotteeksi, jossa alettiin julkaista kirja-arvosteluja ja lyhyitä artikkeleita. Aluksi A4-kokoista monistetta ryhdyttiin vuodesta 1993 alkaen taittamaan lehden muotoon ja A5-kokoon.

Vuoden 1995 alussa silloinen puheenjohtaja **Knut Drake** kehotti seuran jäseniä kirjoittamaan toteamalla, että "jäsenkirje on paras kanava keskiajan ja uuden ajan arkeologiaan liittyvien tietojen levittämiseksi..." Kolmesti vuodessa ilmestynyt jäsentiedote oli jo vuonna 1993 saanut seurakseen Hämeen linnan syyskokouksen osallistujille jaetun lehdykän, josta löytyivät esitelmien lyhennelmät. Jäsentiedote kasvoi pian lehden mittoihin ja vuonna 1995 se sai suojakseen tukevat kannet. Virallisesti muutos lehdeksi tapahtui vuoden 1996 alussa.

Uudessa lehdessä julkaistuissa teksteissä käytiin ajoittain tiukkaa keskustelua ja lyhyiden tiedonantojen rinnalle alkoi ilmestyä tieteellisiä artikkeleita. Vuonna 1998 lehti

sai uuden päätoimittajan **Kirsi Majantiestä**, jolla oli apunaan nelihenkinen toimituskunta. Vuosi 2000 toi tullessaan uuden formaatin, joka näkyi mm. harmaasävyisenä kantena ja B5-kokoon kasvaneina sivuina.

Vuonna 2001 lehden peräsimen turtui aluksi **Terhi Mikkola** ja hänen jälkeensä allekirjoittanut. Saman vuoden viimeisessä numerossa lehdellä oli ensi kertaa oma taittaja, **Martti Lampila**. Vuonna 2003 oli kasvaneen sivumäärän myötä aika siirtyä niiteistä liimasidokseen, ja vuonna 2005 lehti sai uudet vuosittain vaihtuvat värikannet. SKAS oli vähitellen vakiinnuttanut paikkansa tieteellisten aikauskirjojen joukossa.

Vuoden 2010 myötä lehdessä tapahtuu jälleen uudistuksia. Päätoimittajan rinnalla on nyt neljä toimittajaa: **Tuuli Heinonen**, **Maija Holappa**, **Tarja Knuutinen** ja **Juha Ruohonen**. Tukena pysyy lisäksi toimituskunta. Tavoitteena on luoda lehdestä entistä houkuttelevampi julkaisu- ja keskustelufoorumi, jossa on tilaa sekä tieteellisille artikkeleille että populaareille teksteille. Laajennetun toimituksen avulla pyritään kuroma kiinni myöhässä oleva julkaisuaikataulu. Tässä tehtävässä lehti kaipaa seuran jäsenten apua – rohkaiskaa mielenne ja tarjotkaa meile julkaistavaa! ♦

TOIMITTAJIEN KYNÄSTÄ

SKAS-lehden uudet toimittajat esittäytyvät

SKAS-lehdestä on tullut vakiintunut julkaisukanava ja keskustelufoorumi historiallisen arkeologian tutkimuksen parissa työskenteleville ja aiheesta kiinnostuneille. Lehden kasvaessa luonteeltaan tieteelliseksi julkaisusarjaksi myös toimituksellisen työn määrä on lisääntynyt. Vuoden 2010 alussa päätoimittajan ja taittajan avuksi pestattiin kolme uutta toimittajaa, joiden tehtäviin kuuluu toimituksellisen työn lisäksi mm. julkaistavan aineiston hankinta. Näin lehden toimitus vahvistui viisihenkiseksi: Päätoimittajana toimii **Georg Haggrén**, taittajana **Maija Holappa** ja toimituksen uusina jäseninä **Tuuli Heinonen**, **Tarja Knuutinen** ja **Juha Ruohonen**.

Jatkossa tällä paikalla julkaistaan toimittajien pienimuotoista kolumnia, jonka tarkoituksena on nostaa esille historiallisen arkeologian alalta mielenkiintoisia ajankohtaisia ilmiöitä ja teemoja. Tässä numerossa toimittajat esittäytyvät lyhyesti.

HuK Tuuli Heinonen

Opiskelen arkeologiaa Helsingin yliopistolla. Olen viettänyt viime vuodet pätkä- ja projektityöläisenä arkeologian parissa mm. Vantaan museolla ja HY:n arkeologian oppiaineen tutkimusprojekteissa Länsi-Uudellamaalla. Kiinnostukseni kohteita historiallisen ajan arkeologian parissa ovat etenkin keskiajan maaseutuasutus, teollisuusarkeologia ja his-

toriallisten karttojen hyödyntäminen arkeologiassa.

HuK Maija Holappa

Olen arkeologian opiskelija Helsingin yliopistossa. Osallistuin ensimmäisen kerran arkeologisiin kenttätöihin antiikin klassillisella maaperällä ja työskentelen tällä hetkellä Helsingin yliopiston Pompeji-projektissa sekä Finnish Jabal Haroun-projektissa. Suomen historiallisen ajan arkeologiaan tutustuin vuonna 2006 Hangan Kapalbackanin kaivauksilla. Sittenmin olen työskennellyt Espoo Mankby ja Alla tiders Raseborg -tutkimusprojekteissa.

Kenttätöiden ohella olen erityisen kiinnostunut rakennus- ja kaupunkiarkeologiasta. Valmistelen pro gradu -työtäni jossa selvitän pinnanmuotojen vaikutusta Pompejin kaupungistumisen vaiheisiin.

SKAS-lehdessä olen toiminut vuodesta 2007 alkaen ja vastaan lehden ulkoasusta ja taittotyöstä.

HuK Tarja Knuutinen

Valmistelen pro gradu -työtäni Helsingin yliopiston arkeologian oppiaineeseen ja suoritan samalla arkistoalan opintoja Jyväskylän yliopistossa. Historiallisen arkeologian pariin

löysin tieni HY:n arkeologian oppiaineessa toimineen Historiallisen ajan arkeologian opintopiiriin kautta. Osallistuin piirin organisoiman Medeltidsarkeologi på landsbygden (MARK) -projektin tutkimuksiin Pernajan Gammelbyssä vuonna 2004. Vuodesta 2006 lähtien olen työskennellyt oppiaineen tutkimusprojekteissa mm. Espoon Mankbyssä, Hangossa sekä Raaseporissa. Suomen keskiajan arkeologian seuran toimintaan olen osallistunut vuodesta 2007 alkaen, suurimman osan ajasta hallituksen jäsenenä toimien.

Olen kiinnostunut historiallisen arkeologian metodologian ja tutkimusprosessien kehittämisestä erityisesti kenttärkeologisen tutkimuksen – prospektoinnin, inventoinnin ja kaivauksen – osalta. Toinen pitkäaikainen kiinnostuksen kohteeni on ilmakuvien hyödyntäminen arkeologisessa tutkimuksessa.

FM Juha Ruohonen

Olen 2005 valmistunut arkeologi ja työskentelen tällä hetkellä arkeologian oppiaineen assistenttina Turun yliopistossa. Toimeen kuuluvien työtehtävien ohessa teen väitöskirjaa sisämaan kristillisyydestä ja kirkollisesta organisoitumisesta keskialjalta 1700-luvulle. Tarkastelen erityisesti tutkimusalueen hautastapoja ja -paikkoja yhdistämällä perinteisen arkeologisen lähdeaineiston tueksi laajalti muun muassa erilaisia historiallisia

SKAS:n toimittajat Tarja Knuutinen ja Tuuli Heinonen Rapolassa Matomäen kalmistoalueella yhdessä päätoimittaja Georg Haggrenin kanssa.

dokumenteja, nimistöä ja muistitietoa. Historiallisen ajan arkeologisessa tutkimuksessa pyrin muutoinkin hyödyntämään laajalti eri lähdeaineistoryhmiä.

Työn alla on monia kenttävetoisia projekteja ristiretkiaikaisen kalmiston tutkimuksesta hautasaarten inventoimiseen. Kenttätöiden ohella erityisiä kiinnostuksen aiheita ovat kalmistotutkimuksen lisäksi historiallisten karttojen ja asiakirjojen hyödyntäminen, asutusarkeologia, nimistöntutkimus, kirkollisen ja kansanomaisen kulttuurin heijastumat sekä tutkimushistorialliset näkökulmat muinaistieteen kehityksessä. ♦

PERHE- JA SUKUKÄTKÖT 1000-LUVUN SUOMESSA

ABSTRACT

Family and generation hoards in the 11th century Finland

This paper presents a study of Viking-Age hoards in Finland Proper collected during the life of a family or during two or more generations. The family hoards represent coins in circulation while the generation hoards represent capital inherited by one generation from another. Two hoards from Finland Proper have been analysed, Nikkilä from Nousiainen parish and Anttila from Lieto parish. The proportion of German coins in the hoards is compared with the proportion of English coins. Furthermore, the number of coins of each English type represented in the hoards is compared. The result reveals that Anttila, t.p.q. after 1060, is clearly a family hoard, where the owner actively acquired recently imported coins which had entered the area. Nikkilä, t.p.q. after c. 1045, on the other hand, is a generation hoard, accumulated during at least two generations.

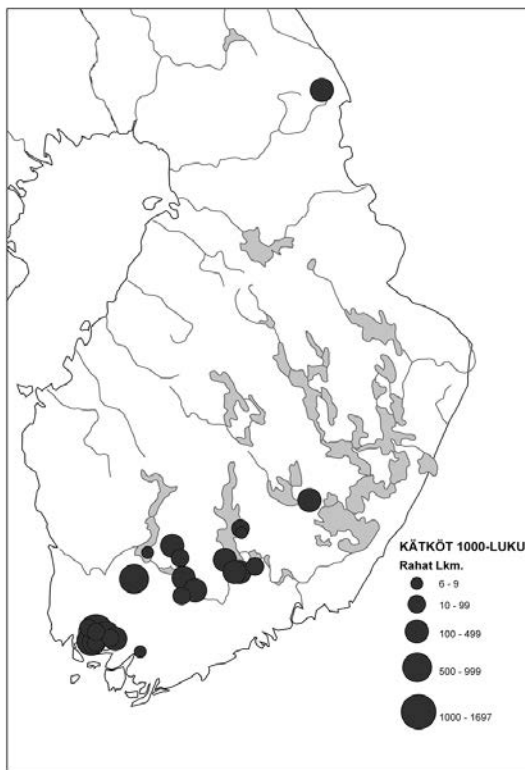
TAUSTA

Viikinkiaikaiset rahakätköt ovat olleet hyvin suosittu tutkimuskohde pohjoismaisten numismaatikoiden keskuudessa viime vuosina.

Viikinkiaikaisten kätköjen tutkimuspotentiaali on täysin ymmärretty vasta noin 15 viime vuoden aikana. Kätkön sisältö (l. sisäinen konteksti) antaa tärkeää tietoa siitä, miten kauppias on hankkinut kätkön ja miten hän on käyttänyt sitä, mutta kätkön ulkoisen kontekstin tunteminen on vähintäänkin yhtä tärkeää.

Tuukka Talvio on osoittanut väitöskirjassaan, että suurin osa Suomen viikinkiaikaisista rahoista saapui maahan Varsinais-Suomen rannikon kautta. Hän on tulkinut aineistoa siten, että rannikolla syntyi kauppiasluokka 1000-luvulla, ja että Varsinais-Suomen hopeakätköt olivat näille kauppiaille kuulunutta omaisuutta (Talvio 2002, 122–123). Suomesta tunnetaan 29 hopeakätköä 1000-luvulta, kaikki Manner-Suomesta. Löydöt ovat keskittyneet selkeästi pienelle alueelle Varsinais-Suomen rannikolla (11 kätköä) sekä Hämeen järviolueelle (14 kätköä). Lisäksi Satakunnasta tunnetaan yksi, Savosta kaksi ja Pohjanmaalta yksi kätkö (ks. kuva 1.) Viikinkiaikaiset rahalöydöt käsittävät runsaat 7000 rahaa, joista noin 450 on peräisin haudoista ja noin 80 on irtolöytöjä.

Pohjoismaisten numismaatikoiden keskuudessa on viime vuosina keskusteltu vilkkaasti käsitteistä perhe-/sukukätkö resp. aktiivinen/passiivinen kätkö. Toistaiseksi käsitteiden käyttö on ollut vaihtelevaa. Tässä artikkelissa tarkoitan perhekätköllä sellaista kätköä, johon kuuluvat rahat on hankittu,

Kuva 1. Suomen myöhäisviikinkiaikaiset kätkölöydöt.

joita on käytetty ja jotka on kätkeyty yhden sukupolven aikana. Sukukätköllä tarkoitan sellaista kätköä, johon kuuluvat rahat ovat kulkeneet perintönä suvussa kahden tai useamman sukupolven ajan. On siis tärkeä huomata, että perhe/sukukätkö ei tarkoita, että kätkö olisi välttämättä ollut perheen/suvun omistuksessa. Miten varsinaissuomalaisia kätköjä on säilytetty? Onko kätköjä pidetty oman kodin piirissä, ts. ilmaisevatko 1000-luvun kätkölöytöpaikat samanaikaista asutusta? Miten kätköjä on käytetty, ovatko ne kulkeutuneet perintönä sukupolvelta seuraavalle?

Cecilia Persson on analysoinut gotlantilaisten ja mannerruotsalaisten kätköjen kronologista sisältöä (Persson 1992). Perssonin analyysissä gotlantilainen materiaali eroaa huomattavasti muusta Ruotsista. Persson on tulkinut ainoastaan yhden mannerruotsalai-

sen kätkön sukukätköksi (Johannishus Blekingessä). Aiemmin yksi suomalainen kätkö (Hämeenlinnan Linnaniemi, tai Varikonniemi, millä nimellä muinaisjäännös on tunnettu vuodesta 1992 lähtien) on tulkittu sukukätköksi (Eeva Jonsson 2009).

Verrattuna 800-luvun lopun ja 900-luvun alun kätköihin, joita **Kerstin Odebäck** on analysoinut 2008, on 1000-luvun kätköjen analysoiminen huomattavasti hankalampaa. 1000-luvun kätköjä on voitu käyttää aktiivisesti tai passiivisesti osittain tai kokonaan riippumatta siitä onko kyseessä perhe- vai sukukätkö. Ainoastaan sellaisessa tapauksessa, että kätkö löytyy koskemattomana, voidaan konkreettisesti analysoida, miten rahoja on käytetty (esim. Stumlen kätkö – Östergren ja Jonsson 1990). Siten käsitteet aktiivinen ja passiivinen ovat käytännössä hankalia 1000-luvun kätköistä puhuttaessa ja ne saattavat johtaa virheellisiin assosiaatioihin. Siksi käytän tässä yhteydessä ainoastaan käsitteitä perhe- ja sukukätkö.

Gotlannissa kätköjä säilytettiin omalla tilalla, todennäköisesti asuinrakennuksen sisällä lattian alla (Östergren 1989, 62), toisin sanoen gotlantilaisia kätköjä säilytettiin perheen piirissä. Varsinaissuomalaisten viikinkiaikaisten kätköjen ulkoisesta kontekstista on vaikea sanoa mitään varmaa, koska kätköjen löytöpaikkoja ei ole alueella kaivettu. On kuitenkin mielenkiintoista huomioda, että kaksi tunnettua ja arkeologisin menetelmin kaivettua suomalaista 1000-luvun kätkölöytöpaikkaa, jotka ovat Hämeenlinnan Varikonniemi ja Mikkelin Orijärvi, sijaitsevat samanaikaisella asuinpaikalla. Suomalaisten, ja erityisesti varsinaissuomalaisten kätköjen ongelmana on, että ne ovat löytyneet varhain, useimmat 1800-luvulla, minkä vuoksi kätkö on erittäin huonosti dokumentoitu. Varsinais-Suomesta on vähintään neljä ja Hämeestä viisi kätköä, joista ei tiedetä juuri mitään

(Talvio 2002, 49). Lisäksi on varmasti useita kätköjä, joista ei ole koskaan tehty ilmoitusta viranomaisille.

Varsinaissuomalainen kätkölöytösmateriaali on kokonaisuutena liian hajanainen tilastollisiin analyysihin. Siksi olen valinnut analyysiin vain kaksi Suomen suurinta viikinkiaikaista rahakätköä, jotka ovat Nousiainen Nikkilä (1696 rahaa, joista 1476 kokonaista ja 221 fragmenttia) sekä Liedon Anttila (900 rahaa, joista 869 kokonaista ja 31 fragmenttia) (Eeva Jonsson 2010).

RAHANTUONNISTA MYÖHÄISELLÄ VIKINKIAJALLA

Tärkein edellytys sukukätköjen muodostumiselle on jatkuva rahantuonti. Tutkimalla kätköjen sisältöä tietyllä alueella ja vertaamalla kätköjen sisältöä toisiinsa voidaan vetää johtopäätöksiä siitä, miten jatkuvaa rahantuonti on ollut. Koko Suomen tilannetta voi luonnehtia toteamalla, että vain neljä kätköä on 1020-lukua vanhempia: Perniön Tiikkinummi (terminus post quem 935/6), Turun Kärämäki (jälkeen noin 944/5), Piikkiön Hadvala (t.p.q. 997) ja Sysmän Väärämaa (t.p.q. 1006). Lisäksi kaksi muuta kätköä ajoittuu varhaiselle 1000-luvulle, mutta kätköt koostuvat pääasiassa koruista, joten niitä on vaikea ajoittaa tarkasti (Talvio 2002, 49–50).

Kenneth Jonsson on huomauttanut, että ensimmäinen suuri raha-aalto tuli Suomeen vasta 1020-luvulla, eli noin kolme vuosikymmentä myöhemmin kuin muualle Pohjolaan (Jonsson 1983, 30–31). Nikkilä ja Anttila on kätetty suhteellisen pitkän ajan kuluttua rahantuonnin alkamisesta, ja niitä edeltävältä ajalta on jo muutamia vanhempia kätköjäkin, mikä merkitsee, että rahantuonti on jo ollut jatkuvaa.

Talvio on tutkinut väitöskirjassaan rahantuonnin kronologiaa. Hän on havainnut, että Varsinais-Suomen merkittävimmät kätköt ajoittuvat 1030–1060-luvuille, kun taas Hämeen kätköillä on suurempi kronologinen hajonta (Talvio 2002, 121). Yhteenvedona Talvio toteaa, että rahantuonnille on vaikea luoda yksityiskohtaista kronologiaa, koska rahat ovat todennäköisesti peräisin skandinaavisesta/baltialaisesta rahakannasta ja rahat ovat olleet sekoittuneita ja osittain vanheneita jo Suomeen saapuessaan. Talvion mukaan voimakas rahantuonti Ruotsiin ja osittain myös Eestiin 990-luvulla saattaisi selittää, miksi suomalaisissa 1000-luvun kätköissä on runsaasti ennen vuotta 1000 lyötyjä rahoja (Talvio 2002, 108).

NOUSIAISTEN NIKKILÄ

Nikkilän kätkö on ajoitettu noin vuoteen 1045 (Talvio 2002, 140). Kätkö löytyi vuonna 1895 rakennustöiden yhteydessä. Ei tiedetä onko kätkö alun perin ollut säilytysastiasa. Kätkön löytöpaikka sijaitsee pellolla ja näin ollen on mahdollista, että kätkö liittyisi samanaikaiseen, yli kynnettyyn asuinpaikkaan. Muinaisjäännösrekisterin perusteella paikka on inventoitu vuonna 2003, mutta rekisteristä ei valitettavasti löydy tarkempia inventoinnin tuloksia.

Nikkilä sisältää suomalaisista kätköistä eniten englantilaisia rahoja. Anja Koronen toteaa, että Nikkilä kuvastaa hyvin kokonaiskuvaa Suomessa englantilaisten rahojen osalta; tavallisin rahatyyppejä on Æthelred II/Long Cross ja sen jälkeen tulevat Æthelred II/Last Small Cross ja Cnut/Quatrefoil ja Pointed Helmet sekä Æthelred II/Crux (ks. kuvat 2a–2e). Englantilaiset rahat ovat tavallisimpia Turun seudulla (Koronen 1996, 28).

2a. Æthelred II noin 978–1016, Crux tyyppi noin 991–997. Winchester, Godwine.

2d. Cnut 1016–1035, Quatrefoil tyyppi noin 1017–1023. London, Godman.

2b. Æthelred II noin 978–1016, Long Cross tyyppi noin 997–1003. London, Godwine.

Cnut 1016–1035, Pointed Helmet tyyppi noin 1023–1029. Huntingdon, Eadnoth.

2c. Æthelred II noin 978–1016, Last Small Cross tyyppi noin 1009–1017. Huntingdon, Saewine.

ANALYYSI

Analyysin tavoitteena on ymmärtää, miten Nikkilän ja Anttilan kätköjä on käytetty. Tämä on mahdollista tarkastelemalla lähemmin kätköihin kuuluvia englantilaisia rahoja sekä vertaamalla englantilaisten ja saksalaisten rahojen osuutta toisiinsa. Analyysin onnistuminen edellyttää, että kätköt vastaavat niitä rahoja, jotka olivat normaalisti kierroksa eli kätköihin kuuluvien rahojen kohdalla ei ole tapahtunut selektiivistä valintaa. Sekä Nikkilän että Anttilan kätköt sisältävät rahojen lisäksi esineitä. **Christina Bäcksbacka** on julkaissut pro gradu -työssään Suomen 1000-luvun rahoja sisältävät kätköt. Hän on keskittynyt nimenomaan esineisiin (Bäcksbacka 1975). Nikkilän ja Anttilan kätköihin kuuluvia esineitä ei käsitellä lähemmin tässä artikkelissa.

LIEDON ANTILA

Anttilan kätkön (t.p.q. 1060), konteksti on hyvin mielenkiintoinen. Kätkö löytyi Ristinpellon varhaiskristillisen hautausmaan ja Liedon Vanhalinnan välittömästä läheisyydestä vuonna 1897. Kätkö, johon liittyi jäänteitä säilytysastiasta, oli piilotettu kivenkoloon pelto- ja niittyalueen väliin jäävälle pienelle metsäiselle kukkulalle. Kätkön aivan täsmällistä löytöpaikkaa ei ole tunnettu.

	NIKKILÄ	ANTTILA		NIK.	ANT.
Islamilaiset	4	4	Edgar		
Bysanttilaiset	3	2	Reform Small Cross 973–5	-	-
Burgundilaiset	1	-			
Ranskalaiset	1	-	Edward Marttuyri		
Saksalaiset	1157	773	Normal Small Cross 975–8	1	-
Italialaiset	4	-			
Böömiläiset	1	-	Æthelred II		
Englantilaiset	272	51	First Small Cross 978–9	-	-
Irlantilaiset	6	2	First Hand 979–85	3	-
Skandinaaviset	66	13	Second Hand 985–91	-	-
Tanskalaiset	15	18	Benediction Hand 991	-	-
Ruotsalaiset	10	-	Crux 991–7	32	-
Norjalaiset	-	1	Intermediate Small Cross 997	1	-
Tunnistamattomat	96	11	Long Cross 997–1003	64	9
Yhteensä	1696	900	Helmet 1003–9	18	3
			Agnus Dei 1009	-	-
			Last Small Cross 1009–17	59	8

Taulukko 1. Kätköjen sisältö (Talvion 2002 mukaan).

Englantilaisten rahojen osuus on suurin nuoremman viikinkiajan varhaisissa kätköissä (l. noin 990–1030, normaalisti englantilaisten rahojen osuus on korkeintaan noin 50 %). Englantilaisten rahojen osuus vähenee ajan myötä ja on pienin ajanjakson lopussa (normaalisti vähemmän kuin 10 %). Normaalisti saksalaisten rahojen osuus on päinvastainen englantilaisten rahojen osuuteen verrattuna. Muista maista tai muilta alueilta tuodut rahat muodostavat aina pienemmän osan kätköistä. Nikkilän kätkössä saksalaiset rahat ovat runsaat neljä kertaa tavallisempia kuin englantilaiset. Anttilan kätkössä saksalaisia rahoja on runsaat 15 kertaa enemmän kuin englantilaisia. Anttilan t.p.q. on 15 vuotta myöhäisempi kuin Nikkilän, joten kätköt seuraavat normia sikäli, että Anttilan kätkössä on vähemmän englantilaisia rahoja. Kätköjen välinen ero on kuitenkin liian suuri, jotta se voisi johtua ainoastaan kätköjen ajoituksesta. Eron täytyy johtua rahojen hankkimisen enemmän kuin kätkemisen ajankohdasta. Toisin sanoen kätköjen analyysi puhuu sen puolesta, että Nikkilä on sukukätkö, kun taas Anttila on perhekätkö (ks. Taulukko 1).

Cnut

Quatrefoil 1017–23	47	9
Pointed Helmet 1023–9	35	9
Short Cross 1029–35	12	5

Harold I/Harthacnut

Jewell Cross 1035–7	1	-
---------------------	---	---

Harold I

Fleur-de-Lis 1037–40	-	2
----------------------	---	---

Harthacnut

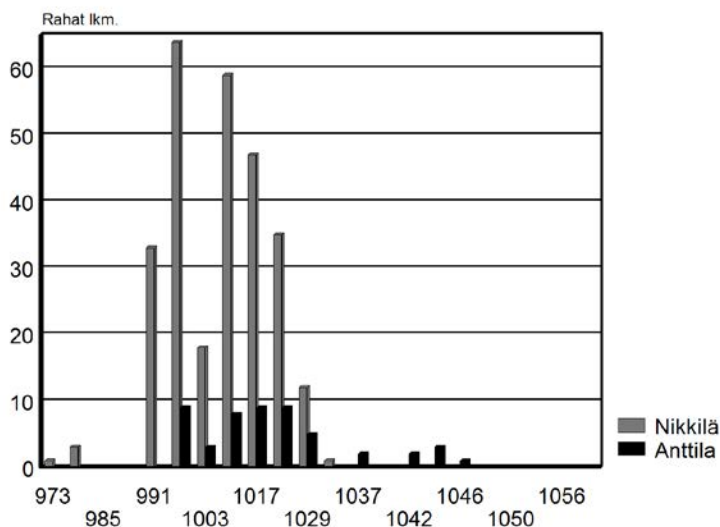
Arm-and-Sceptre 1040–2	-	2
------------------------	---	---

Edward Tunnustaja

Paxc 1042–4	-	3
Radiate/Small Cross 1044–6	-	1
Trefoil Quadrilateral 1046–8	-	-

Taulukko 2. Englantilaiset rahatyypit Nikkilän ja Anttilan kätköissä.

Taulukko 2 ja kuva 3 kuvaavat Nikkilän ja Anttilan kätköjen englantilaisten rahatyypin kronologista sisältöä. Englantilaisten rahojen tuonti on suurinta myöhäisen viikinkiajan

Kuva 3. Englantilaisten rahojen kokonaismäärä Nikkilän ja Anttilan kätöksissä.

alkupuolella ja vähäistä periodin lopussa, kuten edellä on mainittu. Rahojen häviäminen kierrosta vie aikaa, ja siksi rajallinen määrä vanhempia rahoja pysyi pitkään kierrossa. Tästä syystä rahojen lukumäärää eri aikoina ei voi suoraan vertailla keskenään, vaan rahojen suhteellista lukumäärää on verrattava oletettuun keskiarvoon. Yksittäiset kätköt saattavat vaikuttaa liikaa tiettyjen rahatyypin lukumääriin, joten tässä vertailut on tehty ruotsalaisia kätkölyttöjä vasten (Persson 1992, 35).

Anttilan kätkön tavallisimmat rahatyypit, Æthelred II/Long Cross ja Cnut/Short Cross ovat noin kolme kertaa tavallisempia kuin Edward Tunnustajan kolme rahatyyppeä. Ruotsalaisissa kätöksissä vastaavat rahatyypit ovat noin 10–30 kertaa tavallisempia. Tämä merkitsee, että Anttilan kätkön nuorimmat englantilaiset rahat eli Edward Tunnustajan kolme rahatyyppeä ovat voimakkaasti yliedustettuja. Noin vuosina 1051–1075 lyötyjen englantilaisten rahojen tuonti Ruotsiin oli vaatimatonta, mikä merkitsee, että tuonnin Suomeen on täytynyt olla käytännössä lähes olematonta. Toisin sanoen Anttilan kätkön myöhäisten englantilaisten rahojen lukumäärä osoittaa, että kaikki kätköön kuuluvat eng-

lantilaiset rahat, myös varhaiset, on hankittu myöhäisessä vaiheessa ts. lähellä kätkemisen ajankohtaa.

Nikkilän kätkön osalta voi ensinnäkin todeta, että nuorimpien englantilaisten rahatyypin edustajia on vähän tai ne puuttuvat kokonaan. Tämän voi tulkita joko siten, että kätkö on väärin ajoitettu (ajoituksen tulisi olla hieman varhaisempi) tai sitten rahoja on hankittu vähän viimeisinä vuosina ennen kätkemistä. Cnutin kaksi ensimmäistä rahatyyppeä ovat kätöksessä 3–4 kertaa paremmin edustettuja kuin hänen nuorin rahatyypinsä Short Cross (lyöty noin vuosina 1029–1035). Ruotsalaisen materiaalin perusteella suhteen pitäisi olla noin 2:2:1. Toisin sanoen Cnutin nuorin tyyppi on kätöksessä aliedustettu. Ainoastaan yksi kätköön kuuluva raha on varmasti lyöty vuoden 1035 jälkeen. Vaikka kätkö ajoitettaisiin nykyistä ajoitusta hieman nuoremaksi eli noin vuoteen 1040, pitäisi vuoden 1037 jälkeen lyödyn rahatyypin olla edustettuna kätöksessä. Kätkön vanhimpiin englantilaisiin rahatyyppeihin pätee päinvastainen huomio – kätkön tavallisin rahatyyppeä on Æthelred II/Long Cross, jota on lyöty jo noin vuosina 997–1003. Kaikki nämä huomiot yhdessä viittaavat siihen, että suurin

osa kätköön kuuluvista rahoista olisi hankittu noin yhden sukupolven ennen Nikkilän kätkemistä.

ANALYYSIN TULOKSET

Edellä kirjoitetusta käy ilmi, että 1040-luvun ja 1060-luvun kätköjen vertaileminen on mahdollista, koska kätköjen t.p.q.:n välillä ei ole liian pitkää aikaeroa. Englantilaisten rahojen kronologinen sisältö osoittaa, että Liedon Anttila on selkeästi perhekätkö. Jos kätkön nuorimpia englantilaisia rahoja vertaa rahantuonnin volyymiin, voi todeta, että kätkön viimeisiltä vuosikymmeniltä on suhteessa paljon rahoja ja että kätkön haltijalla on ollut hyvin aktiivinen pääsy uusiin alueelle tuleviin rahoihin. Vanhemmilla rahoilla on suhteellisen suuri osuus myös Anttilan kätkössä. Tämä selittyy sillä, että rahankierto Varsinais-Suomen alueella oli hidasta, eivätkä vanhemmat rahat ole ehtineet vielä täysin kadota kierrosta. Hidas rahankierto johtaa siihen, että myös perhekätköissä on jäljellä vanhempia rahoja.

Anttilaan verrattuna Nikkilän kätkön kronologinen jakauma on tasaisempi. Oman tulkintani mukaan Nikkilän kätkö on sukukätkö, joka edustaa kahden sukupolven aikana säästettyä pääomaa. Erityisesti, jos kätkö on kauppiaalle kuulunutta omaisuutta, kuten Tuukka Talvio on ehdottanut (Talvio 2002, 122–123), tämä on mielenkiintoinen huomio. Tulkintani mukaan Nikkilä on esimerkki kätköstä, joka edustaa kauppiaan säästämää pääomaa, joka on mennyt perintönä seuraavalle sukupolvelle. Tämä seuraava sukupolvi on mahdollisesti jatkanut kauppiaan tointa. Seuraava sukupolvi on joka tapauksessa jatkanut pääoman kasvattamista, mutta mikäli tulkintani osuu oikeaan, se ei ole menestynyt toimitaan yhtä hyvin kuin ensimmäinen sukupolvi. Toisaalta, kuten Kerstin Odebäck on

huomauttanut, hopeaa saatettiin säästää lapsille siksi, että heille haluttiin taata suoja ja rikkautta (Odebäck 2008, 4). Jostakin syystä seuraava sukupolvi on kätkenyt maahan tämän pääoman, ja sinne se on myös jäänyt. ♦

Eva Jonsson

eeva.jonsson@ark.su.se

Kirjoittaja opiskelee arkeologiaa Helsingin yliopistossa sekä tällä hetkellä numismatiikkaa Tukholman yliopistossa.

KIRJALLISUUS

Bäcksbacka, C. 1975. *Föremålsbeståndet i 1000-talets finska myntförande skattfynd*. Stencilerat laudatur -arbete, nr. 11. Helsingfors universitet.

Jonsson, E. 2009. Halskedjan i Linnaniemiskatten. *Myntstudier* 2009:1, s.1–13.

Jonsson, E. 2010. Släktskatter även i Egentliga Finland? *Myntstudier* 2010:1, s. 22–28.

Jonsson, K. 1983. De vikingatida fynden med engelska mynt från Finland och några jämförelser med dem. *Fornvännen* 1983, s. 29–34.

Jonsson, K. 1992. Hoards and single-finds from the middle and northern Baltic Sea region c. 1050–1150. *Studia Baltica Stockholmensia* 9, s. 79–89.

Koronen, A. 1996. *Engelska mynt i nordiska fynd. En studie av de engelska myntens typsammansättningar i vikingatida fynd i Norden utom Sverige*. Uppsats i påbyggnadskurs i arkeologi. Stockholms universitet.

Odebäck, K. 2008. *Släktskatt eller inte. Skatternas sammansättning under tidig vikingatid (islamiska mynt)*. Kandidatuppsats i arkeologi. Stockholms universitet.

Persson, C. 1992. *Engelska mynt i svenska skatter. En studie av de vikingatida depåernas sammansättning med utgångspunkt från de engelska mynten*. C-uppsats i arkeologi. Stockholms universitet.

Talvio, T. 2002. *Coins and coin finds in Finland AD 800–1200*. Iskos 12. Helsinki.

Östergren, M. 1989. *Mellan stengrund och stenhus*. Theses and papers in archaeology 2. Stockholm.

Östergren, M. ja Jonsson, K. 1990. The Stumle hoard – an insight into the affairs of a Gotlandic farman. *Commentationes de nummis saeculorum LX–XI in Suecia repertis*. Nova series 6, s. 145–158. Stockholm.

RUUKISTA TERVAHAUTAAAN, KARTANOSTA KYLÄTONNTTIIN

Historiallisen ajan muinaisjäännösten suojelua ja tutkimusta 20 viime vuoden aikana

HISTORIALLISEN AJAN ARKEOLOGIAA 1990-LUVUN ALUSSA¹

SKASin perustamisvuonna 1990 toteutettiin rekisteritietojen mukaan kymmenkunta historiallisen ajan muinaisjäännöksiin kohdistuvaa arkeologista kenttätöyhanketta. Hyrynsalmella ja Rantasalmella tutkittiin talonpoikaisia raudanvalmistuspaikkoja ja Espoossa Suureen rantatiehen liittyviä rakenteita. Paraisilla ja Haukiputaalla selvitettiin keskiaikaisia kappelinpaikkoja. Laajempia kaivauksia tehtiin Helsingin Vanhassakaupungissa, Vesilahden Laukon kartanon piha-
piirissä ja Kuusiston piispanlinnassa. Tekijöinä olivat pääasiassa maakuntamuseot ja yliopistot; Museovirasto ei ollut erityisen näkyvästi esillä.

Kenttätöyhankkeiden lukumäärä ei ole suuri, mutta kohdevalikoima on ehkä yllättävänkin monipuolinen. Mukana on niin kaupunki- ja maaseutuarkeologiaa, elinkeinohistoriaa, kirkollisia kohteita kuin linna ja kulkureittikin. Nykytilanteeseen verrattuna pistää silmään se, että useimmat kenttätöistä olivat tutkimuskaivauksia. Ainoastaan Suureen rantatiehen liittyneet tutkimukset liittyivät suoranaisesti maankäyttösuunnitelmiin, nimittäin vanhan tielinjan muuttamiseen kevyenliikenteenväyläksi.

Oma kiinnostukseni historiallisen ajan arkeologiaan sai alkunsa samoihin aikoihin Helsingin Vanhakaupungin kaivauksilla,

joilla työskentelin opiskeluaikoinani kesät 1990–1993. Tuolloin ei nuorempien aikojen arkeologia sisältynyt millään tavoin ainakaan Helsingin yliopiston arkeologian oppiaineen opetusohjelmaan. Kokosimme innostuneista arkeologian, taidehistorian ja historian opiskelijoista koostuvan ryhmän ja perustimme historiallisen ajan arkeologian opintopiirin, jonka nimissä teimme kenttätutkimuksia Perniön kartanokohteissa vuosina 1993–1995 (ns. SUKKA-projekti). Tutkimuksissamme koimme paljon keksimisen, löytämisen ja oivaltamisen riemua. Esimerkiksi historiallisten karttojen ja muiden arkistolähteiden sisältämien tietojen yhdistäminen maastokohteisiin ja arkeologisiin löytöihin oli meille vielä silloin uutta. Tunnistimme myös paljon esinetyyppejä, jotka olivat ennestään tuttuja ainoastaan ulkomaisista julkaisuista ja näyttelyistä – ja huomasimme, että tutkimuksiimme liittyi voimakas kansainvälinen aspekti. Ulkomaisiin konferensseihin hakeutuminen olikin luontevaa, ja niissä solmitut tuttavuudet ovat kestäneet näihin päiviin.

UUTTA LAINSÄÄDÄNTÖÄ, REKISTEREITÄ JA TOIMIOITA

Muinaisjäännöshallinnossa on tapahtunut paljon muutoksia vuoden 1990 jälkeen. Mal-
tan sopimus (Tarkistettu eurooppalainen yleissopimus arkeologisen perinnön suojelus-

ta) ratifioitiin Suomessa vuonna 1995 ja neljä vuotta myöhemmin tuli voimaan maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999). Jälkimmäinen edellyttää ympäristön kulttuuriarvojen vaalimista ja mm. muinaisjäännöksiä koskevia riittäviä selvityksiä kaavoituksen yhteydessä. Tämä on kasvattanut kulttuuriympäristöviranomaisten työsarkaa, mutta antanut samalla mahdollisuuden vaatia täydentäviä selvityksiä historiallisen ajan muinaisjäännösten osalta, jotka ovat vanhoissa inventoinneissa jääneet yleensä huomiotta.

Samalla on kehitetty Museoviraston rekistereitä. Tietokanta- ja paikkatietopohjainen muinaisjäännösrekisteri tuli käyttöön 1990-luvun alkupuoliskolla, ja siihen sisällytettiin alusta alkaen historiallisen ajan muinaisjäännösten asiasanoitus. Rekisteri on ollut pitkään puutteellinen historiallisen ajan muinaisjäännösten osalta – ja on sitä vieläkin – mutta 2000-luvulla siihen on viety tuhansia kohteita, ja tilanne on huomattavasti kohen-

tunut. Vuonna 1999 käyttöön otettu Hanke- rekisteri kehitettiin alun perin historiallisen ajan muinaisjäännöksiä koskevien kenttätyöhankkeiden tietokannaksi, ja siihen ovat myöhemmin tulleet mukaan myös esihistorialliset kenttätyöt. Molemmat rekisterit on julkaistu Museoviraston ylläpitämässä Kulttuuriympäristön rekisteriportaalissa (<http://kulttuuriymparisto.nba.fi>).

Koko tarkastelujakson (1990–2010) ajan historiallisen ajan muinaisjäännöksiä koskevista asioista on valtakunnallisella tasolla vastannut Museoviraston rakennushistorian osasto yhdellä rakennuskulttuuriyksikköön sijoitetulla tutkijan/intendentin virallaan. Päätehtäviä ovat muinaisjäännösten suojelu, erilaisten määrittelyjen ja ohjeistusten laatiminen sekä maankäyttöhankkeisiin liittyvät inventoinnit ja kaivaustutkimukset, joiden toteutuksesta vastaa vaihteleva määrä historialliseen aikaan erikoistuneita määrääkäsia arkeologeja. Linnojen, linnoitusten ja

Helsingin kaupunginmuseon tutkimuskaivaukset käynnissä Vanhassakaupungissa kesällä 1992. Kuva Marianna Niukkanen.

kirkkojen restaurointi- ja korjaushankkeisiin liittyvien arkeologisten kysymysten parissa toimii lisäksi restaurointiyksikkö. Historiallisen ajan muinaisjäännöksiin liittyviä tehtäviä on kuitenkin siirtynyt vähitellen yhä enemmän myös arkeologian osastolle, joka aikaisemmin vastasi ainoastaan esihistoriallisesta kulttuuriperinnöstä. Nuoremmat muinaisjäännökset ovat erityisen tuttua työkenttää muinaisjäännösten hoitoyksikölle, koekaivausryhmille ja meriarkeologian yksikölle. Vuonna 2011 muinaisjäännöksiä koskevat suojelukysymykset on tarkoitettu keskitettäväksi Museoviraston organisaatiouudistuksen yhteydessä yhdelle osastolle, joka vastaa sekä rakennetun ympäristön että kaikenikäisten muinaisjäännösten suojelusta. Tämä vastaa paremmin nykyaikaista käsitystä kulttuuriympäristöstä yhtenä, monikerroksisena kokonaisuutena.

Kaikkia historiallisen ajan muinaisjäännöksiä koskevia asioita ei sentään hoideta Helsingistä käsin. Museovirastolla on alue-toimipisteet Vaasassa ja Hämeenlinnassa, ja monet arkeologiseen kulttuuriperintöön liittyvät asiat on siirretty yhteistyösopimuksin niiden maakuntamuseoiden hoidettaviksi, joissa on päätoiminen arkeologi. Historiallisen ajan arkeologisiin kenttätöihin ovat näkyvimmin profiloituneet Pirkanmaan maakuntamuseo, Helsingin kaupunginmuseo ja Varsinais-Suomen maakuntamuseo (Turun museokeskus), joista viimeksi mainitulla on pysyvä tutkimuslupa kaupunkiarkeologisiin kaivauksiin Turussa.

PAINOPISTEIDEN MUUTOKSIA TUTKIMUKSESSA JA SUOJELUSSA

Kuluneiden kahden vuosikymmenen aikana on suojelun ja tutkimuksen painopisteissä tapahtunut muutoksia. Yksinkertaistaen voi sanoa, että 1990-lukua leimasivat kes-

kiaikaisten ja uuden ajan alun kartanoiden tutkimukset², ruukkien restaurointi- ja matkailuhankkeet³ sekä Turun suuret kaupunkikaivaukset, merkittävämpänä Åbo Akademin tontin kaivaukset vuonna 1998. Museoviraston samalla vuosikymmenellä järjestämät seminaarit ennakoivat jo tulevaa: aiheina olivat historiallisen ajan muinaisjäännökset yleisesti (1996), kaupunkiarkeologia (1997), historiallisen ajan arkeologian menetelmät (1998) ja asutushistoriallinen arkeologia (1998).

Museoviraston vuosina 2000–2004 toteuttama Vaasa- ja suurvalta-ajan kaupunkien inventointiprojekti toi parinkymmenen kaupungin vanhimmat asemakaava-alueet järjestelmällisesti muinaismuistolain mukaisen suojelun piiriin, ja samalla määriteltiin ja oheistettiin kaupunkiarkeologiaan liittyviä periaatteita ja käytäntöjä (*Kaupungit muinaisjäännöksinä – kaupunkiarkeologia Suomessa*. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 25/2004). Tämän seurauksena kaupunkiarkeologisten kenttätöiden vuosittainen määrä on moninkertaistunut aikaisemmasta, ja lähes kaikissa inventoiduissa kaupungeissa on tehty ainakin pienimuotoisia arkeologisia tutkimuksia. Uuden ajan kaupungeista on eniten kenttätöitä tehty Oulussa, Helsingissä ja Torniossa. Vaikka ongelmittakaan ei ole kaivaushankkeissa vältytty, on kaupunkiemme varhaista materiaalista kulttuuria koskeva tieto aivan toisella tasolla kuin parikymmentä vuotta sitten.

Kiinnostus keskiajan ja uuden ajan alun kylätonttien arkeologiseen tutkimiseen on myös 2000-luvun ilmiö. Tässä asiassa olemme seuranneet ruotsalaisten kollegojemme esimerkkiä. Kylätonttien paikantaminen historiallisten karttojen ja muiden arkistolähteiden perusteella kuuluu nykyään inventointien rutiineihin, ja kaivauksiakin on jo tehty lukuisissa kohteissa. Niissä on saatu merkittävää uutta tietoa mm. Uudenmaan rannikkoseutujen asuttamisesta varhaiskeskiajalla. Kaiva-

uksiin liittyy monitieteinen ote, ja kehittynyt tutkimusmetodiikka on mahdollistanut uusia kysymyksenasetteluja.

Kaupunkiarkeologian "haltuunottoa" seurasasi tarve määritellä ja ohjeistaa myös muiden historiallisen ajan muinaisjäännösten suojelun periaatteita. Niitä mietittiin laaja-pohjaisella arkeologisten toimijoiden yhteistyöllä, ja Museovirasto julkaisi vuonna 2009 määrittelytyön tulokset oppaassa *Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset – tunnistaminen ja suojelu* (Museoviraston rakennushistorian osaston oppaita ja ohjeita 3, URN: NBN:fi-fe200902111177). Verkkojulkaisussa on listattu lähes sata erilaista historiallisen ajan muinaisjäännöstyyppiä. Määrittelyssä on pyritty huomioimaan myös marginaalissa olleisiin ihmisryhmiin, tapahtumiin ja toimintoihin liittyvät, yleensä vaatimattomiksi mielletyt muinaisjäännökset kuten metsissä sijaitsevat elinkeinohistorialliset muinaisjäännökset. Lisäksi tavoitteena on ollut muinaisjäännösten hahmottaminen laajoina toiminnallisina kokonaisuuksina sekä suhteessa rakennettuun kulttuuriympäristöön, maisemaan ja luonnonoloihin.

HISTORIAALLISEN AJAN ARKEOLOGIA NYT JA LÄHITULEVAISUUDESSA

Voi sanoa, että historiallisen ajan muinaisjäännösten asema on kuluneiden kahden vuosikymmenen aikana vakiintunut osaksi kulttuuriympäristöä tasa-arvoisena esihistoriallisten muinaisjäännösten rinnalla. Ne huomioidaan järjestelmällisesti muinaisjäännösinventoinneissa ja myös muinaismuistolain 15 §:ää sovelletaan niihin systemaattisesti. Vaikka alan julkisen sektorin resurssointi on maassamme edelleen heikko, niin rakennushankkeisiin liittyvien historiallisten muinaisjäännösten kenttätöiden lukumäärä ja niihin käytettävissä oleva ulkopuolinen rahoitus

ovat kasvaneet vuosi vuodelta (lama-aikoja lukuun ottamatta). Historiallisen ajan arkeologia kiinnostaa myös suurta yleisöä, sillä tutkimuskohteet ja -aiheet tulevat lähelle tämän päivän ihmisiä. Viestintää, vuorovaikutusta ja informaatiopalveluita tulisi kehittää, jotta kysyntään kyettäisiin vastaamaan ja ymmärrys kulttuuriympäristön arvoista lisääntyisi.

Haasteita ja ratkaistavia asioita on kuitenkin edelleen runsaasti. On mm. monia historiallisen ajan muinaisjäännöstyyppiä, joiden arvottamisen ja suojelulinjausten määrittelyn perustaksi ei ole käytettävissä riittävästi tutkimustietoa – mainittakoon esimerkkeinä tervahaudat, hiilimiilut, kaskirauniot ja muut yleiset elinkeinohistorialliset kohteet. Lisäksi lienee kohdetyppejä, joiden suojelun/tutkimuksen tarvetta ei ole vielä lainkaan tunnistettu. Tarvittaisiin aktiivista tutkimusta kaikkien muinaisjäännöstyyppien perustietojen selvittämiseksi sekä niitä koskevien erityiskysymysten määrittelemiseksi.

Yksi haaste koskee muinaisjäännösten tilan seuranta eli monitorointia. Tätä ei ole Suomessa vielä juurikaan tehty. Käytännössä meillä ei ole tietoa esimerkiksi siitä, kuinka kaupunkiarkeologisten kulttuurikerrosten säilymisolosuhteet kehittyvät. Suojelemme muinaisjäännöksiä, mutta olisiko joidenkin kohteiden tutkimisella jo kiire?

Arkistoihin ja makasiineihin on kertynyt runsas ja pitkälti hyödyntämätön arkeologinen tutkimusaineisto (etenkin kaupunkiarkeologista materiaalia), jonka jatkotutkimuksen ja julkaisemisen rahoitus on suuri avoin kysymys. Arkeologisten hankkeiden rahoitus liittyy pääasiassa rakennushankkeisiin, mikä ei yleensä mahdollista aineistojen jatkotyöstämistä. Myöskään menetelmien kehittämiseen ei näiden hankkeiden yhteydessä ole juuri mahdollisuuksia, vaikka tarvetta siihen olisi.

Lähiuosina lienee odotettavissa, että arkeologisia kenttätöitä tekevien toimijoiden

määrä lisääntyy ja tutkimusten kilpailuttaminen yleistyy. Tähän liittyen on aloitettu arkeologisten kenttätöiden laatuvaatimusten valmistelu. Myös historiallisen ajan muinaisjäännösten tutkimuksia koskevat näkökulmat olisi saatava kattavasti mukaan.

Historiallisen ajan arkeologinen tutkimus on Suomessa nykyään niin monipuolista ja tasokasta, että meillä on kansainväliselläkin tasolla jo paljon annettavaa. Kansainväliset yhteistyöprojektit voisivat olla yksi keino saada vastauksia tässä esitettyihin kysymyksiin ja kehittää alaa eteenpäin. ♦

Marianna Niukkanen
marianna.niukkanen@nba.fi

Museovirasto
Rakennushistorian osasto
Kulttuuritalo, Sturenkatu 4
PL169, 00511 Helsinki

LOPPUVIITTEET

¹ Allekirjoittaneelta pyydettiin Suomen keskiajan arkeologian seuran juhlaseminaariin puheenvuoroa muinaismuistohallinnon muutoksista kuluneiden kahdenkymmenen vuoden aikana. Olen työskennellyt Museovirastossa historiallisen ajan muinaisjäännöksiä koskevien asioiden parissa vuodesta 1997 ja käsittelen aihetta tästä näkökulmasta.

² Mm. Maskun Kankainen, Perniön kartanot, Siuntion Suitia, Sääksmäen Jutikkala ja Vesilahden Laukko.

³ Mm. Karkkilan Högfors, Sonkajärven Jyrkkäkoski ja Vieremän Salahmi.

TURUN KAUPUNKIARKEOLOGIAN KAKSIKYMMENTÄ VIIME VUOTTA

Kaksikymmentä vuotta sitten, 1990-luvun alussa, oli kulunut vasta vajaa kymmenen vuotta siitä, kun Turun kaupunkiarkeologiassa tapahtui ratkaiseva periaatteellinen muutos. Dokumentoinnin periaatteet muuttuivat. Lähtökohdaksi tuli systemaattinen stratigrafiasidonnainen kaivaus ja aineiston systemaattinen talteenotto. Kaupunkiarkeologiset kaivaukset, joiden perustana oli stratigrafiasidonnainen dokumentointi ja aineiston stratigrafiaan sidottu talteenotto, alkoivat Turussa Turun maakuntamuseon toimesta 1980-luvun alussa.¹ Tänä samana vuosikymmenenä museo alkoi teettää Joensuun yliopiston dendrokronologian labora-

toriossa iänmäärittäyksiä kaivauksissa tallennetuista puunäytteistä. 1980-luvun alussa alkoi myös arkeologian ja luonnontieteiden yhteistyö. Kaivauksilla ryhdyttiin ottamaan maanäytteitä mm. makrofossiilitutkimuksia varten ja osteologisen aineiston systemaattinen talteenotto alkoi². Kaivausalueet olivat kuitenkin 1980-luvulla useimmiten pieniä³. Stratigrafiasidonnaisten kaivausten lisäksi tehtiin edelleen viemäri- ym. kaivantojen "perinteistä" seuranta. Turun kaupunkiarkeologiasta tehtiin myös julkaisuja 1980-luvulla, suurimpina Mätäjärven tutkimuksia käsittelevä "Turun Mätäjärvi" -julkaisu ja Ruotsissa 1970-luvulla aloitettuun "Medel-

Keskiaikaista Turkua Åbo Akademin päärakennuksen tontilla vuonna 1998. Kuva: Turun museokeskus/ Janne Harjula.

tidsstaden" -hankkeeseen liittyvä "Keskiajan kaupungit 3. Turku"⁴. Maakuntamuseo järjesti 1980-luvulla myös seminaareja, joiden yhtenä tarkoituksena oli herättää keskustelua historiallisen ajan arkeologiasta Suomessa.

Turun kaupunkiarkeologiassa on tapahtunut 1980- ja 1990-lukujen taitteen jälkeen paljon. Tarkastelen seuraavassa lyhyesti vain Turun kaupunkiarkeologista kaivaustoimintaa ja muutoksia, joita on tapahtunut rakennuttajien, suuren yleisön ja median suhtautumisessa kaupunkiarkeologisiin kaivauksiin.

KAIVAUKSISTA

Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana ja erityisesti 1990-luvun lopulta alkaen kaupunkiarkeologinen kaivaustoiminta Turussa on kasvanut. Koska kaupunkiarkeologisia kaivauksia tehtiin ja tehdään Turussa pääasiassa silloin, kun jotakin rakennetaan vanhan kaupungin alueella, niin rakentamisen volyymin vaihtelut tietenkin vaikuttivat arkeologisten kaivausten määrään. Lamavuodet näkyivät Turun vanhan kaupungin rakentamisessa⁵. 1990-luvulla toteutettiin pienempien tutkimusten lisäksi kuitenkin kolme suurta arkeologista kaivaushanketta. Vuosikymmenen alkupuolella perustettiin Aboa Vetus & Ars Nova -museo, ja tontilla, jota siihen aikaan kutsuttiin Rettigin tontiksi, tehtiin myös arkeologisia tutkimuksia. Vuosikymmenen lopulla, vuonna 1998, suoritettiin Åbo Akademien päärakennuksen mittavat kaivaukset ja seuraavana vuonna tehtiin joen länsipuolella Österbladin tontin kaivaukset.

Rettigin tontti sijaitsee keskiaikaisen Luostarinkorttelin alueella, lähellä Aurajoen rantaa. Rettigin tontilla arkeologiset tutkimukset tulivat ajankohtaisiksi, kun alueelle suunniteltiin uudisrakentamista Matti Koirivinnan säätiön taidemuseon tarpeisiin. Keväällä 1992 suunnitelmat täydentyivät siten,

että tontille alettiin kaavailla myös kaupunkiarkeologista museota. Idea keskiaikaisen kaupungin alueella olevasta kaupunkiarkeologisesta museosta, jonka keskeisen osan muodostaisi keskiaikaisten rakennusten miljöö, ja joka sijaitsisi taidemuseon yhteydessä, oli innovatiivinen. Oli odotettavissa, että tällainen museo voisi tuoda uudella tavalla kaupunkiarkeologiaa suuren yleisön tietoisuuteen. Museota suunniteltiin aluksi Rettigin palatsin koillispuolelle, jossa arkeologiset tutkimukset aloitettiin vuonna 1992. Suunnitelmat kuitenkin muuttuivat ja arkeologisen museon pääasialliset tilat toteutettiin sittemmin palatsin lounaispuolelle. Arkeologisia tutkimuksia tehtiin 1990-luvulla pääasiassa vuosina 1992–1995. Ensimmäisenä vuonna niitä suoritettiin palatsin koillispuolella, ja vuonna 1993 tehtiin dokumentointia palatsin lounaispuolella vanhan Auran kylpylän alueella eli muinaisen Jokikadun ja nykyisen Itäisen Rantakadun välisellä alueella. Seuraavina vuosina tutkimukset laajenivat palatsin lounaispuolella vanhan Auran kylpylän itäpuolelle. Rettigin tontin tutkimuksissa paljastui mm. useita muurattuja kellareita ja niiden jäännöksiä. Osa niistä on keskiaikaisia, vanhin 1300-luvun lopulta.⁶

Österbladin tontin kaivaukset Linnan kadun varrella tehtiin vuonna 1999. Tontti sijaitsee Aurajoen länsipuolella lähellä kaupunginkirjastoa. Yhdessä vaiheessa kaupunginkirjaston uudisosaa suunniteltiin juuri Österbladin tontille, jonka vanhimmat kulttuurikerrokset ajoittuvat 1600-luvun alkupuolelle. Se ei siis sijaitse keskiaikaisen kaupungin alueella, kuten Åbo Akademien päärakennuksen tontti ja Aboa Vetus & Ars Nova -museon tontti.⁷

Suurin kaupunkiarkeologinen kaivaus tehtiin vuonna 1998 Åbo Akademien päärakennuksen tontilla. Kaivausalue sijaitsee keskiaikaisessa Mätäjärven korttelissa lähellä keskiaikaista Hämeenkatua. Vanhim-

mat löytyneet asuinrakennukset ajoittuvat 1360-luvulle. Kaivaukset ovat edelleenkin volyymiltaan mittavimmat Turussa tehdyt kaupunkiarkeologiset kaivaukset ja niiden aineisto on maamme oloissa poikkeuksellisen runsas. Kaivaus oli vuosikymmenen merkittävin kaupunkiarkeologinen kaivaus, ja sen aineistoa on käsitelty 2000-luvulla useissa julkaisuissa.⁸

Turun kaupunkiarkeologiaa käsitteleviä opinnäytetöitä tehtiin joitakin 1990-luvulla. Julkaisujen määrä oli melko pieni. Kiinnostus kaupunkiarkeologiaa kohtaan kuitenkin kasvoi arkeologien piirissä tällä vuosikymmenellä.

Kaivaustoiminta laajeni useampiin kohteisiin 2000-luvun alusta alkaen ja myös toiminnan organisointi tuli järkevämmäksi. Merkittävää oli, että vuonna 2002 Museoviraston ja Turun maakuntamuseon välillä solmittiin sopimus, jonka mukaan Turun maakuntamuseo (nykyinen Turun museokeskus) mm. hoitaa muinaismuistolain 15 §:n mukaiset kaupunkiarkeologiset kaivaukset Turussa. Sopimus on antanut aiempaa tukevamman pohjan, kun museo on käynyt neuvotteluja arkeologisten tutkimusten suorittamisesta. Vuosikymmenen alkupuolella suurimpia kaivauksia olivat Rettiginrinne (Hämeenkatu 24–26), Kirkkopiha ja Kaupunginkirjasto. Vuosikymmenen jälkipuolella Varhainen Turku eli Tuomiokirkonkontori, Tryckerihuset, Aurajoen länsi- ja Itälaiturit, Brahenpuisto ja vuonna 2010 ennen kaikkea Pinella, mutta myös tuomiokirkon ja Vanhan Suurtorin välisen alueen suuret puistot, Brahenpuisto ja Pothanin puisto⁹.

Rettiginrinteen kaivaukset tontilla Hämeenkatu 24–26 tehtiin vuosina 2000–2001. Kaivausalue sijaitsee keskiaikaisessa Luostarinkorttelissa Vartiovuoren kupeessa keskiaikaisen Luostarin Yläkadun ja Vartiovuoren rinteen välisellä alueella. Vanhimmat rakennukset ajoittuvat täällä dendrokronologisten ajoitusten perusteella 1350- ja 1360-luvuil-

le. Kirkkopihan kaivaukset Linnankatu 3:n tontilla, jota kutsutaan myös Casagranden tontiksi, tehtiin vuonna 2002. Kaivausalue sijaitsee Aurajoen länsipuolella, entisessä Aninkaisten korttelissa. Vanhimmat kulttuurikerrokset tontin piha-alueella ajoittuvat 1500-luvun lopulle. Hieman lähempänä jokirantaa Linnankadulla on keskiaikaisia kerroksia. Kaupunginkirjaston kaivausalue sijaitsee sekin joen länsipuolella Aninkaisten korttelissa. Vanhimmat kulttuurikerrokset ovat täällä 1300-luvun jälkipuolelta.¹⁰

Varhainen Turku -hankkeen eli Tuomiokirkonkontorin kaivaukset vuosina 2005–2006 eivät liittyneet mihinkään rakennushankkeeseen. Hankkeen kaivausalueet valittiin pelkästään tutkimuksen näkökulmasta lähtien. Ajatus Turun kaupungin varhaisia vaiheita selvittävästä arkeologisesta tutkimushankkeesta, jonka nimeksi tuli Varhainen Turku, sai alkunsa syksyllä 2003 ja seuraavana vuonna Turun kaupunginvaltuusto teki päätöksen kolmivuotisen hankkeen käynnistämisestä. Hankkeen pääasiallinen rahoittaja oli Turun kaupunki. Turun museokeskus suoritti kaivauksia tuomiokirkon vieressä vuosina 2005 ja 2006. Hankkeen kolmas vuosi varattiin kaivausten jälkitöille. Varhainen Turku -hankkeen kaivaukset olivat ensimmäiset pohjimmaisiiin eli vanhimpiin kulttuurikerrokseen ulottuneet modernit kaupunkiarkeologiset kaivaukset juuri sillä alueella, joka on keskeinen kaupungin muodostumisen kannalta, eli tuomiokirkon, Vanhan Suurtorin, keskiaikaisen Hämeenkadun ja Aurajoen rajaamalla alueella. Turun museokeskus teki kaivauksia tuomiokirkon vieressä kolmessa kohtaa: kirkon ja joen välisellä alueella, kirkon ja Brahenpuiston välisellä alueella sekä kirkon ja Vanhan Akatemiantalon välisellä alueella. Kaikilla kolmella kaivausalueella kaupunkirakentamiseen liittyvien kerrosten alta paljastui peltokerros. Radiohiiliajoitusten perusteella Unikankareen kummun vie-

Varhainen Turku hankkeen kaivausalue 1 sijaitsi tuomiokirkon ja Vanhan Akatemiantalon välisellä alueella. Kuva: Turun museokeskus/ Elina Saloranta.

ressä on ollut peltoa aikaisintaan 1200-luvun alkupuoliskolla ja viimeistään 1200-luvun jälkipuoliskolla. Alueella on ollut peltoa vielä 1200- ja 1300-lukujen taitteessa. Pelto on jäänyt pois käytöstä viimeistään silloin, kun sen päälle on pystytetty rakennuksia. Dendrokronologisten iänmääritysten, stratigrafian ja löytöaineiston perusteella vanhimmat rakennusten jäännökset ja niihin liittyvät kerrostumat ajoittuvat 1300-luvun alkuun. Varhainen Turku -hankkeen tarkoituksena oli saada lisävalaistusta kaupungin muodostumiseen ja sen varhaisiin vaiheisiin tuomiokirkon vieressä tehtävien kaivausten perusteella. Kaivausten perusteella Unikankareen kummun – tuomiokirkon – lähialueelle alettiin pystyttää rakennuksia 1300-luvun alussa. Sitä ennen, siis 1200-luvulla, Unikankareen kummun lähialue oli viljelykäytössä, peltona.¹¹

Varhainen Turku -hankkeessa ei kaivettu tuomiokirkon pohjoispuolella, mutta keväällä 2006 Turun museokeskus kaivoi kirkon luoteispuolella Piispankadun ja Gezeliuksenkadun kulmatontilla. Nämä kaivaukset liittyivät

tontilla olevan Tryckerihuset –nimisen rakennuksen saneeraukseen. Dendrokronologisten ajoitusten perusteella vanhin rakennuksenjäännös on 1300-luvun lopusta ja vanhin puurakenne, joka liittyi Aurajokeen tuolloin laskeneeseen ojaan, on 1300-luvun puolivälistä.¹²

Aurajoen nykyiset rantalaiturit on rakennettu Turun suurpalon 1827 jälkeen. Osa niistä on tehty pian palon jälkeen, osa myöhemmin. Rantalaitureiden korjaamiseen liittyen voitiin 2000-luvun jälkipuolella suorittaa ensimmäistä kertaa perusteellisempia tutkimuksia vanhan kaupungin keskustan jokirantojen kohdalla ja tarkastella mm. sitä, miten rantojen sijainti oli muuttunut keskiajalta alkaen. Aurajoen itälaiturin kaivauksissa paljastui keskiaikaisten ja sitä nuorempien rantalaitureiden jäännöksiä. Pääosa keskiaikaisesta löytöaineistosta on peräisin keskiaikaisen rannan vierestä. Ne ovat aikoinaan rantaveteen pois heitettyä tai hukattua tavaraa. Länsilaiturin kohdalla tavoitettiin pääasiassa 1700-luvun ja sitä nuorempia rakenteita. Kes-

kiaikainen ranta oli sijainnut hieman lähempänä Rantakatua kuin nykyinen rantalinja.

Brahenpuiston ja Porthaninpuiston, jotka sijaitsevat tuomiokirkon ja Vanhan Suurtorin välisellä alueella, kaivaukset liittyivät puistojen puiden uusimiseen. Kaivaukset tehtiin uusien puiden kasvualustojen kohdalla ja ne kaivettiin vain sille syvyydelle, mihin kasvualustojen kaivaminen vaati. Kaivauksissa ei siitä syystä ylletty keskiaikaisiin kerroksiin asti. Kaivauksissa paljastui kirkon ja Suurtorin välisellä alueella olleiden rakennusten sekä katujen jäännöksiä. Rakennuksista monet olivat muurattuja. Aineisto antaa hyvää pohjaa tarkasteltaessa mm. Turun historiallisten karttojen ja nykyisen asemakaavakartan välisiä suhteita.

Gylichin pylväikön ja puistoravintola Pinellän maanalaisen laajennusosan kaivaukset, tarjosivat jälleen harvinaisen mahdollisuuden päästä tutkimaan keskiaikaisia kerroksia tuomiokirkon ja Vanhan Suurtorin välisellä alueella. Pinellän kaivausalue sijaitsi lähellä Suurtoria keskiaikaisen Jokikadun vieressä, kun taas Varhainen Turku hankkeessa oli kaivettu tuomiokirkon lähialueella. Pinellankin kaivauksissa alimpien kaupunkirakentamiseen liittyvien kerrosten alta paljastui peltokerros, kuten tuomiokirkon vieressä. Kaivausten kenttätöitä ovat vasta päättyneet. Alustavien tulkintojen mukaan alimmat rakentamiseen liittyvät kerrokset näyttäisivät löytöaineiston perusteella ajoittuvan 1300-luvun ensimmäisiin vuosiin. Peltokerroksen radiohiiliajoituksia ei ole vielä käytettävissä.

Viimeisen kahdentoista vuoden aikana löytöjen määrä on kasvanut voimakkaasti. Turun museokeskuksen arkeologisiin koelmiin oli vuosina 1881–1997 kertynyt maalöytöjä runsas 40.000 alanumeroa ja vuosien 1998–2009 aikana kertyi yli 60.000 alanumeroa. Ensimmäisessä luvussa on mukana hieman esihistoriallistakin aineistoa, hieman historiallisen ajan aineistoa yleensä

Varsinais-Suomen alueelta sekä myös ennen vuotta 1974 kertynyt aineisto Turun linnan tutkimuksista. Kaupunkialueen löytöjen määrä kasvoi Turun museokeskuksen koelmissa runsaan kymmenen vuoden aikana huomattavasti enemmän kuin runsaan sadan vuoden aikana sitä ennen¹³. Tutkimusten alueellinen kattavuus keskiaikaisen kaupungin alueella on parantunut. Kaivaustoiminta keskittyi 1980-luvulta alkaen ennen vuotta 2005 Luostarinkortteliin ja Mätäjärven kortteliin sekä joen länsipuolelle Aninkaisten kortteliin. Kirkkokortteli oli jäänyt paljon vähemmälle huomiolle. Vuodesta 2005 alkaen tilanne on Kirkkokorttelin osalta huomattavasti parantunut¹⁴.

Stratigrafinen dokumentointi on kehittynyt vuosien mittaan. Sähköinen mittaus ja tietotekniikka tulivat kenttäkäyttöön 1990-luvulla, ensimmäisen kerran Aboa Vetus & Ars Nova -museon tontin eli Rettigin tontin kaivauksilla 1994–1995. Massiivisten aineistojen hallitsemiseksi on suunniteltu ja rakennettu tutkimustietokantoja. Myös konservointi on joutunut lukuisten haasteiden eteen ja uusia ratkaisumalleja on kehitetty.¹⁵

Kaivaukset tehdään ulkopuolisella rahoituksella. Turun museokeskuksen kaivaustoiminnassa se on merkinnyt vuosien 2004–2008 aikana vuosittain 8–9 henkilötyövuotta vakituisten henkilökunnan lisäksi, vuonna 2009 hieman vähemmän. Määräaikaisten hankekohtaisten työntekijöiden määrä on 2000-luvulla kasvanut. Vakinaisen henkilökunnan määrä on museossa lisääntynyt konservoinnissa, jossa nykyisin on kaksi vakituista maalöytökonservaattoria. Kaupunkiarkeologiaa hoitaa edelleen yksi vakituinen arkeologi.

Turun kaupunkiarkeologisia aineistoja käsittelevien julkaisujen määrä on kasvanut 2000-luvulla. Sellaisia yliopistollisia opinnäytteitä, jotka perustuvat Turun kaupunkiarkeologisten kaivausten aineistoihin joko

Kivisavikannun kaulaosa Aurajoen itälaiturin kaiva-
uksilta vuonna 2008. Astia on valmistettu Saksin Wal-
denburgissa 1400-luvulla. Kuva: Turun museokeskus/
Mikko Kyynäräinen.

kokonaan tai osaksi, on tehty useita. Erilaisia Turun kaupunkiarkeologiaan enemmän tai vähemmän liittyviä hankkeita on ollut 2000-luvulla mm. "Kylästä kaupungiksi – muuttuvat elämänmuodot Lounais-Suomessa 900-luvulta 1500-luvulle" -projekti, joka oli Turun yliopiston arkeologian oppiaineen ja Turun maakuntamuseon yhteishanke. Merkittäviä hankkeita olivat maakuntamuseon toteuttama "Varhainen Turku" -hanke ja "HIT – History in Town" -hanke. Viimeksi mainittu oli Turun maakuntamuseon hallinnoima Varsinais-Suomen ja Viron museoiden ja käsityöläisten yhteistyöhanke, jossa oli myös arkeologinen osio. Turun yliopiston arkeologian oppiaineessa toteutettiin 2000-luvulla projekteja, joissa hyödynnettiin Turun kaupunkiarkeologista aineistoa.

MUUTOKSIA SUHTAUTUMISESSA

Rakennuttajien, ns. suuren yleisön ja median suhtautuminen kaupunkiarkeologiaan on 2000-luvulla muuttunut myönteisemmäksi kuin kaksikymmentä vuotta sitten. Suuren yleisön kiinnostuksen kasvuun on osaltaan vaikuttaneet lukuisat kaivausten opastukset, infotaulut, esitelmät ja esittelyt. Merkittävä

osansa on ollut myös arkeologisilla näyttelyillä, koululaistoiminnalla jne. Sekä Turun museokeskus että Aboa Vetus & Ars Nova -museo ovat olleet aktiivisia yleisötoiminnan saralla. Aboa Vetus & Ars Nova -museo on järjestänyt useita arkeologisia näyttelyitä. Turun museokeskuksen laajin kaupunkiarkeologinen näyttely oli maakuntamuseon vuoden 2004 päänäyttely "Got Woldes. Elämää hansa-ajan Turussa".

Yleisön kiinnostusta on tietysti lisännyt se, että kaupunkiarkeologisista hankkeista on 2000-luvulla kirjoitettu usein paikallisissa lehdissä ja aihe on ollut monesti esillä myös radiossa ja televisiossa. Median kiinnostus kaupunkiarkeologiseen toimintaan, erityisesti kenttätutkimukseen on kasvanut huomattavasti. Paikallinen media seuraa ja uutisoi ahkerasti Turun kaupunkiarkeologisia kaivauksia, suurempia niiden suunnitteluvaiheesta alkaen. Kiinnostus kaivauksiin jo suunnitteluvaiheessa liittyy toki osaksi siihen, että kaivaukset liittyvät usein muutoinkin kiinnostaviin ja joskus myös ristiriitoja nostattaviin keskustan rakennushankkeisiin. Arkeologiset kaivaukset ovat haluttua aineistoa paikallisessa lehdistössä, radiossa ja televisiossa.

Rakennuttajille arkeologisten kaivausten huomioon ottamisesta on tullut 2000-luvulla arkipäivää. Se, että arkeologista tutkimusta ja dokumentointia tulee suorittaa vanhan kaupungin alueella, kun sinne rakennetaan jotain, on muuttunut yleisesti hyväksytyksi. Sinällään arkeologisten tutkimusten suorittamisen tarvetta ei siis nykyisin kyseenalaisteta. Tämä on ollut menneisiin vuosikymmeniin, myös 1980-lukuun ja 1990-lukuun verrattuna merkittävä muutos. Sen sijaan väännetään kättä

Pinellan maanalaisen laajennusosan kaivaukset vuonna 2010. Kaivausalue sijaitsi entisessä Kirkkokorttelissa, nykyisessä Porthaninpuistossa lähellä Vanhaa Suurtoria. Kuva: Turun museokeskus/ Elina Saloranta.

tutkimusten aikatauluista ja kustannuksista. Neuvottelut kaivaussopimuksista ovat tulleet yhä yksityiskohtaisemmiksi ja toisinaan monipolvisiksi ja pitkiä. Ymmärrys arkeologisten kenttätöiden suorittamistavasta on kasvanut rakennuttajien ja suunnittelijoiden piirissä, ja samalla erilaisista ratkaisuksista halutaan yhä yksityiskohtaisempia perusteluja. Joissakin kohteissa päästään ratkaisuihin jouhevan nopeasti, mutta joissakin hankkeissa tehdään runsaasti erilaisia vaihtoehtoisia esisuunnitelmia ja suunnitelmat myös muuttuvat työn aikana, yksityiskohtien osalta joskus monta kertaa. Näihin joudutaan ottamaan kantaa, mikä tietenkin lisää työmäärää. Kaupunkiarkeologisten kenttätutkimusten aikaansaaminen ja suorittaminen on lähentynyt yleisiä rakennushankkeiden neuvotteluissa, suunnittelussa ja valvonnassa noudatettavia käytäntöjä. Ne on hyväksytty osaksi rakentamisen kokonaisprosessia ja siinä noudatettavien käytäntöjen piiriin kuuluvaksi. Tasapuolisuuden noudattaminen eri työkohteissa ja hankkeissa koetaan tärkeäksi. Rakentajat seuraavat myös muita kuin omia työkohteitaan.

LOPUKSI

Aina 1970-luvulle asti kaupunkiarkeologiaa tehtiin Suomessa pääasiassa Turussa. Tutkimukset tehtiin tavallisesti rakennustöiden aikana. Kustannukset olivat melko pieniä ja arkeologisten tutkimusten aiheuttama viive rakennushankkeille oli useimmiten vähäistä. Kaupunkiarkeologiset tutkimukset olivat monesti erilaisten maansiirtotöiden seuraamista. Juhlapuheissa haluttiin kuitenkin korostaa Turun kaupunkiarkeologisen tutkimuksen

pitkää perinnettä, mikä osaltaan loi yleiseen tietoisuuteen kuvaa elinvoimaisesta kaupunkiarkeologiasta. Suomen historiallisen ajan arkeologia painottui kuitenkin pitkään monumentaalirakennusten, linnojen ja kirkkojen, tutkimukseen ja tätä tutkimusta tekivät rakennushistorioitsijat omasta lähtökohdistaan lähtien. Monetkaan arkeologit eivät olleet kiinnostuneita historiallisen ajan arkeologias- ta ja kaupunkiarkeologiaan suhtauduttiin monesti vieroksuen. Tällainen ilmapiiri ei ollut vierasta 1980-luvulla eikä tuntematonta vielä 1990-luvun alussakaan.

Riittävän käyttökelpoisesti dokumentoiduin kaivauksin hankitun aineiston määrä on kasvanut huimaavasti 1980-luvun alkuun ja vielä aikaan kaksikymmentä vuotta sitten verrattuna. Tämä muutos on ollut ratkaisevan tärkeä kaupunkiarkeologialle. Viimeiset kaksikymmentä vuotta ovat olleet Turun kaupun-

kiarkeologiassa kasvun aikaa. Samalla se on ollut muutoksen aikaa. Kaupunkiarkeologian tila on nyt toinen kuin 1980-luvun alussa tai 1990-luvun alussa. Tämä ei ole tapahtunut itsestään. Muutoksiin on aktiivisesti pyritty. On tarvittu näkemystä siitä, mihin suuntaan pitää mennä ja miten sinne mennään, sekä työtä sen toteutumisen eteen.

Seuraavan kymmenen vuoden aikana sähköinen mittausta ja yleensäkin teknologian käyttö kaivauksilla kenttä- ja jälkitöissä tulee lisääntymään entisestään. Tämä liittyy yleiseen teknologian ja tietotekniikan kehittymiseen. Arkeologisten kaivausten kilpailutus laajassa mittakaavassa on mahdollisesti myös tulossa. Se asettaa omat haasteensa. Yleisön kiinnostus arkeologiaan tulee edelleen kasvamaan ja ehkä hakemaan uusia osallistuvampia muotoja, joihin pitäisi kyetä vastaamaan. Haasteena tulee myös olemaan, missä määrin arkeologit pystyvät tulevaisuudessa yhteistyöhön keskenään ja muiden kanssa muuttuvissa olosuhteissa. Vakituisten tai ainakin pitkäaikaisissa työsuhteissa olevien arkeologien määrän kasvattaminen ainakin paikallistasoilla nousee myös jälleen kerran esille. ♦

Aki Pihlman
aki.pihlman@turku.fi

Turun museokeskus
Kalastajankatu 4
20100 Turku

KIRJALLISUUS

Haggrén, Georg & Lavento, Mika 1999. Keskiajan tutkimista ja tuhoamista Turussa. Muinaistutkija 1999/1, 59–62.

Haggrén, Georg, Lavento, Mika & Niukkanen, Mariana 1999a. Kaupunkiarkeologisen tutkimuksen edistys-
askeleita. Muinaistutkija 1999/2, 43–44.

Haggrén, Georg, Lavento, Mika & Niukkanen, Mariana 1999b. Kaupunkiarkeologia 1990-luvun Suomessa. Muinaistutkija 1999/4, 33–39.

Harjula, Janne 2005. Sheaths, Scabbards and Grip Coverings. The use of leather for portable personal objects in the 14th–16th century Turku. *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae* X.

Harjula, Janne 2008. Before the Heels. Footwear and Shoemaking in Turku in the Middle Ages and at the Beginning of the Early Modern Period. *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae* XV.

Kirjavainen, Heini 2005. The Fleece Types of Late Medieval Textiles and Some Raw Wool Finds from the Åbo Akademi Site. Mäntylä, S. (ed.). *Rituals and Relations. Annales Academiæ Scientiarum Fennicæ. Humaniora* 336: 131–146.

Kostet, Juhani & Pihlman, Aki (toim.) 1989. Turun Mätäjärvi - Mätäjärvi i Åbo. Turun maakuntamuseo – Åbo Landskapsmuseum. Raportteja – Rapporter 10.

Kykyri, Marita 2007. Österbladins tontin tutkimukset 1999. Arkeologisia kaivauksia Turussa 1990-luvulla. Turun maakuntamuseo. Raportteja 20, 67–76.

Majantie, Kirsi 2010. Muotia, mukavuutta ja mielipiteitä. Kaakeliuuni yhteiskunnallisten muutosten ilmentäjänä keskiajan ja uuden ajan alun Suomessa. *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae* XVII. Suomen keskiajan arkeologian seura – Sällskapet för medeltidsarkeologi i Finland.

Pihlman, Aki 1988. Kaupunkiarkeologiasta Turussa – Muutamia maanläheisiä kommentteja arkeologisen aineiston edustavuudesta. Baskerilinja. Unto Salo 60 vuotta, 131–136.

Pihlman, Aki 2003. Åbo Akademin päärakennuksen tontin kaivaukset osana Turun kaupunkiarkeologiaa. Seppänen, L. (toim.) Kaupunkia pintaa syvemältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae* IX, 69–76.

Pihlman, Aki 2007. Katsaus kaupunkiarkeologiseen toimintaan 1990-luvulla. Arkeologisia kaivauksia Turussa 1990-luvulla. Turun maakuntamuseo. Raportteja 20, 91–100.

Pihlman, Aki 2010. Turun kaupungin muodostuminen ja kaupunkiasutuksen laajeneminen 1300-luvulla. Varhainen Turku. Turun museokeskus. Raportteja 22, 9–29.

Pihlman, Aki & Kostet, Juhani 1986. Keskiajan kaupungit 3. Turku. Turun maakuntamuseo.

Pihlman, Sirkku 1994. Begravningsplatser i Åbo under slutet av 1500-talet och början av 1600-talet. Tolkningssproblem kring Helgeandskyrkans graver. *Finskt Museum* 1992, 59–99.

Saarin, Riikka & Hirvilampi, Maarit 2008. Esine-konservoinnin haasteita Turussa. SKAS 1/2008, 32–38.

Sartes, Minna 2003. Rettigin palatsin tontista tuli Aboa Vetus –museo. Seppänen, L. (toim.) Kaupunkia pintaa syvemmältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX*, 77–86.

Seppänen, Liisa 2002. The houses of townsmen in medieval Turku (14th – 16th century) some aspects on the living conditions and town planning. Helmig, G., Scholkmann, B. & Untermann, M. (Eds.) Centre, Region, Periphery. Medieval Europe Basel 2002. 3rd International Conference of Medieval and Later Archaeology. Vol. 1, 357–362.

Tourunen, Auli 2008. Animals in an Urban Context. A Zooarchaeological study of Medieval and Post-Medieval town of Turku. *Annales Universitatis Turkuensis B* 308.

Uotila, Kari 2003. Kivitaloja keskiajan Turussa. Seppänen, L. (toim.) Kaupunkia pintaa syvemmältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX*, 121–134.

LOPPUVIITTEET

- ¹ Suunnanmuutos alkoi ns. Mätäjärven kaivauksista. Turun maakuntamuseo oli tehnyt Mätäjärven ranta-alueella pienen kaivauksen jo vuonna 1975, mutta pääasiallinen kaivausvuosi oli 1982, jolloin myös Mätäjärvi-projekti alkoi. Turun maakuntamuseon lisäksi projektiin osallistui tutkijoita Turun yliopiston maaperägeologian, kasvitieteen ja eläintieteen oppiaineista sekä Helsingin yliopiston geologian ja paleontologian oppiaineesta. Katso Kostet & Pihlman 1989. 1970-luvulla kaupunkiarkeologinen dokumentointi Turussa oli pääasiassa erilaisten maansiirtotöiden seurantaa ja seurantaan liittyvää dokumentointia (esim. Pihlman, A. 1988).
- ² Osteologinen aineisto otettiin talteen kaivetusta kerroksista/maayksiköistä maa-aineksen seulonnan yhteydessä. Vesiseulontanäytteiden ottamiseen valituista maayksiköistä Turun maakuntamuseo siirtyi vuonna 2004. Valituista maayksiköistä alettiin ottaa perusseulonnassa löydetyn osteologisen aineiston lisäksi myös vesiseulanäytteitä, jotta saataisiin talteen myös pienempiä luunsiruja ja aineiston edustavuus nousisi.
- ³ Keskiaikaisen kaupungin alueella Mätäjärven kaivaukset 1982, Suurtorin alueen kaivaukset 1986–87 ja 1989 sekä Uudenmaankatu 7:n kaivaukset 1986 ja 1987. Pinta-alaltaan suurimmat kaivaukset tehtiin

keskiaikaisen kaupungin ulkopuolella Julinin eli Eeri-kinkkadun ja Brahenkadun kulmatontilla vv. 1983–85. Julinin tontilla kaivettiin mm. Pyhän Hengen kirkon raunioita. Kirkkoa alettiin rakentaa vuonna 1588. Se ei koskaan tullut valmiiksi asti ja 1650-luvun lopussa sen raunioiden yli rakennettiin tie. Linnankatu 3:n puolella sijainnut kirkon kuoriossa kaivettiin 1987. Julinin tontin kaivauksista ks. Pihlman, S. 1994.

⁴ Pihlman & Kostet 1986.

⁵ 1990-luvun kaivauksista esim. Pihlman, A. 2007.

⁶ Kaivauksia teki aluksi Turun maakuntamuseo vuosina 1992 ja 1993 ja sitten Aboa Vetus museo & Museovirasto vv. 1994–1995. Katso esim. Sartes 2003, 77–84; Pihlman, A. 2007, 92–95 ja Majantie 2010, 175–177. Muuratuista rakenteista Uotila 2003, 126–131.

⁷ Museoviraston kaivaukset v. 1999. Kaivauksista Ky-kyri 2007.

⁸ Åbo Akademin kaivauksista on julkaistu aika paljon. Hankkeesta ja siitä käydystä keskustelusta katso esim. Pihlman, A. 1999 ja 2003; Haggrén & Lavento 1999; Haggrén, Lavento & Niukkanen 1999a ja 1999b. Åbo Akademin päärakennuksen kaivaukset olivat poikkeuksellisen mittavat kaivaukset ja runsasta aineistoa on hyödynnetty useissa julkaisuissa (esim. Harjula 2005; 2008; Tourunen 2008; Seppänen 2002; Kirjavainen 2005). Kaivausten aineistoa ei suinkaan ole vielä loppuun kaluttu. Sen aineistoista on tälläkin hetkellä tekeillä julkaisuja.

⁹ Kaikki mainitut kaivaukset olivat Turun maakuntamuseon kaivauksia. Mainittuja kaivauksia pienempiä kaivauksia, koekaivauksia ja muita dokumentointeja on suurempien kaivausten lisäksi tietenkin myös tehty.

¹⁰ Yhteenvetona katso esim. Pihlman, A. 2010, 20–21.

¹¹ Varhainen Turku hankkeesta esim. Pihlman, A. 2010.

¹² Esim. Pihlman, A. 2010, 11–12.

¹³ Luvuissa on mukana vain Turun museokeskuksen kokoelmissa oleva aineisto, ei siis Aboa Vetus -museon museonsa tontilla suorittamien kaivausten aineistoa, Museoviraston Österbladin tontin kaivausten aineistoa vuodelta 1999 eikä Museoviraston 1980-luvulla tekemien Julinin tontin kaivausten aineistoa.

¹⁴ Varhainen Turku hankkeen kaivaukset 2005–2006, Tryckerihuset -rakennuksen kaivaukset 2006 ja Pinellan kaivaukset 2010. Keskiaikaa nuorempia kerrostumia on Kirkkokorttelissa tutkittu lisäksi Brahen- ja Porthaninpuiston kaivauksilla 2008 ja 2010.

¹⁵ Konservoinnista esim. Saarin & Hirvilampi 2008.

UUDEN AJAN ALUSSA PERUSTETTUJEN KAUPUNKIEN ARKEOLOGIAA KAHDELLA VUOSIKYMMENELLÄ

Artikkelissa käydään läpi uuden ajan alkupuolella, eli Vaasa- ja suurvalta-ajalla (1520–1721), perustettujen kaupunkiemme arkeologista kenttätutkimus- ja tutkimustoimintaa.¹ Tarkastelun ajanjakso kattaa pääasiassa viimeiset kaksi vuosikymmentä, eli 1990- ja 2000-luvut. Käsittelyssä tuodaan esille vuosikymmenille luonteenomaisimpia piirteitä sekä keskustelua herättäneitä aiheita niin kenttätutkimuksiin kuin kenttätutkimusmenetelmiinkin liittyen.

KENTTÄTUTKIMUKSET ALKUUN 1980-LUVUN LOPULLA

Historiallisen ajan arkeologian perään huu­deltiin Muinaistutkijan ensimmäisillä leh­dillä vuonna 1984 otsikolla *Arkeologia vailla voimaa – Helsinkiläinen historiallisen ajan arkeologia – missä?.* Tuolloin peräänkuu­lutettiin historiallisen ajan arkeologian ope­tuksen ja Museoviraston roolin esiin nosta­mista erityisesti helsinkiläisen historiallisen ajan arkeologian aseman muodostamisessa. (Hiekkanen 1984: 4–5.) Aiheesta jatkettiin myös seuraavan vuoden Muinaistutkijassa, jossa todettiin historiallisen ajan arkeologi­aa kohtaan tunnettavan ”piittaamattomuut­ta ja penseyttä” (Hiekkanen 1985: 18–21). Kaupunkiarkeologia Suomessa, ja erityisesti muiden kuin keskiajan kaupunkikerrostumien tutkimus, oli vielä tuolloin uponneena histo-

riallisen ajan arkeologian verhon poimuihin.

1980-luvulla todettiin ensimmäisten sys­temaattisten ja varsinaisten kaupunkiarke­ologisten kaivausten suorittamisen alkaneen keskiaikaisessa Turussa (Pihlman 1999: 41). Uuden ajan kaupungeissa 1980-luku näyttäy­tyy kaupunkiarkeologisen kenttätutkimuksen selkeänä heräämisenä turkulaisen tutkimus­toiminnan vanavedessä erityisesti Vaasa-ajan kaupungeissamme (vrt. Haggrén et al. 1999a: 43). Koekaivauksia, (pelastus)kaivauksia ja inventointeja toteutettiin niin Tammisaassa, Helsingissä, Oulussa, Vaasassa, Lappeenran­nassa, Pietarsaassa kuin Kokkolassakin.

1990-LUVUN LAMAVUODET VAIKUTTIVAT KENTTÄTUTKIMUKSIIN

Valtion taloudellisella tilanteella, sen lasku- ja noususuhdanteilla, on rakennustoiminnan intensiteetin muutosten kautta vaikutus arkeologisen kenttätutkimustoiminnan vuosittai­seen laajuuteen. Suomen 1990-luvun alku­vuosien lama vähensi radikaalisti yksityisen ja julkisen sektorin kulutusta ja investointeja. Lama kuritti rakennustoimintaa, ja myös kau­punkiarkeologisten rakennuspaineista joh­tuvien kenttätutkimusten määrä on vuosien 1990 ja 1995 välillä laskettavissa yhden kä­den sormilla².

Helsingissä kaivaustoiminta oli kuitenkin vilkasta koko laman ajan ja siellä toteutettiin

vuonna 1989 aloitettua ja vuoteen 1993 jatkunutta Helsingin Vanhankaupungin arkeologista tutkimusta koskevaa projektia. Vuonna 1994 Helsingin kaupunginmuseon julkaisema kirja *Narinkka, Helsinki 1550–1640* (Kallio et al. 1994) perustui kyseisen projektin tuloksiin. Julkaisussa esiteltiin monipuolisesti alueen kaivausten rikkaita löytöjä aina rakennusten jäännöksistä erilaisiin esineisiin ja makrofossiilitutkimuksiin. Julkaisu on toiminut varmasti monen kaupunkiarkeologiasta kiinnostuneen arkeologiopiskelijan lähdekirjana niin rakenteellisen kuin esineellisenkin lähdemateriaalin tutkimukseen. Vanhankaupungin alueelta löydettiin myös jäännöksiä kaupunkiaikaa edeltäneestä myöhäiskeskiaikaisesta Koskelan kylästä muun muassa rakennusten, oijen, kaivojen ja esinelöytöjen muodossa (Heikkinen 1993). Ennen kaupunkiaikaa alueella sijainneiden rakennejäännösten löytymisen voidaan sanoa olevan Suomen kaupunkikohteissa harvinaista.

"NOUSUVAIHE" 1990-LUVUN LOPULLA

Viime vuosituhaten loppupuolella kaupunkiarkeologia ja huoli kaupunkien kerrostumista saivat entistä enemmän palstatilaa arkeologian alan lehdissä. Vuoden 1999 Muinaistutkijoiden sivuilla käytiin vilkasta keskustelua pelastuskaivauksista sekä kaupunkiarkeologian silloisesta nykytilasta. Tuolloin nostettiin myös selkeämmin esille Suomen keskiajan jälkeen perustetut kaupungit ja niiden kaupunkiarkeologinen kiinnostavuus, joka oli jäänyt keskiajan jalkoihin. (Pihlman 1999: 40–42; Haggrén et al. 1999a: 43–44; Haggrén et al. 1999b: 33–39.) Kokonaisuudessaan kaupunkiarkeologian nähtiin tuolloin "elävän Suomessa nousuvaihetta" (Haggrén et al. 1999b: 34).

Suurvalta-ajan kaupungeissa arkeologisten tutkimusten vaatimukset nousivat esiin

kunnolla vasta 1990-luvun puolella (Haggrén et al. 1999a: 43), mikä ei hankkeiden määrissä oikeastaan juuri näy muuten kuin erityisesti Tornion kaupungin tutkimuksen heräämisenä. Vaasa-aikaisissa kaupungeissa virinnyt tutkimus sen sijaan tiivistyi etenkin Helsingin kohdalla, missä tutkimusta tehtiin sekä pelastuskaivauksin että valvontoina, jotka ulottuivat myös vuonna 1640 perustettuun uuteen Helsinkiin. Tutkimuskohteena oli muun muassa Presidentinlinnan sisäpiha, mistä dokumentoitiin pihakiveyksiä, kaivoja, kellari ja talonpohjaa (Niukkanen 1998a). Vuonna 1999 toteutettiin Suomen Pankin tontilla laaja kaivaus, joka poiki muutama vuosi myöhemmin kaivauslöytöihin perustuvan julkaisun: *Sirpaleita suurvalta-ajan Helsingistä* (Niukkanen 2002). Julkaisu voitiin ilmestymisvuotenaan jaetun ensimmäisen palkinnon Suomen museoliiton järjestämässä museojulkaisukilpailussa (www.museoliitto.fi/index.php?k=9341).

Vuosina 1996–1999 tehtiin Torniossa kaksi pelastuskaivautta ja kolme koekaivautta. Tutkimukset osoittivat selvästi, että kaupungissa oli säilyneenä runsaasti 1600- ja 1700-lukujen kaupunkikerrostumia ja rakennejäännöksiä. Osasta rakenteita säilyneenä on ollut jopa useampia hirsikerroksia, mikä ei yleensä ole kovin tavanomaista 1600- ja 1700-luvun kaupunkikohteissa³. (Herva & Ylimaunu 2004; Ylimaunu 2004; 2007.)

Tammisaarella tehtiin 1990-luvun lopussa valvontaa sekä yhdet kolmen viikon mittaiset tutkimuskaivaukset. Kaivausten toteuttajana oli Tammisaaren museo ja rahoittajina Tammisaaren kaupunki ja Hangon kesäyliopisto. (Mikkola & Majantie 1999; Ehrstedt et al. 2000.) Kenttätutkimusten tuloksia julkaistiin laajassa artikkelissa vuonna 2000 ilmestyneessä SKASissa (Ehrstedt et al. 2000). Artikkelissa käsitellään lasilöytöjä ja niiden konservointia, kaupungin katujen historiaa, löydettyjä rakenteita sekä makrofossiilitut-

kimuksia. Ajallisesti jäännökset edustavat 1500–1700-lukuja.

Vanhaa Vaasaa tutkittiin 1990-luvulla vähäisissä määrin kahden seurannan ja yhden koekaivauksen avulla (Hakanpää 2007: 30). Potentiaalia säilyneiden, aiemmin kaivattomien alueiden olemassaoloon alueella uskotaan olevan runsaasti, mikä voidaan todeta muun muassa Museoviraston vuonna 2007 vanhan Vaasan alueella teettämästä kaupunkiarkeologisesta inventoinnista. Inventoinnissa Vaasan 1750-lukua vanhemmalta kaupunkialueelta 1-luokkaan⁴ määriteltiin noin 13,8 ha ja 2-luokkaan⁵ noin 4,2 ha. (Hakanpää 2007: 35, liite 4.)

Porissa tehtiin 1990-luvulla koekaivauksia, valvontaa ja pelastuskaivauksia. Ensimmäiset kaivaukset oli tehty kuitenkin jo vuoden 1966 aikana. 1990-luvun tutkimuksissa keskityttiin tutkimaan Taidemuseon laajennusalueita, mistä dokumentoitiin 1500–1600-luvuille ajoittuvia kivisiä kellarieita, useita kivijalkoja sekä jätekuoppia. (Viljanen 1997; Niukkanen 1998b.) Oulussa puhtaasti kaupunkiarkeologista kenttätutkimusta tehtiin 1990-luvun loppupuolella vain yhdellä tontilla koekaivausten muodossa (Kehusmaa 1997). Yhteenvetona 1990-luvun loppupuolen kenttätutkimuksista voitaneen sanoa, että tutkimus on ollut vähäistä ja kohdistunut lähinnä yksittäisiin kohteisiin eri kaupungeissa.

2000-LUKU: INVENTOINTEJA, VALVONTAA JA KOEKAIVAUKSIA

Kenttätutkimusten määrissä koettiin jopa räjähdysmäinen kasvu 1990-luvun loppupuolelta lähtien jatkuen koko 2000-luvun. Kasvu näkyy konkreettisimmin Oulun kaupungissa, missä 2000-luvun projektien määrä nousee noin 40:een 1990-luvun kolmesta tutkimuskohteesta. Kaivutyöt katualueilla, rakennus-

ten perusparannukset ja uudisrakentaminen ovat tuottaneet töitä arkeologeille. Pohjoisen Suomen kaupungeista myös Tornion tutkimus lähti käytännössä kunnolla käyntiin nousukauden mukana (vrt. Jarva 2009: 12). Kaivutoiminnan lisääntymistä selittää omalta tärkeältä osaltaan kohteiden muinaisjäännösstatuksen vahvistuminen. Museoviraston rakennushistorian osaston toteuttama Vaasa- ja suurvalta-ajan kaupunkien kaupunkiarkeologinen inventointiprojekti tuotti perusselvitykset muinaismuistolain koskemista alueista niissä Vaasa- ja suurvalta-aikaisissa kaupungeissa, joista selvitykset puuttuivat⁶. Inventointien jälkeen kenttätutkimusten tarvetta on pysytty paremmin perustelemaan ja kohdentamaan sekä sovittamaan yhteen rakentamisen ja kaavoituksen kanssa (Niukkanen 2004: 35). Inventoitujen kohteiden tuomaa tietoa on kuitenkin hyödynnetty eri kaupungeissa eri tavalla. Joissakin kaupungeissa kaupunkiarkeologista toimintaa ei edelleenkään ole, toisten kaupunkien, kuten esimerkiksi Oulun, toimiessa esimerkkinä suhteellisen vilkkaasta kaupunkiarkeologisesta koe-, pelastuskaivaus- ja valvontatoiminnasta.

Toiminta on ollut aktiivisinta 2000-luvulla Oulussa ja Helsingissä, missä kaupunkiarkeologiaa on tehty pääasiassa valvonnan ja koekaivauksin. Torniossa toteutettiin valvontaa ja laajempia pelastuskaivauksia laajempien kaivausten ajoittuessa vuoteen 2002 niin sanotuille Rakennushuoneen ja Ryhmäkodin tonteille (Herva 2003). Tuolloin dokumentoidut rakenteet ja talteen otetut esineet ovatkin siitä lähtien pyöriineen ahkerasti useampien tutkijoiden hyppysissä ja tutkimusten tuloksista on myös viime aikoina päästy nauttimaan (esim. Ylimaunu 2007; Puputti 2009). Kesällä 2008 tehtiin myös tutkimuslähtökohdaiset kaivaukset, kun Oulun yliopiston arkeologian oppiaine järjesti Torniossa opetuskäivaukset. Tutkimukset kaupungissa jatkuivat myös kesällä 2010.

Vaasassa, Tammisaaressa, Hämeenlinnassa, Porissa ja Lappeenrannassa kenttätutkimustoiminta on ollut viimeisen kymmenen vuoden aikana vähäisempää. Vanhan Vaasan ja Tammisaaren alueilla tehtyjen kaupunkiarkeologisten inventointien lisäksi kaupungeissa on tehty muutamia valvontoja ja koekai-vauksia. Hämeenlinnassa tehdyt tutkimukset ovat niin ikään olleet lähinnä valvontaa ja koetutkimuksia, joita on tehty Linnan kasarmialueella, paikalla, jossa kaupunki sijaitsi aina 1770-luvulle saakka. 1990-luvun loppupuolella alkanut Porin tutkimus sai puolestaan jatkoa vasta 2000-luvun loppupuolella Raatihuoneenpuiston valvonnalla ja hallintokorttelin koekaivauksella (Helminen 2008; Hakanpää 2010). Lappeenrannassa koekai-vauksia ja valvontaa on tehty Lappeenrannan linnoituksen alueella, missä on dokumentoitu muun muassa toriin liittyviä jäännöksiä 1600–1700-luvuilta⁷ (esim. Annala 2003a;

Kuva 1. 1600-luvun puurakenteita Kokkolan Niemen tontilla vuonna 2008. (Kuva: T. Tanska, MV/RHO)

2003b; Luoto & Vitikainen 2007; Luoto 2009; 2010).

Kokkolan 2000-luvun tutkimusta leimaa kahtiajakaisuus: vuosikymmenen alkupuolella tehtiin valvontaa katualueilla, joilta paljastui muun muassa hirsistä rakennettua katutasoa (Skantsi 2001). 2000-luvun loppupuolella, vuosina 2007 ja 2008 niin sanotulla Niemen tontilla tehtiin sekä koekai-vauksia että kahteen otteeseen pelastuskai-vauksia 1600- ja 1700-lukujen kulttuurikerrosten, orgaanisen esinemateriaalin sekä puisten rakennusjäännösten tutkimiseksi (Kallio 2007, Kallio-Seppä 2008a; 2008b). Kokkolan tutkimukset ovat osoittaneet, että kaupungista on löydettävissä erittäin hyvin säilyneitä rakenteita ja kulttuurikerroksia (kuva 1).

2000-luvulla kenttätutkimusta tehtiin vähäisissä määrin myös muutamassa uudessa kaupungissa, joita olivat Uusikaupunki, Pietarsaari, Kajaani, Vehkalahti/Hamina sekä Raahe. Uudessakaupungissa on tehty yhden vuonna 2000 toteutetun pelastuskai-vauksen lisäksi muutamassa kohteessa valvontaa sekä katu- että tonttialueilla. Tutkimuksissa on dokumentoitu katu- ja pihakiveyksiä sekä rakennejäännöksiä, kuten esimerkiksi varakonsuli Ramsellin kellarihuoneen tiilisiä perustuksia. (Haggrén 2001; Hymylä 2004.) Pietarsaareissa tutkimus on ollut lukumäärällisesti vähäisempää, mutta resursseiltaan ja kestoltaan pidempää. Vuonna 2007 toteutettiin koekai-vauksia niin sanotussa Lassfolkin korttelissa ja tutkimuksia jatkettiin 2,5 kuukautta kestäväillä pelastuskai-vauksilla seuraavana kesänä (kuva 2). Tutkimukset paljastivat palan Pietarsaaren kaupungin asuinkortteleiden historiaa kivijalkoineen, lautalattioineen, kellareineen sekä useine kivettyine katupintoineen (Oikarinen 2008; 2009).

Kajaanin arkeologinen tutkimus sai alkunsa 1990-luvun lopun raatihuoneentorin valvonnasta, mitä seurasivat 2000-luvulla useat koekai-vaukset ja valvonta katualueilla ja ton-

Kuva 2. 1700-luvun katukiveystä ja rakennusjäännöksiä kaivetaan Pietarsaassa kesällä 2008. (Kuva: T. Oikari-
nen, MV/RHO)

teilla. Tutkimuksissa on todettu, että kaupungissa säilyneet maakerrokset kertovat hyvin vähän 1600-luvusta painottuen selkeämmin 1700-luvun ja 1800-luvun jäännöksiin. Löydetty rakenteet ovat olleet muun muassa kivijalkoja, parkkisammio, puupäällysteistä kätua ja kaivoja. (esim. Hyttinen 2007.) Entisen Vehkalahden, nykyisen Haminan, paikalla on tehty aivan 2000-luvun lopussa yhdet koe- ja yhdet pelastuskaivaukset. Vähäisten tutkimusten perusteella voidaan sanoa, ettei meillä ole paljoa arkeologista tietoa 1600-luvun puolivälissä perustetusta Vehkalahdesta, vaan dokumentoidut jäännökset ajoittuvat 1700-luvulle isonvihan jälkeen perustetun Haminan aikaan. (Koivisto 2008; Vuoristo 2009.) Raahen kaupunkiarkeologista tutkimusta kuvaa puolestaan hiljaiselo ja kaksi melko tuloksetonta valvontaa. Edelleen on myös suurvaltaa aikaisia kaupunkeja, joissa ei ole inventointia lukuun ottamatta tapahtunut mitään kaupunkiarkeologista toimintaa. Näitä ovat Kristii-

nankaupunki, Savonlinna ja Uusikaarlepyy. Tilanne ei ole näissä kaupungeissa muuttunut sitten 1990-luvun lopun, jolloin tutkimustilanteen todettiin olevan nollassa (vrt. Haggren et al. 1999b: 38).

2000-LUVULLA PUHUTTANEITA AIHEITA

Valvonta ja koekaivaukset

Kaupunkiarkeologian yleisen tilan ja pelastuskaivausten sijaan 2000-luvulla on kannettu aiempaa enemmän huolta arkeologisen valvonnan ja seurannan roolista. Suomen arkeologian alan julkaisuissa tutkimusmenetelmistä konekaivun valvonta on herättänyt kriittistäkin keskustelua (vrt. Kallio & Lipponen 2006; 2007; Hyttinen et al. 2008; Ikäheimo 2009; Niukkanen 2009). Erityisesti Oulussa konekaivun valvontaa on tehty runsaasti katualueilla, mutta myös rakennusten

sisäpihoilla ja laajoillakin tonteilla. 2000-luvun puolivälin jälkeen on mainittu valvonnan olevan "oululainen ilmiö" niiden runsaan määrän vuoksi (Kallio & Lipponen 2007: 79). Valvonnassa saavutettu dokumentoinnin taso on osin katsottu ongelmalliseksi aineiston tutkimuskäytön näkökulmasta (esim. Kallio & Lipponen 2007: 77). Tutkimusmenetelmien valintaan ja käyttöön liittyy myös kiinteästi keskustelu siitä, mikä on projektien budjettien suunnittelussa kohtuullista ottaen huomioon sekä rakentajien vastuun että muinaisjäännösten arvon (esim. Haggren et al. 1999; Niukkanen 2008: 33). Kyseistä keskustelua käydään edelleen (vrt. Kallio & Suhoonen 2010).

Eläinluut

Kaupunkiarkeologiaan ja löytöihin kiinteästi liittyvä puheenaihe 2000-luvun loppupuoliskolla on ollut eläinluuaineiston rooli löytö- ja tutkimusaineistona. Keskustelua on käyty esimerkiksi maakerrosten seulonnasta ja pienten luiden, kuten kalojen ja lintujen luiden löytämisestä, sekä jopa siitä, hukumme-ko varastoinnissamme maasta runsaina määrinä löytyviin eläinluihin. (esim. Tourunen 2002; 2004; 2008; Seppänen 2006; Puputti 2007; Niukkanen 2008.)

Kaupunki prosessina ja tuorempien maakerrosten arvostus

"Nuorimpien kerrosten tutkimatta jättäminen on samaan aikaan sekä yleinen, ymmärrettävä että valitettava käytäntö, joka hämärtää kaupungeissa tapahtuneen jatkuvan muutoksen ymmärtämistä." (Herva & Ylimaunu 2004: 21).

Uuden ajan alun kaupunkien kenttätutkimustoiminnan vilkastuttua 2000-luvun loppupuolella esille on nostettu huoli kaupunkiemme

1700- ja 1800-lukujen maakerrosten tilasta ja tutkimuksen tärkeydestä (vrt. Herva & Ylimaunu 2007: 84–90). Vuoden 2006 Arkeologipäivillä **Vesa-Pekka Herva** ja **Timo Ylimaunu** huusivat esitelmässään hätähuutoa 1700-luvun puolesta ja korostivat nuorempien kaupunkikerrostemme olevan nykyisessä kaupunkiarkeologian tutkimustilanteessa suhteellisen suojattomia. Kaupunkien tutkimuksen lähtökohdissa huomiota tulisi kiinnittää siihen, että kaupungit ovat jatkuvassa kehitys- ja muutostilassa, minkä vuoksi kaupungit tulisi käsittää prosesseina. Toisiaan seuraavat vaiheet ja niiden ymmärtäminen auttavat tulkitsemaan tilassa tapahtuvia muutoksia. Myös nuorempien kaupunkikerrostemme tutkiminen on nähtävä tärkeänä, koska niiden ymmärtäminen auttaa tulkitsemaan aikaisempia vaiheita.

POHJOISTEN KAUPUNKIEN ARKEOLOGISEN AINEISTON TUTKIMUSKÄYTTÖ

Tornion ja Oulun 1600- ja 1700-lukujen kaupunkikerrosten aineisto on tarjonnut mahdollisuuden tutkia pohjoisten kaupunkiemme modernisaatiota ja kaupungistumista. Aineiston ympärille on kerääntynyt tutkijoita ja perustettu projekteja Oulun yliopistoon. Ensimmäinen laajan rahoituksen saanut projekti oli FT **Janne Ikäheimon** johtama ja Oulun yliopiston rahoittama *The Material Roots of Modernization in Northern Finland (ca. 1500–1800 AD)*, joka ajoittui vuosille 2004–2006. Suomen ensimmäinen kaupunkiarkeologian väitöskirjatyö, Timo Ylimaunun *Aittakylästä kaupungiksi – arkeologinen tutkimus Tornion kaupungistumisesta 18. vuosisadan loppuun mennessä* valmistui vuonna 2007 (Ylimaunu 2007). Väitöskirjassa tutkittiin perukirjojen, karttojen ja arkeologisen aineiston avulla Tornion muotoutumista varhaismoderniksi kaupungiksi. Tornion tutki-

mus sai jatkoa eläinten ja ihmisten suhteeseen 1600- ja 1700-lukujen Torniossa liittyvästä **Anna-Kaisa Puputin** vuonna 2009 valmistuneesta väitöskirjatutkimuksesta: *Living with Animals. A zooarchaeological study of urban human-animal relationships in early modern Tornio, 1621–1800* (Puputti 2009).

Tällä hetkellä Oulun yliopistossa saadaan rahoitusta kahteen projektiin, jotka mahdollistavat useamman jatko-opiskelijan sekä väitelleen tohtorin tutkimuksen. Emil Aaltosen säätiö ja Suomen Akatemia rahoittavat FT Timo Ylimaunun johtamia, vuosiin 2009–2012 ajoittuvia projekteja: *Kaupunki, raja ja materiaallinen kulttuuri – modernisaation ja globalisaation vaikutuksia pohjoissuomalaisissa kaupungeissa 1600-luvulta lähtien sekä länsirajalla vuodesta 1809 nykypäivään*.

YHTEENVETO

Kaupunkiarkeologisten kenttätutkimusten määrä on 1990- ja 2000-lukujen aikana lisääntynyt runsaasti. Tutkimuksen tavoissa ovat korostuneessa asemassa koekaivaukset sekä valvonta. Pelastuskaivaustarpeesta toteutettava tutkimus on sanellut hyvin pitkälle tutkimusten kohteita ja asettanut reunaehjoja tutkimusten tavoille ja resursseille. Tutkimusten perusteella on saatu kuvaa kaupunkiemme kulttuurikerrosten säilyneisyydestä, minkä voi sanoa vaihtelevan suuresti sekä kaupunkien välillä että myös niiden sisällä. Näin vuoden 2010 lopulla ajankohtaisia aiheita ovat arkeologisen kenttätutkimustoiminnan laatuvaatimusten määrittely ja tutkimusten kilpailuttaminen. Alkanut uusi vuosikymmen näyttää, miten nämä mahdollisesti muuttavat lähitulevaisuuden kaupunkiarkeologiaa – vai muuttavatko? ♦

Titta Kallio-Seppä
titta.kallio-seppa@oulu.fi

Arkeologia PL 1000
90014 Oulun yliopisto

LÄHTEET

Painetut lähteet

Ehrstedt, G., Karjalainen, M., Lempiäinen, T., Majantie, K. & Mikkola, T. 2000: Kaupunkiarkeologisia tutkimuksia Tammisaarella. *SKAS* 2/2000, 24–45.

Haggrén, G., Lavento, M. & Niukkanen, M. 1999a: Kaupunkiarkeologisen tutkimuksen edistysaskelia. *Muinaistutkija* 2/1999, 43–44.

Haggrén, G., Lavento, M. & Niukkanen, M. 1999b: Kaupunkiarkeologia 1990-luvun Suomessa. *Muinaistutkija* 4/1999, 33–39.

Haggrén, G. 2001: Kaupunkiarkeologiaa Uudessakaupungissa. *SKAS* 3/2001, 2–10.

Herva, V.-P. & Ylimaunu, T. 2004: Modernisaation jäljet pohjoisessa. Tornion kaupunkiarkeologiset kaivaukset 1996–2002. *SKAS* 1/2004, 20–24.

Herva, V.-P. & Ylimaunu, T. 2007: Kaupunki prosessina ja muinaisjäännöksenä. Mökkönen, T. & Seppälä, S.-L. (toim.). *Arkeologi(a) ja media: Mikä on muinaisjäännös? Arkeologipäivät 2006*. Hamina, 84–90.

Hiekkanen, M. 1984: Arkeologia vailla voimaa – Helsinkiäinen historiallisen ajan arkeologia – missä?. *Muinaistutkija* 1/1984, 4–5.

Hiekkanen, M. 1985: Historiallinen aika, esihistoriallinen aika ja arkeologia. *Muinaistutkija* 1/1985, 18–21.

Hymylä, Janne 2004. Kaukolämpötyön arkeologinen valvonta. *SKAS* 2/2004, 32–41.

Hyttinen, M., Kallio-Seppä, T. & Oikarinen, T. 2008: Konekaivun valvonnan erityiskysymyksiä ja haasteita – esimerkkinä Oulu. *SKAS* 1/2008, 25–31.

Ikäheimo, J. 2009: Kyttäyskeikka. *Muinaistutkija* 1/2009, 59–60.

Jarva, E. 2009: Pentti Koivunen, Arkalan urhea arkeologi. Ikäheimo J. & Lipponen S. (toim.) *Ei kiveäkään kääntämättä, juhla kirja Pentti Koivuselle*, 7–16.

Kallio, P., Savolainen, I. & Vainio, S. (toim.) 1994: *Narinkka. Helsinki 1550–1640*. Helsingin kaupunginmuuseo, Jyväskylä.

Kallio, T. & Lipponen, S. 2006: Konekaivun valvonta ja sen dokumentoinnin monet käytännöt. *Muinaistutkija* 3/2006, 49–56.

Kallio, T. & Lipponen, S. 2007: Kaupunkiarkeologiset kenttätöet Suomessa ja erityisesti Oulussa. Mökkönen, T. & Seppälä, S.-L. (toim.). *Arkeologi(a) ja media: Mikä on muinaisjäännös? Arkeologipäivät 2006*. Hamina, 76–83.

Kallio-Seppä, T. & Suhonen, M. 2010. Arkeologikenttä avasi keskustelun arkeologisen kenttätutkimuksen laadun kriteereistä. Seminaarikatsaus. *Muinaistutkija* 1/2010, 68–71.

Niukkanen, M. 1998a: Helsingin pienoishistoriaa Presidentinlinnan sisäpihalla. *Muinaistutkija* 2/1998, 13–21.

Niukkanen, M. (toim.) 2002: *Sirpaleita suurvalta-ajan Helsingistä*. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 22. Hämeenlinna.

Niukkanen, M. 2004: *Kaupungit muinaisjäännösinä. Kaupunkiarkeologia Suomessa*. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 25. Helsinki, 2004.

Niukkanen, M. 2008: Kaupunkiarkeologian nykytilasta ja kehityssuunnista. *SKAS* 2/2008, 29–34.

Niukkanen, M. 2009: Ylilääkärinä kaupunkiarkeologian päivystyspoliklinikalla. *Muinaistutkija* 3/2009, 75–77.

Pihlman, A. 1999: Kaupunkiarkeologisista pelastuskäivauksistä. *Muinaistutkija* 2/1999, 40–42.

Puputti, A.-K. 2007: Seulonta ja otanta eläinosteologiassa: käytännön kokemuksia ja metodista pohdintaa. *Muinaistutkija* 1/2007, 37–40.

Puputti, A.-K. 2009: *Living with Animals. A zooarchaeological study of urban human-animal relationships in early modern Tornio, 1621–1800*. Väitöskirja. Oulun yliopisto, Oulu 2009.

Seppänen, L. 2006: Punainen kirja Oulun kaupunkiarkeologiasta – kommentteja ja keskustelunaiheita. *Muinaistutkija* 2/2006, 45–50.

Tourunen, A. 2002: Luuaineiston talteenotto ja käsittely historiallisen ajan kaivauksilla. *SKAS* 2/2002, 31–33.

Tourunen, A. 2004: Pienseulakokeilu Turun kaupungin kirjaston kaivauksilla. *SKAS* 2/2004, 42–49.

Tourunen, A. 2008: Hukummeko luhin? *SKAS* 1/2008, 39–42.

Ylimaunu, T. 2004: Kuparisepä Westring, lohenpyrstösalvokset ja kaupunkiarkeologia – alustavaa tarkastelua 18. vuosisadan Tornioon. *SKAS* 1/2004, 25–30.

Ylimaunu, T. 2007: Aittakylästä kaupungiksi – arkeologinen tutkimus Tornion kaupungistumisesta 18. vuosisadan loppuun mennessä. *Studia Archaeologica Septentrionalia* 4. Rovaniemi.

Annala, S. 2003a: *Lappeenrannan linnoituksen länsirinne. Tutkimusraportti 9.10.–29.10.2002*. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Annala, S. 2003b: *Lappeenrannan linnoituksen länsirinne. Kaupunkiarkeologinen tutkimuskaivaus*. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Hakanpää, P. 2007: *Vanha Vaasa – Gamla Vasa. Kaupunkiarkeologinen inventointi*. Museovirasto, rakennushistorian osasto. (www.nba.fi/tiedostot/da775e36.pdf)

Hakanpää, P. 2010: *Pori, hallintokorttelin (1:10:17–18) koekaivaus 3.-21.8.2009*. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Heikkinen, M. 1993: *Helsinki, Vanhakaupunki. Kaupungin paikan kaivaus 1993*. Helsingin kaupungin museo.

Heikkinen, M. 1994: *Helsinki, Valtioneuvoston linna. Kaupunkiarkeologinen kaivaus 1993*. Helsingin kaupungin museo.

Helminen M. 2008: *Pori, Raatihuoneenpuisto. Putkikaivauksen arkeologinen valvonta 25.4.–2.5.2007*. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Herva, V.-P. 2003: *Kaupunkiarkeologinen pelastuskaivaus, Tornion Keskikatu 29–35*. Oulun yliopisto, arkeologian laboratorio.

Hyttinen, M. 2007: *Kajaani, Brahenkatu 18 (KaB-07). Tontilla 1-2-4 suoritettujen viemäröinnin sekä parkkipaikanpohjustuksen kaivutöiden valvonta ja kaivaus 13.–20.6.2007*. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Kallio-Seppä, T. 2007: *Kokkola, Niemen tontti, 1/9/21, kaupunkiarkeologinen koekaivaus 28.5.–8.6.2007*. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Kallio-Seppä, T. 2008a: *Kokkola, Niemen tontti 1/9/21, kaupunkiarkeologinen pelastuskaivaus 12.5.–6.6.2008*. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Kallio-Seppä, T. 2008b: *Kokkola, Niemen tontti 1/9/21, kaupunkiarkeologinen pelastuskaivaus 16.8.–5.9.2007*. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Kehusmaa, A. 1997: *Oulu, Aleksanteri 8:n kaivaukset 1997*. Pohjois-Pohjanmaan maakuntamuseo.

Koivisto, A. 2008: *Haminan Linnoituksen kaupungin osan korttelin 8 tontin 3 koekaivaukset vuonna 2008*. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Luoto, J. 2009: *Arkeologiset kaivaukset Lappeenrannan Linnoituksen rakennus 1A:ssa 19.6.–21.5.2008*. Etelä-Karjalan museo.

Luoto, J. 2010: *Arkeologiset kaivaukset Lappeenrannan Linnoituksen rakennus 1A:ssa 14.12.–18.12.2009*. Etelä-Karjalan museo.

Luoto, J. & Vitikainen, N 2007: *Arkeologiset kaivaukset Lappeenrannan linnoituksen rakennus 1A:ssa ja sen välittömässä läheisyydessä 11.6.–22.6.2007*. Etelä-Karjalan museo.

Mikkola, T. & Majantie, K. 1999: *Tammisaari, Vanha Kaupunki. Putkikaivantotöiden valvonta*. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Niukkanen, M. 1998b: *Pori, Taidemuseon laajennusalue. Kaupunkiarkeologinen kaivaus 1998. (Osat 1-4)*. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Oikarinen, T. 2008: *Pietarsaari, 2/2/7-10 (PSL-07), Lassfolkin kortteli. Kaupunkiarkeologinen koekaivaus 6.9.–28.9.2007*. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Oikarinen, T. 2009: *Pietarsaari, 2/2/7-10, Lassfolkin kortteli (PSL-08). Kaupunkiarkeologinen pelastuskaivaus 19.5.–8.8.2008*. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Sarkkinen, M. 1995: *Oulu, vanhan Kauppahotellin kaivaus lokakuussa 1994 (KH-94). Kaupunkiarkeologinen tutkimus*. Pohjois-Pohjanmaan museo.

Skantsi, L. 2001: *Kokkolan vanhan kaupungin katutöiden valvonta v. 2000. Läntinen Kirkkokatu, Pakkahuoneenkatu, Pormestarinkatu ja Itäinen Kirkkokatu*. K. H. Renlundin museo.

Viljanen, H. 1997: *Pori, Taidemuseon laajennusalue. Koekaivaus 1997*. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Vuoristo, K. 2009: *Haminan Linnoituksen kaupungin osan korttelin 8 tontin 3 kaivaukset 18.5.–5.6.2009*. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

¹ Tammisaari, Helsinki, Pori, Oulu, Vaasa, Uusikaupunki, Uusikaarlepyy, Kokkola, Tornio, Hämeenlinna, Savonlinna, Raase, Kristiinankaupunki, Lappeenranta, Kajaani, Pietarsaari, Kuopio, Vehkalahti/Hamina. Kat-sauksessa käytetty aineisto perustuu Museoviraston hankerekisterin tietoihin.

² Oulussa tehtiin MML 15§ perusteinen koekaivaus niin sanotun vanhan kauppahotellin tontilla vuonna 1994 (Sarkkinen 1995) ja Helsingissä pelastuskaivaus Valtio-neuvoston linnalla vuonna 1993 (Heikkinen 1994).

³ Esimerkiksi Oulussa rakennejäänöksistä on säilynyt useampia hirsikertoja yleensä vain poikkeuksellisissa oloissa, kuten esimerkiksi niin sanotulla Virastotalon tontilla (Hytinen & Oikarinen 2008).

⁴ Todennäköisesti säilynyt ja/tai tutkimuksellisesti erityisen mielenkiintoinen alue (Hakanpää 2007: 35).

⁵ Mahdollisesti ainakin osittain säilynyt ja/tai tutkimuksellisesti mielenkiintoinen alue (Hakanpää 2007: 35).

⁶ Teemu Mökkönen suoritti inventoinnit vuosina 2000–2003 Haminan, Helsingin, Hämeenlinnan, Kajaanin, Kokkolan, Kristiinankaupungin, Lappeenrannan, Oulun, Pietarsaaren, Porin, Raahen, Savonlinnan, Tammi-saaren, Tornion ja Uudenkaupungin osalta. Päivi Hakanpää on puolestaan tehnyt vuosien 2007–2009 aikana inventoinnit Kotkansaari–Ruotsinsalmen Linnoituskaupungista, Porvoosta, Raumasta ja vanhasta Vaasasta. Oulun kaupungista on myös runsaan kaivutoiminnan vuoksi tehty päivitys vuonna 2007. (www.nba.fi/fi/kaupunkiarkeologia)

⁷ Alueella ensimmäisiä kaivauksia on tosin tehty jo 1980-luvulla.

Sähköiset lähteet

Museoverkko, Museoviraston hankerekisteri: www.mu-seoliitto.fi/index.php?k=9341 (luettu 10.5.2010)

Vaasa- ja suurvalta-ajan kaupunkien kaupunkiarkeologiset inventoinnit: www.nba.fi/fi/kaupunkiarkeologia

KATSAUS RAKENNUSARKEOLOGIAAN 1990–2010¹

MITÄ RAKENNUSARKEOLOGIA ON

Yksinkertaisesti ja suoraviivaisesti määritettynä rakennusarkeologia on rakennusten tutkimista siten, että tutkimuksen primaari-lähteenä on itse rakennus. Rakennusarkeologin päämääränä on selvittää mitä, miten ja mitä tarkoitusta varten on rakennettu ja mitä muutoksia sille on myöhemmin tapahtunut. Tieteenalana rakennusarkeologiaa ei voida lokeroida vain arkeologiaan, vaan se liittyy olennaisesti myös taiteen, erityisesti arkkitehtuurin tutkimiseen sekä yhteiskuntatieteisiin, ihmisten ja ympäristön tutkimiseen.² Rakennusten kautta voidaan peilata laajasti erilaisia ilmiöitä, esimerkiksi tilan käyttöä ja kokeamista tai yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia.³

Tieteenä rakennusarkeologian voidaan katsoa syntyneen jo 600 vuotta sitten, kun **Brunelleschi** vieraili Roomassa tutkien kupoleiden rakentamistekniikkaa ja soveltaen oppimaansa Firenzessä. Terminä rakennusarkeologia on kuitenkin suhteellisen nuori. Sen käyttö yleistyi eurooppalaisessa tutkimuksessa ainakin 1950-luvulta lähtien, mutta vakiintuminen kesti pitkään. Rakennusarkeologinen tutkimus kuului pitkään arkkitehtuurin historian ja taidehistorioitsijoiden toimialaan, ja vasta viime vuosikymmenien aikana rakennusarkeologia on alettu nähdä nähä omana tieteenalanaan omine tutkimusmenetelmineen ja tutkimusperinteineen.⁴

Rakennusarkeologia voidaan käsitellä laajasti kivikauden asumusten tutkimisesta 2000-luvun tapettikerrosten analysointiin, mutta suomalaisessa tutkimusperinteessä rakennusarkeologia tarkoittaa lähinnä historiallisen ajan muurattujen rakennusten ja rakenteiden tutkimista ja dokumentointia.⁵ Tutkimuskohteet voivat olla vielä käytössä olevia, maanpäällisiä tai jo arkeologisoituneita, maanalaisia rakennusten ja rakenteiden jäännöksiä. Maanalaisen rakennusjäännösten ollessa kyseessä rakennusarkeologinen tutkimus nivoutuu nykyään osaksi historiallisen ajan arkeologista kaivausta, on sitten kyseessä kaupunkikaivaus, kirkon, linnan tai kartanon tutkimukset.⁶ Vielä käytössä olevien rakennusten tutkimukset, joita usein tehdään korjaus- ja restaurointitoimenpiteiden yhteydessä ja joissa ei kajota maahan, voidaan puolestaan lukea "puhtaasti" rakennusarkeologiseksi tutkimukseksi.⁷

RAKENNUSARKEOLOGIAN KEHITYS SUOMESSA

Rakennusarkeologian kehitys Suomessa on sidoksissa historiallisen ajan arkeologian yleiseen kehitykseen. Vaikka historiallisen ajan arkeologian ja samalla rakennusarkeologian voidaan katsoa alkaneen 1800-luvun lopulla keskiajan muurat-

Keskiaikaisen tiilitalon jäännökset, jotka löydettiin TMM:n Kirjastotontin kaivauksissa vuonna 2003. Raunio on osittain nähtävissä uuden kirjaston sisäpihalla. Kuva Päivi Repo.

tuja rakennusjäännöksiä esiin kaivaneiden ja tutkineiden pioneerien ansiosta, ainakin 1960–70-luvulle saakka muuritutkijat luettiin taidehistorian piiriin. Tämä johtui ainakin osaksi siitä, että arkeologit eivät tutkineet historiallisen ajan muinaisjäännöksiä. Keskiajan tutkimus kuului historioitsijoille ja keskiajan rakennusten tutkiminen taidehistorioitsijoille.⁸

Eri alojen keskiajan tutkijoilla oli tarve saada uutta lähteaineistoa, ja vähitellen arkeologitkin havahtuivat tutkimaan ennen niin tiukan rajavuoden 1150 jälkeen syntyneitä muinaisjäännöksiä. Kiinnostus sai aikaan sen, että historiallisen ajan arkeologiasta ja sen mukana rakennusarkeologiasta kehkeytyi 1970–80-lukujen aikana yksi arkeologian osa-alueista.⁹ Kehityksen seurauksena rakennuksia ja rakenteita, muuratut mukaan luettuna, alettiin tarkastella arkeologin näkökulmasta: artefaktina.¹⁰ Terminä rakennusarkeologia oli kuitenkin rantautunut Suomeen jo aikaisemmin. Sanan tähän mennessä vanhin ajoitettu maininta alan kirjallisuudessa on vuodelta 1959.¹¹

Vuonna 1984 pohtiessaan rakennusarkeologian suhdetta taidehistoriaan ja arkeologiaan **Knut Drake** kirjoitti:

"... jos lähdemme siitä, että keskiajan arkeologia on itsenäinen tiede, niin keskiajan rakennustutkimus tukeutuu toki ainakin toisella jalallaan arkeologiaan. Tutkimusmenetelmät ovat samat. Ainoastaan työskentelyasento on erilainen. Rakennustutkija työskentelee enimmäkseen vertikaaliasennossa tutkimassa laastia, liitoksia ja limityksiä, kun taas arkeologi pitäytyy horisontaalitasossa. Monessa tapauksessa, esimerkiksi keskiaikaisten kirkkojen kokonaistutkimuksissa, rakennushistorioitsija joutuu kuitenkin käyttämään lapiota ja harjaa kuin kuka arkeologi tahansa. Silloin on tietenkin tärkeää, että hän hallitsee kaivausmetodiikan, ..."

Artikkelin lopussa Drake summaa: "Rakennusarkeologia on siis oksa siinä historian puun haarassa, jota kutsutaan keskiajan arkeologiaksi. Se, että oksa samanaikaisesti on ympäröity taidehistorian haaraan, ei toki ole mikään menetys."¹² Rakennusarkeologin käyttämät menetelmät olivat siis yhteinen tekijä arkeologian suuntaan ja kontakti taidehistoriaan itsestään selvää.

Tultaessa 1990-luvun lopulle **Kari Uotilalla** oli rakennusarkeologiaan jo selvästi arkeologilähtöisempi näkökulma, eikä alan

sijoittumista keskiajan arkeologian tai historiallisen ajan arkeologian piiriin tarvinnut enää perustella. Rakennusarkeologisen tutkimuksen hän määrittä seuraavasti: tutkimusta, jossa maan kaivaminen tai seinien purkaminen tuo tietoa rakennuksen historiasta. Rakenteet ja sitä ympäröivät maakerrokset tutkitaan stratigrafisesti.¹³ Hieman myöhemmin Uotila tiivistä rakennusarkeologian muurien ja rakenteiden mittaamiseksi ja niiden stratigrafian lukemiseksi.¹⁴

Osaltaan alan hitaasta asettumisesta arkeologiseen tutkimuskenttään kertoo se, että ensimmäinen rakennusarkeologinen opinäyte hyväksyttiin arkeologian oppiaineeseen vuonna 1998.¹⁵ Tätä ennen opinäytteet oli tehty Suomen historian, arkkitehtuurin historian tai taidehistorian oppituoleihin mukaan lukien **Markus Hiekkasen** arkeologian ja taidehistorian menetelmiä yhdistänyt väitöskirja.¹⁶ Ensimmäinen rakennusarkeologian dosenttuuri saatiin vuonna 2001, ja Turun yliopiston arkeologian oppiaineessa alan ope-
tusta on järjestetty vuodesta 2005 lähtien.¹⁷ Molemmat seikat ovat rakennusarkeologisen tutkimuksen tulevaisuuden kannalta merkittäviä tekijöitä.

TUTKIMUSMENETELMIEN JA -KÄYTÄNTÖJEN SUUNTAUKSISTA

Digitalisoituminen

Kuten muutenkin arkeologiassa, 1990-luvulla alettiin rakennusarkeologisessa dokumentoinnissa käyttää takymetriä, ja viime vuosina on digitalisoituminen on vain kiihtynyt digitaalisen fotogrammetrian ja laserkeilauksen suomien mahdollisuuksien seurauksena.¹⁸ Kaksiulotteisista fasadimittapiirroksista ja pohjakaavoista ollaankin vinhaa vauhtia matkalla kohti kolmiulotteisia mittatarkkoja mallinnoksia. Ei siis enää "vain" havainnollisteta

tutkimustuloksia erilaisin 3D-rekonstruktio-mallinnoksin, vaan tuotetaan tutkimuksen tarpeisiin mittatarkkaa digitaalista aineistoa. Kolmiulotteiset tutkimuskohteet on nyt mahdollista dokumentoida kolmiulotteisesti, minkä ainakin periaatteessa pitäisi lisätä kohteiden ymmärtämistä ja erilaisten kysymystenasettelujen ja näkökulmien mahdollisuuksia. Tutkimus- ja dokumentointimenetelmien kehitystyössä tärkeitä tekijöitä ovat olleet, ja ovat edelleen, Muuritutkimus Ky ja Aalto yliopiston Teknillisen korkeakoulun Fotogrammetrian ja Kaukokartoituksen laboratorio sekä Museoviraston Raken-
nushistorian osasto.

Kenttätyökäytännöissä on 1990-luvulta lähtien pyritty kehittämään dokumentointi- ja tutkimustoimenpiteitä samanaikaisiksi tapahtumiksi tai pikemminkin saman henkilön tekemiksi toimiksi. Mitatessa muurit tulevat tutkijalle tutuksi ja samalla voidaan tehdä myös havaintoja.¹⁹ Digitaalisten mittausten menetelmien käytön lisääntytyä on kuitenkin havaittu, että tämä hyöty on vaarassa vesittyä, sillä kohde ei tulekaan samalla tavalla tutuksi kuin käsin mitatessa.²⁰ Toisaalta voidaan ajatella, että ainakin osa siitä ajasta ja rahasta, mikä ennen käytettiin käsin mittaamiseen, säästyisi nyt käytettäväksi kohteen perinpohjaiseen tutkimiseen ja analysointiin. On kuitenkin todettava, että käytetään mitä tahansa menetelmiä, on tärkeää, että tutkija itse voi ja osaa dokumentoida tutkimuskohteensa ja havaintonsa, joille pääte-
lmät perustuvat.

Systemaattinen stratigrafia-analyysi

Historiallisen ajan kaivauksilla, varsinkin kaupunkikaivauksilla, alettiin jo 1980-luvun alusta lähtien soveltaa yksikkökaivausmenetelmää,²¹ jota voidaan käyttää missä tahansa kohteessa, jossa kulttuurimaan stratigra-

fia on säilynyt.²² 1990-luvun lopusta lähtien yksikkökaivauksesta muodostui kaupunki-kaivauksilla pääsääntöisesti käytetty menetelmä, jossa Harrisin oppien mukaan löytyneet muurien jäännökset ja muut muuratut rakenteet sulautuivat osaksi leikkauksista, kerroksista ja rakenteista muodostuvaa matriisia ja yksiköihin perustuvaa dokumentointia.²³

Italiassa yksikkökaivausmenetelmän periaatteita sovellettiin 1980-luvun alusta lähtien myös käytössä oleviin, maanpäällisiin rakennuksiin tai raunioihin. Menetelmää kehitettiin muun muassa Sienan yliopistossa arkeologi **Roberto Parentin** johdolla, ja 1990-luvun lopulla sitä opetettiin kurssilla Archeologia dell'Architettura (arkkitehtuurin arkeologiaa).²⁴ Ruotsissa ensimmäisiä kokeiluja teki **Gunhild Eriksdotter** Dalbyn luostarin tutkimuksissa, ja Suomessa menetelmän perusteita sovellettiin Naantalin ja Hattulan Pyhän Ristin kirkon tutkimuksissa.²⁵

Brittiarkeologit ovat kritisoineet yksikkökaivausmenetelmän käyttöä siksi, että rakennuksia tutkittaessa stratigrafian lait eivät aina päde. Yksikön määrittämiseen koulukunta on tuonut myös enemmän tulkintaan sidottua näkökulmaa.²⁶ Menetelmää on myös aiheellisesti kritisoitu siitä, että julkisivujen tai rakenteiden pintojen tarkasteleminen ei riitä sellaisissa kohteissa, joissa on pitkä rakentamis- ja restaurointihistoria, vaan rakennuksen vaiheiden selvittämiseksi on usein kaivauduttava myös pintaa syvemmälle, muurin sisälle.²⁷

Luonnontieteellisten ajoitusmenetelmien vaikutus

Muurattujen rakennusten ja rakenteiden ajoitukset ovat viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana saaneet aikaisempaa luotettavamman perustan, kiitos luonnontieteellisten ajoitusmenetelmien. Niistä käyttökelpoisimmaksi on osoittautunut dendrokronologia eli

puun vuosilustojen perusteella tehtävä ajoitus, jolla parhaassa tapauksessa päästään vuoden ja jopa vuodenajan tarkkaan puun kaadon ajoitukseen.²⁸

Radiohiiliajoituksen puolella käyttöön on tullut AMS-ajoitus eli hiukkaskiihdyttimellä tehtävä C14-ajoitus, mikä mahdollistaa aikaisempaa pienempikokoisten näytteiden ajoittamisen.²⁹ Ongelmana voidaan nähdä, kuten dendrojenkin käytössä, sellaisten ajoitusnäytteiden löytäminen, jotka ajoittaisivat kivi- tai tiilirakennuksen rakentamisen, mutta edelleen myös 1300-luvulle sijoittuvien ajoitustulosten kaksi huippua, joiden takia ei päästä rakennusarkeologin tai kenenkään muunkaan kannalta tarpeeksi tarkkaan ajoitukseen. Tätä viime mainittua ongelmaa on pyritty ratkaisemaan Aboa Vetus & Ars Nova -museon, Muuritutkimus Ky:n ja

Digitaalista dokumentointia ei niin optimaalisissa olosuhteissa. Kuva Harri Jokinen.

Luonnontieteellisen keskusmuseon Ajoituslaboratorion yhteishankkeessa, jossa Wiggle Matching -menetelmällä on tarkennettu C14-ajoitusmenetelmän korjauskäyrää ikäämällä tunnettuja vuosilustoja dendrokronologisesti 1300-luvulle ajoitetuista puista.³⁰ WM-menetelmä tarjoaa toistaiseksi vähän hyödynnetyn mahdollisuuden sellaisenkin dendro-näytteen ajoittamiseen, josta dendrokronologista ajoitustulosta ei saada pienen lustomäärän tai vertailusarjan puuttumisen vuoksi.³¹

1990-luvun alusta lähtien **Åsa Ringbom** työryhmineen on kehittänyt laastin radiohiiliajoitus-menetelmää, jota on käytetty ja kokeiltu muun muassa Ahvenanmaan kirkkoissa, Gotlannissa ja Läckön linnan tutkimuksissa Ruotsissa sekä useissa antiikin kohteissa.³² Näytteiden ottamisessa ja käsittelyssä sekä AMS-menetelmän käytön ansiosta kehitystyössä on päästy eteenpäin,³³ mutta menetelmän luotettavuus on edelleen tiedeyhteisön kiistelty ja kritisoitu kuuma peruna.³⁴

UUSISTA TUTKIMUSTULOISTA JA TULKINNOISTA – KIRKOISTA SE LÄHTI

Voitaneen sanoa, että vuonna 1994 suora muuri teki kuperkeikan, kun Hiekkänen esitti väitöksessään, että Suomen keskiaikaiset kivikirkot rakennettiin suunnitelmallisesti perustuksista holvimaalauksiin saakka, kukin suhteellisen nopeassa ajassa, ja luultua myöhemmin: mantereella kivikirkkoja olisi rakennettu pääasiassa 1400-luvun alkuvuosikymmenistä 1500-luvun puoliväliin saakka.³⁵

Väitös oli ensimmäinen perusteellinen, kaikkien kivikirkkojen piirteitä järjestelmällisesti analysoiva tutkimus, joka antoi kyytiä **Ilkka Kronqvistin** luomalle kuvalle vuosikymmeniä kestäneestä, yleensä kivisakaris-
tosta jo 1200-luvulla alkaneesta, vähittäisestä kivikirkkorakentamisesta.³⁶ Tutkimuksessaan Hiekkänen käsitteli kriittisesti perinteisiä

ajoitusmenetelmiä perustaen kirkkojen ajoittamisen pääasiassa luonnontieteellisiin, lähinnä dendrokronologisiin ajoitustuloksiin. Uutta tuloksissa oli se, että varsinaiset rakennustyöt olisivat kestäneet vain muutaman kesän. Myöhemmin tutkimustulokset ovat täydentyneet lukuisten artikkeleiden ja kahden monografian verran.³⁷

Väitöksen tulokset saivat osakseen vastustusta ja kritiikkiä,³⁸ mutta positiivisena seuraamuksena myös muiden muurattujen keskiajan rakennusten kohdalla alettiin pohdita rakennusvaiheita, rakentamisen kestoa ja ajoituksia uudestaan. Esimerkiksi Drake arvioi uudelleen 2000-luvun alussa Hämeen linnan rakennusvaiheita ja ajoitusperusteita. Aikaisemmin hän oli tulkinnut tiililinnavaikkeen rakentamisen kestäneen noin sata vuotta, nyt noin 18 vuotta. Todennäköisenä rakennuttajana hän piti Knut Possea, jonka hallussa linna oli vuosina 1472–1490.³⁹

Myös tuomiokirkko sai osakseen nuorennusleikkausehdotuksen: vuoden 1300 tienoil-
la käyttöön vihitty tuomiokirkko olisikin ollut puinen eikä tiilinen. Kahden, 1300-luvulla keskeneräiseksi jääneen kivikirkkohankkeen jälkeen tiilinen katedraali olisi valmistunut vasta 1420-luvulla.⁴⁰ **C. J. Gardberg** yhtyi teoksessaan *Veritas – Totuus!* Turun domini-
kaanit keskiajalla Hiekkasen esitykseen siitä, että Pyhän Olavin dominikaanikonventti olisi muurattu kivistä ja tiilestä vasta vuoden 1429 palon jälkeisenä aikana, eikä 1200-luvulla kuten aikaisemmin oli esitetty.⁴¹

Kirkkotutkimuksen osalta on mainittava myös Gardbergin yhteenveto Turun tuomio-
kirkon keskiaikaisista rakennusvaiheista teoksessa Kansallispyhäkkö Turun tuomio-
kirkko 1300-2000 sekä Hämeenkosken, Pyhän Laurin kirkon raunioalueen tutkimukset, jotka olivat käynnissä vuodesta 1996 vuoteen 2002.⁴² Viime mainittu siksi, että projekti lu-
keutui aikanaan alan harvalukuisiin tutkimus-
kaivauksiin.

TURKU – RAKENNUSARKEOLOGIAN KESKUS

Lottovoitto lama-ajan rakennusarkeologialle olivat Rettigin palatsin kaivaukset vuosina 1992–1995, jolloin maanalainen, kivistä ja tiilestä muurattu keskiajan Turku avautui arkeologeille ja johti Aboa Vetus & Ars Nova -museon syntyyn.⁴³ Sitten rakennusarkeologisia tutkimuksia on tehty Uotilan johdolla vuodesta 2002 lähtien.⁴⁴

Museon alueella tehtyjen tutkimusten perusteella perinteiset käsitykset ovat saaneet uusia vivahteita. Kaupungin kivitalojen ulkoseiniä on muurattu tiilestä, mikä viittaisi siihen, että tiilen käyttö ei ollutkaan niin harvinaista keskiajalla kuin on aikaisemmin luultu. Kiitos Turun savisen maaperäin ja sen vuoksi rakennettujen hirsipetien, tiilirakentaminen on voitu ajoittaa 1400-luvun puoliväliin. Alueella sijaitsee myös toistaiseksi kaupungin vanhin, 1390-luvulla rakennettu kivitalo.⁴⁵

Varhainen Turku -hankkeen tutkimuskaivauksissa (2005–2006) löydettiin kaupungin tähän mennessä vanhin luonnontieteellisin menetelmin ajoitettu muurattu rakenne: raakatiilistä tehty uunin perustus. Rakenne oli luultavasti toiminut Kirkkokadun varrelle rakennetun puutalon tulisijana. Hienoisena yllätyksenä tutkimuksissa löydetty kivitalo, huolimatta sijainnistaan Kirkkokorttelissa, oli rakennettu todennäköisesti vasta 1400-luvun puolivälin jälkeen.⁴⁶

LINNAT

1990-luvun alussa käynnissä olleen poikkitieteellisen Turun linna -projektin alustavat tutkimustulokset julkaistiin Turun maakuntamuseon toimesta teoksessa *Tutkimuksia Turun linnasta* 1. Projektissa tehtiin myös rakennusarkeologista tutkimusta, pääasiassa

jo kertyneen tutkimusaineiston perusteella. Knut Drake analysoi Kronqvistin pitkään vallinnutta käsitystä Turun linnan neljästä rakennusvaiheesta. Hän myös kyseenalaisti perinteisen käsityksen kivilinnan ensimmäisen rakennusvaiheen ajoituksesta 1280-luvulle.⁴⁷ Uotila analysoi Turun linnan esilinnaa 1970–80-luvun korjausten aikana kertynyttä aineistoa käyttäen.⁴⁸ Projekti johti vuonna 1998 Uotilan väitöskirjaan *Medieval Outer Baileys in Finland*, jossa hän käsitteli Suomen keskiaikaisten esilinnon rakentamista painottuen Turun ja Kuusiston linnoihin.

Kuusiston linnan vuonna 1985 alkaneet korjaukset ja niiden yhteydessä tehdyt tutkimukset koottiin vuoteen 1993 saakka Museo-*viraston* Rakennushistorian osaston raportteja -sarjan kahdeksannessa osassa. Korjaus- ja tutkimustyöt linnalla jatkuvat edelleen. Lainaten Antti Sunan tekstiä uudesta Kuusiston linnan ja kartanon opaskirjasta käytän mahdollisuuden muistuttaa: "*Korjausten suunnittelun kannalta rakennusarkeologinen tutkimus korjauskohteessa on välttämätöntä.*"⁴⁹

Poikkitieteellisessä Vallan asuinsijat -hankkeessa (2003–2009) pyrittiin tuorein näkökulmin ja -menetelmin saamaan tietoa Hämeen ja Kuusiston linnan rakennusvaiheista ja ennen kaikkea siitä miten linnojen rakentaminen vaikutti ympäristöön. Lisäksi tavoitteena oli ajoittaa dendrokronologisesti Hämeen linnan rakennusvaiheita. Projektin tulokset on julkaistu vuonna 2009 ilmestyneessä *Arx Tavastica* -sarjan osassa 13.

MAASEUTU – ESIMERKKINÄ VESILAHDEN LAUKKO

Maaseudun kohteista mainittakoon lopuksi historiallisesti merkittävän Vesilahden Laukon kartanonlinnan tutkimukset, joita tehtiin suunnilleen koko 1990-luvun ajan ja jotka

julkaistiin seuran sarjassa vuonna 2000. Kohde on hyvä esimerkki siitä, miten pienilläkin resursseilla voidaan saada merkittäviä tuloksia, ja miten kaivausten löydöt voivat antaa lisävalaistusta rakennuksen ulkomuodosta ja sisustuksesta: kivilinnassa oli todennäköisesti harvinainen majavanhätätiilikatto,⁵⁰ ja linnaa oli lämmitetty ruukkukaakeliuunilla.⁵¹ Tutkimusmenetelmien kannalta projekti osoitti mainiosti, mitä maanpäälliset ja maanalaiset rakennusarkeologiset havainnot yhdistämällä voidaan saada aikaan.⁵²

Rakennusarkeologia on nykyään kiistatonta osa historiallisen ajan arkeologian tutkimuskenttää, mutta vanhojen muurattujen rakennusten tutkiminen kuuluu edelleen myös taidehistorian ja arkkitehtuurin piiriin.⁵³ Eri-tyisesti konservointi- ja restaurointitarpeiden kautta syntyy uutta tutkimusta: esimerkiksi kirkkojen kattotuoleja ja niiden pystytystä on tutkinut arkkitehtitoimisto Livady Oy yhteistyössä Teknillisen korkeakoulun Arkkitehtuurin historian oppituolin ja Rakennustekniikan laitoksen kanssa.⁵⁴

LOPUKSI

Huhtikuisen juhlaseminaarin useiden keskiaikaa nuorempia aikoja käsitelleiden esitelmien pohjalta aloin miettiä, eikö seuran kannattaisi muuttaa nimensä esimerkiksi historiallisen ajan arkeologian seuraksi? – Varmasti en ole ainoa, joka tätä on pohtinut. Keskiajan arkeologinen tutkimus on varsin vakaalla pohjalla, mutta sitä nuorempien aikojen arkeologinen tutkimus tuntuu, varsinkin nuorten kaupunkien rakennustoiminnan paineissa, joutuvan käymään samoja oikeutuskieruroita ja ongelmia kuin keskiaikaisten kaupunkien kohdalla aikoinaan, ja seuran nimen muuttaminen olisi osaltaan kannanotto ja tuki koko historiallisen ajan arkeologian tutkimukselle. ♦

Tanja Ratilainen
tanrat@utu.fi

Arkeologia
Henrikinkatu 2
20014 Turun yliopisto

PAINETUT LÄHTEET

Drake, Knut (1959) *Kyrkslätts kyrka: byggnadshistoria och restaurering*. Ekenäs: Kyrkslätts församling, 1959.

Drake, Knut (1994) Iikka Kronqvists tolkning av Åbo slots medeltida byggnadshistoria. *Tutkimuksia Turun linnasta – Åbo slott-studier 1. Turun maakuntamuseo Raportteja* 16. 49–57.

Drake, Knut (1984) Keskiajan arkeologia. Esitelmä pidetty keskiajan arkeologian symposiumissa Turussa 5.–6.4. 1984. *Aboa* 48/ 1984. 13–17.

Drake, Knut (2001a) Die Bauherren der Burg Hämeenlinna im Mittelalter. *Castella Maris Baltici* 3–4. *AMAF* V. 212–217.

Drake, Knut (2001b) Die Deutschordensburgen als Vorbilder in Schweden. Burgen kirchlicher Bauherren. *Forschungen zu Burgen und Schlössern. Band* 6. 123–128.

Drake, Knut (2003a) Häme Castle as a Subject of Research. *At Home within Stone Walls: Life in the Late Medieval Häme Castle. AMAF* VIII. 11–14.

Drake, Knut (2003b) Åbo domkyrka och byggnadsarkeologin. *Kaupunkia pintaa syvemmältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historian. AMAF* IX. Toim. Liisa Seppänen. 135–152.

Drake, Knut (2003c). Åbo Domkyrkan äldre byggnadshistoria. *Taidehistoriallisia tutkimuksia – Konsthistoriska studier* 27. 83–92.

Drake, Knut (2006) SKASin esi- ja syntyhistoria. *SKAS* 1/2006. 11–14.

Eriksdotter, Gunhild (1997) The Stratigraphy of Buildings. Examples of the Methodology of Buildings Archaeology. *Visions of the Past. Trends and Traditions in Swedish Medieval Archaeology*. Toim. Andersson, H., Carelli, P., Ersgard, L., *Arkeologiska undersökningar. Skrifter nro* 24. *Lund Studies in Medieval Archaeology* 9. 741– 761.

Eriksdotter, Gunhild (2005) *Bakom fasaderna. Byggnadskarkeologiska sätt att fånga tid, rum och bruk*. *Lund Studies in Medieval Archaeology* 36, Stockholm.

Gardberg, Carl Jacob (1984) Keskiajan arkeologiaa Suomessa. *Historiallisen ajan arkeologia Suomessa*.

Turun maakuntamuseo Raportteja 6. 65–70.

Gardberg, Carl Jacob, Heininen, Simo & Welin, P. O. (2000) *Kansallispyhäkkö. Turun tuomiokirkko 1300–2000*, Helsinki.

Gardberg, Carl Jacob (2005) *Veritas – Totuus! Turun dominikaanit keskiajalla*, Helsinki.

Heiska, Nina (2008) Laserkeilaus mittaus- ja mallin-
nusmenetelminä. *Muinaistutkija* 4/2008. 34–45.

Heiska, Nina (2009) Aboa Vetuksen raunioiden laser-
keilaus. Mittaustekniikan uudet mahdollisuudet kult-
tuuriperinnön dokumentoinnissa. *Ikuinen raunio*. Toim.
Timo Muhonen ja Johanna Lehto-Vahtera. Raisio. ,86–
95.

Hiekkanen, Markus (1994) *The Stone Churches of the
Medieval Diocese of Turku. A Systematic Classification
and Chronology*. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen
Aikakauskirja 101, Helsinki.

Hiekkanen, Markus (1995) Keskiaikaiset kivikirkot –
rakennussuunnitelmat ja rakentaminen. *Teologinen Ai-
kakauskirja* 3. 255–267.

Hiekkanen, Markus (2003a) *Suomen kivikirkot keski-
ajalla*, Keuruu.

Hiekkanen, Markus (2003b) Turun Pyhän Olavin kon-
ventti ja sen rakennusmuistot. *Dominikaanit Suomessa
ja Itämeren alueella keskiajalla. Dominikaanit Da-
ciassa ja Suomessa keskiajalla symposium Turussa
18.–20.8.1999. Turun maakuntamuseo Raportteja* 18.
89–98.

Hiekkanen, Markus (2006) Hajamietteitä Suomen kirk-
koarkeologian vuosien 1868–2006 saldosta, nykypäi-
västä ja huomisesta. *SKAS* 3/2006. 39–54.

Hiekkanen, Markus (2007) *Suomen keskiajan kivi-
kirkot*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia
1117, Helsinki.

Immonen, Visa & Drake, Knut (2007) Keskiajan arkeo-
logian aitiopaikalla: Knut Draken 80-vuotishaastatte-
lu. *SKAS* 2. 32–39.

Kankainen, Tuovi (1995) The Early History of Käkis-
almi Fortress as Revealed by High-precision 14C-anal-
yses. *PACT* 49. 85–98.

Knapas, Marja Terttu (1997) Pyhän Ristin kirkko kes-
kiaikana. *Hattulan ja Tyrvännön kirkot. Tampereen
hiippakunta* 1. Hämeenlinnan rovastikunta 1. *Suomen
kirkot* 20. Toim. Marja Terttu Knapas. 9–24.

Kronqvist, Iikka (1979) *Suomen keskiaikainen kirkko-
arkkitehtuuri*. Helsingin yliopiston taidehistorian lai-
toksen julkaisuja. Publikationer utgivna av konsthisto-
risk institutionen vid Helsingfors universitet V.

Kronqvist, Iikka (1948) Jälkeenjääneitä tutkielmia.
SMYA XLVIII: 1, Helsinki.

Kurri, Ilari (2008) Use of Imaging Total Station
and Photogrammetry in Wall Documentation, case:
Suomenlinna Sea Fortress. *CAA 2008. Computer Ap-
plications and Quantitative Methods in Archaeology.
On the Road to Reconstructing the Past. Programs and
Abstracts*. CAA Budapest April 2–6. 160.

Kykyri, Marita (1999) Kerroskaivaus ja kulttuuriker-
rosten dokumentointi. *Historiallisen ajan arkeologian
menetelmät. Seminaari 1998. Museoviraston Raken-
nushistorian osaston julkaisuja* 20. 33–38.

Lavento, Mika (2006) Miten historiallisen ajan arkeolo-
gian asema on muuttunut? *SKAS* 1/2006. 18–24.

Lilius, Henrik (1996a) Keskiaikaisten kirkkojemme
ajoitusongelma. *Historiallinen aikakauskirja* 1996/3.
224–227.

Lilius, Henrik (1996b) The problem of dating our medi-
eval churches. *Suomen museo* 103. 179–181.

Lilius, Henrik (1998) Keskiajan kirkkojen ajoitukset,
vielä kerran. *Historiallinen aikakauskirja* 1/1998. 54–
56.

ipponen, Sanna (2005) Kaupunkiarkeologinen kenttä-
työ. *Historiaa kaupungin alla. Kaupunkiarkeologisia
tutkimuksia Oulussa. Pohjois-Pohjanmaan museon
julkaisuja* 16. Toimittaneet Titta Kallio ja Sanna Lippo-
nen. 17–20.

Majantie, Kirsi (2000) Kartanon eurooppalainen läm-
mitys – potti- ja renessanssikaakelilyödyt Laukossa. *Vē-
silahden Laukko. Linna, kartano, koti. AMAF IV*. Toim-
ittanut Kari Uotila. 93–112.

Morriss, Richard K. (2000) *The Archaeology of Build-
ings*. Stroud.

Niukkanen, Marianna (2002) Johan Sijkin piha. Sirpa-
leita suurvalta-ajan Helsingistä. *Museoviraston Raken-
nushistorian osaston julkaisuja* 22. Toimittanut Mari-
anna Niukkanen. 27–30.

Oinonen, M. et al. (in edit) Context dating of medieval
Turku – Wiggle matching technique scrutinized at Aboa
Vetus. *Castella Maris Baltici X. AMAF*.

Palamarz, Piotr (2000) Byggnadshistoriska undersök-
ningar på Kastelholms slott – målsättning och metodik.
*Att tolka stratigrafi. Det tredje nordiska stratigrafimö-
tet Åland 1999. Meddelanden från Ålands högskola* nro
11. Toim. Gunhild Eriksdotter, Stefan Larsson, Viveka
Löndahl. 13–25.

Pearson, G. W. (1986) Precise calendrical dating of
known growth-period samples using a "curve fitting"
technique. *Radiocarbon* 28(2A). 292–299.

Ranta, Heikki, Hansson, Joakim, Lindroos, Alf, Ring-
bom, Åsa, Heinemeier, Jan, Brock, Fiona, Hodgins,
Gregory (2009) Om datering av Gotlands medeltida
kyrkor. *Kirkearkæologi i Norden* 9. Kalundborg, Dan-
mark 2007. *Hikuin* 36. 85–100.

- Ratilainen, Tanja (2001) Stratigrafinen muurien lukeminen – esimerkkinä Hattulan Pyhän Ristin kirkko *SKAS* 4/2001. 4–13.
- Ratilainen, Tanja (2005) Hämeenkosken keskiaikainen Pyhän Laurin kirkko – keskeneräinen rakennushanke? Aikojen halki. Kirkon kahdeksan vuosisataa Lahden seudulla. *Keski-Lahden seurakunnan julkaisuja* 2. Toim. Esko Ryökäs. 81–102.
- Ratilainen, Tanja (2009) Digitaaliset tutkimus- ja dokumentointimenetelmät rakennusarkeologin näkökulmasta – kohteena Hattulan Pyhän Ristin kirkko. *Maasta, kivistä ja hengestä. Earth, Stone and Spirit. Markus Hiekkänen Festschrift*. Toim. Hanna-Maria Pellinen. 192–208.
- Ratilainen, Tanja (2010) Tiilen käytöstä 1300-luvun Turussa. *Varhainen Turku. Turun museokeskus. Raportteja* 22.. Toim. Marita Söderström. 31–55.
- Ringbom, Åsa (2010) *Åländska kyrkor berättar: nytt ljus på medeltida konst, arkitektur och historia*. Mariehamn.
- Ringbom, Åsa, Heinemeier, Jan Heinemeier, Alf Lindroos, Sveinbrjörnsdottir, Arny (2009) Projektet Ålands kyrkor och murbruksdatering – rapport från en metodutveckling. *Kirkearkæologi i Norden* 9. Kalundborg, Danmark 2007. *Hikuin* 36. 129–158.
- Ryökäs, Esko (toim.) (2005) Aikojen halki. Kirkon kahdeksan vuosisataa Lahden seudulla. *Keski-Lahden seurakunnan julkaisuja* 2.
- Saloranta, Elina (2003) Kulttuurimaan kerrostuneisuus (stratigrafia), dokumentointi ja tulkinta. *Kaupunkia pinta syvemmältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*. *AMAF* IX.. Toim. Liisa Seppänen. 89–101.
- Sartes, Minna (2003) Rettigin palatsin tontista tuli Aboa Vetus -museo. *Kaupunkia pinta syvemmältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*. *AMAF* IX.. Toim. Liisa Seppänen. 77–86.
- Seppänen, Liisa (2003) Salvoksista sosiaaliin systeemeihin. *Kaupunkia pinta syvemmältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*. *AMAF* IX.. Toim. Liisa Seppänen. 89–101.
- Seppänen, Liisa (2008) Historiallisen ajan kohteen kaivaus. *Johdatus arkeologiaan*. Toimittaneet Petri Halinen, Visa Immonen, Mika Lavento, Terhi Mikkola, Ari Siiriäinen, Pirjo Uino. Tampere. 216–222.
- Suna, Antti (toim.) (1994) *Kuusiston linna. Tutkimuksia 1985–1993*. Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 8.
- Suna, Antti (2009) Kuusiston linnan tutkimukset. *Kuusisto. Kuusiston linna ja kartano opas*. Toim. Irma Lountavuori. 39–48.
- Taavitsainen, Jussi-Pekka (1999) Historiallisen ajan arkeologia tieteenalana ja antikvaarisena toimintana. *Historiallisen ajan arkeologian menetelmät. Seminaari 1998. Museoviraston Rakennushistorian osaston julkaisuja* 20. 6–14.
- Uotila, Kari (1994) Turun linnan esilinna – keskiaikainen rakennushistoria. *Tutkimuksia Turun linnasta – Åbo slott-studier* 1. *Raportteja* 16. 59–69.
- Uotila, Kari (1998) *Medieval Outer Baileys in Finland. With Special Reference to Turku Castle*. *AMAF* III. Turku.
- Uotila, Kari (1999) Digitaalinen dokumentointi rakennusarkeologisessa tutkimuksessa. *Historiallisen ajan arkeologian menetelmät. Seminaari 1998. Museoviraston Rakennushistorian osaston julkaisuja* 20. 28–32.
- Uotila, Kari (2000a) Kadonneen kilivinnan etsintä. Laukon kaivaukset vuosina 1989–1999. *Vesilahden laukko. Linna, kartano, koti*. *AMAF* IV. Toimittanut Kari Uotila. 31–42.
- Uotila, Kari (2000b) Kuusisto Castle – stratigraphical problems regarding innerstructural of medieval walls. *Att tolka stratigrafi. Det tredje nordiska stratigrafimötet Åland 1999. Meddelanden från Ålands högskola* 11. 80–86.
- Uotila, Kari (2003) *Naantalin birgittalaisluostari 1443–1544. Vallis Gratiae 1443–1648. Arkeologisia tutkimuksia Naantalissa – Arkeologiska Undersökningar i Nådendal*. Kåkenhus kirjat 1. 11–22.
- Uotila, Kari (2007) Aboa Vetus -museon kivirakennusten tutkimukset v. 2002–2006. *SKAS* 2/2007. 18–27.
- Uotila, Kari (2009) Rauniokohde ja sen tutkimus. *Ikui-nen raunio*. Toim. Timo Muhonen ja Johanna Lehto-Vahtera, Raisio. 42–63.
- Uotila, Kari & Tulkki, Carita (2002) Three-dimensional Excavation Plans and 3D Studio Max Experiences from the Excavations of the Medieval Town of Naantali, Finland. Teoksessa *Archaeological Informatics: Pushing the Envelope*. CAA 2001 Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology. Proceedings of the 29th Conference, Gotland, April 2001. Edited by Burenhult, G. *BAR International series* 1016. 427–430.
- Venhe, Leena (2000) Laukon kattotiilimateriaali. *Vesilahden Laukko. Linna, kartano, koti*. *AMAF* IV. Toimittanut Kari Uotila. 113–130.
- Viitanen, Eeva-Maria (2008) Arkeologisia tutkimuksia Pompeijissa. *Domus Pompeiana. Talo Pompeijissa*. Näyttelykirja, Amos Andersonin taidemuseo, Helsinki 1.3.–25.5.2008. Toim. Paavo Castrén. Helsinki.
- Viitanen, Eeva-Maria (2010) Theory and Practice of Designing an Archaeological Project – A Case Study in Pompeii, Italy. *SKAS* 4: 2009. 27–35.

Ylimaunu, Timo (2007) *Aittakylästä kaupungiksi – arkeologinen tutkimus Tornion kaupungistumisesta 18. vuosisadan loppuun mennessä*. Studia Archaeologica Septentrionalia 4, Rovaniemi.

Zetterberg, Pentti (2003) Dendrokronologisesti ajoitetut puulöydöt keskiajan tietoarkistona. *Kaupunkia pinta syvemmältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan. AMAF IX*. Toim. Liisa Seppänen. 383–392.

Zetterberg, Pentti (2009) Hämeen linnan puurakenteiden dendrokronologinen iänmäärittäminen – Pilottitutkimus. *Arx Tavastica* 13. Hämeenlinnan kaupunki 370 vuotta. Hämeen Vanhan Linnan Kilta 50 vuotta. Hämeenlinna-seuran julkaisu. 67–76.

Åländsk odling (2002) 61/ 2001–2002.

SÄHKÖISET LÄHTEET:

Hiekkanen, Markus [Julkaisuluettelo 31.12.2009] Saatavissa: <http://vanha.hum.utu.fi/arkeologia/hiekkanen-julkaisut.pdf>

Huttunen, Marko (toim.) (2008) Sipoon vanhan kirkon kattorakenne. Keskiaikaisen kattorakenteen historiallinen ja tekninen selvitys. [Verkkodokumentti] *Arkkituhtuurin julkaisuja* 96/2008, Arkkituhtuurin historia syyskuu 2007 – lokakuu 2008. [Luettu 20.4.2010] Saatavissa: <http://www.restaurointi.net/ammattilaiset/suunnittelu/suunnraportit/vanhakirkko.pdf>

Korkeakoski-Väisänen, Kristiina (2010) Re: kysymys. [Sähköpostiviesti] Vastaanottaja Tanja Ratilainen. Lähetetty 22.10.2010.

Lilius, Henrik. Fabulointia Suomen keskiaikaisista kirkoista [Verkkodokumentti] *Tieteessä tapahtuu* 2004:1: 67–70. [Luettu 1.11.2010] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-925946>

Lindberg, Sofia & Menander, Hanna (2009) Byggnadsarkeologisk undersökning på Läckö slott. [Verkkodokumentti] Riksantikvarieämbetet arkeologiska uppdragsverksamheten (UV), UV öst Rapport 2009/44. Byggnadsarkeologisk förundersökning och undersökning. [Luettu 31.10.2010] Saatavissa: http://www.raa.se/cms/showdocument/documents/extern_webbplats/arkeologiuiv/publikationer_uv/rapporter/uv_ost/uv_ost_2009/ro2009_44.pdf

Uotila, Kari (2010) Re: dosentuuri ja opetus. [Sähköpostiviesti] Vastaanottaja Tanja Ratilainen. Lähetetty 21.10.2010.

Vuorinen, Juha-Matti (2009) *Rakennukset ja rakentajat Raision Ihalassa rautakauden lopulla ja varhaisella keskiajalla*. [Verkkodokumentti] Turun yliopiston julkaisuja Annales Universitatis Turkuensis C281, Turku. [Luettu 31.10.2010] Saatavissa: <http://www.doria.fi/>

[handle/10024/45215](http://www.doria.fi/handle/10024/45215)

Markus Hiekkanen kirja-arvostelu Åsa Ringbomin (2010) teoksesta: *Åländska kyrkor berättar ja keskustelua kirjasta*: <http://agricola.utu.fi/julkaisut/kirja-arvostelut/>

Alan opetusta esimerkiksi: http://arkkitehtuuri.tkk.fi/oppituolit/arkhis/index_opetus.htm, <http://web.abo.fi/instut/ims/undrvsn.html> ja http://www.helsinki.fi/taide-historia/Omaopas2010_2011.pdf

LOPPUVIITTEET

¹ Artikkelin pohjautuu SKAS ry:n 20-vuotisjuhlaseminaarissa pitämään esitelmään Katsaus rakennusarkeologiaan 1990–2010, jossa käsiteltiin pääasiassa manner-Suomeen sijoittuvaa alan tutkimusta. Koulutuksestani ja tutkimusintresseistäni johtuen näkökulmani on hyvin arkeologilähtöinen ja keskiaikapainotteinen. Kastelholman rakennusarkeologisista tutkimuksista katso: esimerkiksi Palamarz 2000, 13–25; *Åländsk odling* 61/2001–2002. Ahvenanmaan kirkkojen tutkimuksista katso: esimerkiksi Hiekkanen 1994; 2003a; 2007; Ringbom 2010 lähdeluetteloinen.

² Morriss 2000, 8–10.

³ Esimerkiksi Seppänen 2003, 89–101; Eriksdotter 2005.

⁴ Morriss 2000, 10–12.

⁵ Esimerkiksi Uotila 1998, 17–18; 1999, 28–32; Hiekkanen 2006, 44.

⁶ Katso esimerkiksi Uotila 2000a, 31–42; 2009, 56; Saloranta 2003, 55–56; Ratilainen 2005, 81–102.

⁷ Esimerkiksi Hiekkanen 1995, 264; Morriss 2000, 17.

⁸ Gardberg 1984, 65–69; Taavitsainen 1999, 6; Drake 2006, 11–12. Suomen muinaismuistoyhdistyksen alkuaikojen lukuunottamatta (Taavitsainen 1999, 6).

⁹ Gardberg 1984, 65–70; Taavitsainen 1999, 6–7; Drake 2006, 12; Immonen & Drake 2007, 34–35.

¹⁰ Esimerkiksi Hiekkanen 1994; Uotila 1998.

¹¹ Drake 1959, 2.

¹² Drake 1984, 16.

¹³ Uotila 1998, 17.

¹⁴ Uotila 1999, 28; 2000b, 83.

¹⁵ Uotila 1998.

¹⁶ Hiekkanen 1994.

¹⁷ Uotila, sähköposti 21.10.2010; Korkeakoski-Väisänen, sähköposti 22.10.2010.

¹⁸ Esimerkiksi Uotila 1999, 28–32; 2000b, 80–86;

- 2007, 12–20; Uotila et al. 2002, 427–430; Heiska 2008, 34–45; 2009, 86–95; Kurri 2008, 160; Ratilainen 2009, 192–208.
- ¹⁹ Uotila 1999, 28.
- ²⁰ Esimerkiksi Eriksdotter 2005, 167 ja siinä mainittu kirjallisuus.
- ²¹ Menetelmästä esimerkiksi Kykyri 1999, 33–38; Saloranta 2003, 55; Seppänen 2008, 216–222.
- ²² Esimerkiksi Vuorinen 2009, 64.
- ²³ Esimerkiksi Saloranta 2003, 55 ja mainitut kohteet; Niukkanen 2002, 28; Uotila 2003, 13–19; Lipponen 2005, 18; Ylimaunu 2007, 20; Katso myös Lavento 2006, 20; vrt. Kykyri 1999, 33.
- ²⁴ Eriksdotter 2005, 71–72. Kirjoittaja osallistui kurssille Erasmus-vaihtonsa aikana vuonna 1998.
- ²⁵ Eriksdotter 1997, 741–761; Ratilainen 2001, 4–13; Uotila 2003, 13–19; antiikin kohteesta esimerkki: Viitanen 2008, 170–171; Viitanen 2010, 29–31.
- ²⁶ Katso Eriksdotter 2005, 75 ja siinä mainittu kirjallisuus.
- ²⁷ Uotila 2000b, 81–84; 2009, 47–48.
- ²⁸ Esimerkiksi Zetterberg 2003, 383–384; Zetterberg 2009, 67–76.
- ²⁹ Esimerkiksi Kankainen 1999, 28; Ringbom 2010, 138.
- ³⁰ Oinonen et al. in edit.
- ³¹ Pearson 1986; Kankainen 1995, 92–95; Oinonen et al. in edit.
- ³² Lindberg et al. 2009; Ranta et al. 2009, 85–100; Ringbom 2010, 137–138.
- ³³ Ringbom 2010, 137–139; Ringbom 2009 et al., 129–158.
- ³⁴ Esimerkiksi viitteitä käytyyn keskusteluun sekä tuoreinta keskustelua: <http://agricola.utu.fi/julkaisut/kirja-arvostelut/>
- ³⁵ Hiekkänen 1994, 249–252.
- ³⁶ Kronqvist 1948; 1979.
- ³⁷ Hiekkänen 2003a; 2007 ja julkaisuluettelo 31.12.2009 saakka: <http://vanha.hum.utu.fi/arkologia/hiekkanenjulkaisut.pdf>.
- ³⁸ Esimerkiksi Knapas 1997, 18; Lilius 1996a, 224–227; 1996b, 179–181; 1998, 54–57; 2004, 67–70.
- ³⁹ Drake 2001a, 216–217; 2001b, 126–127; 2003a, 11–14.
- ⁴⁰ Esimerkiksi Drake 2003b, 138–142; 2003c, 89–91.
- ⁴¹ Gardberg 2005, 48–49, 52–53. Katso aikaisemman tutkimuksen ajoituksista esimerkiksi Hiekkänen 2003b, 89–98 ja artikkelissa mainittu kirjallisuus.
- ⁴² Projektin tulokset julkaistu Keski-Lahden seurakunnan julkaisuja -sarjan osassa 2, Aikojen halki. Kirkon kahdeksan vuosisataa Lahden seudulla. Toimittanut Esko Ryökäs.
- ⁴³ Katso esimerkiksi Sartes 2003, 77–86.
- ⁴⁴ Uotila 2007, 18–27; 2009, 42–63.
- ⁴⁵ Esimerkiksi Uotila 2007, 25.
- ⁴⁶ Ratilainen 2010, 31–36, kivitallasta viite 6.
- ⁴⁷ Drake 1994, 49–57.
- ⁴⁸ Uotila 1994, 59–69.
- ⁴⁹ Suna 2009, 43.
- ⁵⁰ Venhe 2000, 113–122.
- ⁵¹ Majantie 2000, 93–112.
- ⁵² Uotila 2000a, 31–41.
- ⁵³ Alan opetusta esimerkiksi arkkitehtuurin näkökulmasta: http://arkkitehtuuri.tkk.fi/oppituolit/arkhis/index_opetus.htm, opetusta taidehistorian näkökulmasta: <http://web.abo.fi/institut/ims/undrvsn.html> ja http://www.helsinki.fi/taidehistoria/Omaopas2010_2011.pdf
- ⁵⁴ Huttunen 2008.

HISTORIALLISEN AJAN ESINETUTKIMUS SUOMESSA VIIMEISTEN 20 VUODEN AIKANA

JOHDANTO

SKAS:n numerossa 2/2000 **Jussi-Pekka Taavitsainen** julkaisi seminaariesitelmän Suomen historiallisen ajan arkeologisen esi-
neistön tutkimuksen tilasta. Artikkelin teema
liittyi 1990-luvulla kansainvälisessä tutki-
muksessa ja tutkimuskirjallisuudessa pinnalle
nousseeseen aihepiiriin, eli silloiseen esine-
tutkimuksen arvostuksen nousuun. Taavitsai-
sen teksti poikkesi tästä keskustelusta kuiten-
kin siinä, että se oli kirjoitettu vuonna 1976.
Huomionarvoisinta Taavitsaisen artikkelissa
olikin, että vielä reilut parikymmentä vuotta
myöhemmin sen sanoma oli täysin ajankoh-
tainen. Päällisin puolin katsottuna ei Suo-
malainen historiallisen ajan esinetutkimus
ollut paljoa muuttunut tai edennyt 1990-lu-
vulle tultaessa. Onneksi nyt kymmenen vuot-
ta myöhemmin näyttää siltä, ettei tuo esitel-
mäteksti ole enää niin ajankohtainen. Viime
vuosien kotimaisen julkaisutoiminnan perus-
teella tarkasteltuna näyttää siltä, että arkeolo-
ginen esinetutkimus on myös, tai erityisesti,
historiallisen ajan esineistön osalta mennyt
huomattavasti eteenpäin viimeisten kymme-
nen vuoden aikana.

Tässä artikkelissa tarkastelen suomalaisen
historiallisen ajan esinetutkimuksen kehi-
tystä viimeisen 20 vuoden aikana. Tätä kat-
sausta varten on käyty läpi Oulun yliopiston
kirjaston kokoelmista löytyvistä kotimaisista
julkaisusarjoista seuraavat: SKAS vuodesta

1997 alkaen, Muinaistutkija (MT) vuodes-
ta 1984 alkaen, Fennoscandia Archaeologi-
ca (FA) vuodesta 1984 alkaen, sekä Suomen
museo (SM) vuodesta 1990 alkaen. Lisäksi
kävin läpi puolenkymmentä kotimaista ko-
koomateosta vuosilta 1994-2009, joiden ai-
hepiiri käsitteli joko kokonaan tai riittävän
laajalti historiallista aikaa. Suomalaiset arke-
ologian pro gradu -tutkielmat olisivat tuoneet
huomattavasti lisää tietoarvoa tälle katsauk-
selle, sillä ne edustavat aikansa sen hetkistä
tutkimustilannetta ja teoreettisia näkökulmia
ehkä tarkimmin, mutta jäävät valitettavan
usein julkaisemattomina lähes unohduksiin.
Nytkin jouduin jättämään pro gradut pois,
koska niitä ei ole tällä hetkellä keskitetysti
saatavilla.

HISTORIAN PAINOLASTI

Moni arkeologi on todennäköisesti kysynyt,
jos ei muilta niin ainakin itseltään, mikä erot-
taa historiallisen ajan esineistön ja sen tut-
kimuksen esihistorian esineistöstä, ja miksi
näitä yleensä ottaen käsitellään niin voimak-
kaasti erillään toisistaan? On tietysti olemas-
sa laadullisia ja määrällisiä erottavia tekijöitä,
mutta kahtiajaon juuret löytynevät kuitenkin
syvältä tutkimushistoriasta. Historiallisen
ajan esinetutkimuksella on voimakas muse-
aalinen tausta. Menneisyyden tutkimuksen
pioneerivuosina esihistoria kuului arkeolo-

geille, mutta historiallisen ajan esineistön tutkimuksesta ja tulkinnasta vastasivat kulttuurihistorioitsijat, jotka useimmiten työskentelivät museoissa. Kun arkeologit sittemmin alkoivat kiinnostua myös myöhemmistä historian vaiheista, he luonnollisesti omaksuivat jo olemassa olevan esinetuntemuksen ja siinä samalla myös näkökulman esineisiin.

Tämä "museaalinen taakka" on sittemmin sitkeästi vaikuttanut tutkijoiden suhtautumisessa esineistöön ja sen rooliin pääosin tiedostamattomasti. Esinetutkimuksen perinteisessä näkökulmassa esine on selkeästi objekti – tutkimuksen kohde ja focus. Konkreettisesti tämä näkyy parhaiten historiallisen ajan esineistöä käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa, jossa esineistöä käsitellään usein hyvin luettelomaisesti (esim. Hurst et al. 1986; Bartels 1999; van den Akker 2007). Tällaisella kirjallisuudella on toki tärkeä merkitys tutkimuksessa, mutta arkeologin tehtävä ei lopulta kuitenkaan ole itse esineen tutkiminen vaan ihmisen menneisyyden tutkiminen. Näin siis esineidenkin tulisi olla materiaalia yhteisöjen menneisyyden tulkinnassa.

KATSAUS 20 VIIME VUODEN JULKAISUTOIMINTAAN

Ennen siirtymistä viimeisen 20 vuoden aikana julkaistun esinetutkimuksen analysointiin, on syytä vilkaista suomalaista historiallisen ajan esinetutkimusta hieman kauempaa ajalta ennen SKAS:a. Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että ennen vuotta 1990 historiallista aikaa käsitteleviä artikkeleita on kyllä jonkin verran julkaistu, mutta esinetutkimuksiksi luettavia löytyy äärimmäisen vähän. Historiallisen ajan tutkimus on vielä pääosin rakennetutkimusta. Esinetutkimus kuitenkin nostaa päätään 1990-luvulla, ja vuosikymmenen lopulla ja 2000-luvun taitteessa on nähtävissä selkeä suosiopiikki historiallisen ajan esine-

tutkimusta käsittelevien artikkelien määrässä (taulukko 1). Tämä on selvää seurausta hie-
man aiemmasta kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa esiin nousseesta teoreettisesta keskustelusta (esim. Kopytoff 1986; Andrén 1997; Gosden & Marshall 1999; Shanks 1998). 2000-luvulla esinetutkimus jää tasaisesti kiinteäksi osaksi historiallisen ajan tutkimusta. Esineistön roolista aletaan keskustella myös priorisoinnin näkökulmasta, sillä kaivausten laajuudet kasvavat rajusti ja dokumentoitavan esineistön määrä kasvaa etenkin kasvavien kaupunkikaivausten myötä (esim. Haggrén et al. 1999; Suhonen 1999; Kykyri 2000).

Esinetutkimuksia käsittelevien julkaisujen määrä ei sanottavasti muutu sitten vuosituhannen vaihteen piikin ennen kuin aivan viime vuosina (taulukko 1), mutta esineiden rooli artikkeleissa muuttuu. Esineet saavat 1990-luvun lopulta lähtien selkeästi lisää palstatilaa etenkin kaivausten tuloksia käsittelevissä raportti-tyyppisissä artikkeleissa. Tämä näkyy erityisen selvästi SKAS:n ja Muinaistutkijan artikkeleissa, mutta se on havaittavissa myös yhtä lailla FA:ssa ja Suomen Museossa. Laajentuneesta palstatilasta huolimatta esineen rooli ja käsittely artikkeleissa säilyy varsin deskriptiivisenä. Tosin tässä on havaittavissa myös tutkijakohtaisia eroja, ja lisäksi on otettava huomioon artikkelien luonne, eli näistä suurin osa on kaivausesittelyjä, joissa ei ole tarkoituskaan käsitellä kovin laajoja tulkintoja. Joka tapauksessa 2000-luvun alussa alkaa esiintyä myös kotimaista teoreettista keskustelua esineistä. Tämä liittyy jälleen osana laajempaa koko arkeologiakenttää koskevana teorian merkitystä pohtivana keskusteluna. Teoriakeskustelu sittemmin hiljenee luonnontieteellisten menetelmien kehityksen tieltä.

Esinetutkimuksen teoreettisten keskustelujen hedelmiä on alkanut kypsyä vasta aivan viime vuosina. Tämä näkyy selkeimmin

kokoomateosten artikkeleiden kehityksessä (taulukko 2). Esine on alettu nähdä yhä enemmän todellisena lähteenä. Tarkoitetaan todellisella lähteellä sitä, että esineen sijasta tulkitaan asioita esineiden kantaman tiedon perusteella. Esine ei siis enää ole tutkimuksen keskiössä, vaan se on tutkijan työkalu ja lähdeaineisto tulkinnassa. Esinetutkimuksen kehityksessä ja erityisesti esineen roolissa osana arkeologista tutkimusprosessia on nähtävissä selkeää kehitystä, jonka taustalla lieenee useampia tekijöitä. Näitä taustoja pohditaan tarkemmin seuraavana.

ESINETUTKIMUKSEN KEHITYKSEN POHDINTAA

Yhtenä keskeisimpinä tekijöinä esinetutkimuksen, ja yleensä ottaen historiallisen ajan tutkimuksen, määrän kasvulle on nähtävä dokumentoidun aineiston määrän huomattava kasvu ja ennen kaikkea 1990-luvun lopulta alkaneen kaivausmetodin muutoksen. Siirtyminen stratigrafiseen kaivausmetodiin muutti esineen roolin lähdeaineistona aivan eri tasolle (esim. Kykyri 1999). Esineistä tuli keskeinen osa kontekstien tulkintaa. Tasokaivausmenetelmässä esineistö muodosti käsitteellisesti erillisen aineistokokonaisuuden, jonka tulkinnassa paikkatiedolla oli keskeinen osa. Stratigrafisessa dokumentoinnissa menetetään yksittäisten esineiden paikkatieto, mikä on osaltaan selkeä heikennys, mutta samalla esineistä tulee kiinteä osa dokumentoitujen maakerroksia, jolloin niiden tulkintaan ja tunnistamiseen on pakostakin kiinnitettävä enemmän huomioita. Metodimuutoksen myötä esineitä ei myöskään enää ollut mielekästä tarkastella yksittäisinä esineinä vaan ne muodostivat laajempia kokonaisuuksia.

Ensimmäinen näkyvä askel esineen roolin nousussa oli sen merkitys kontekstien ajoittajana. Stratigrafinen dokumentointi luo tutki-

muskohteen konteksteille relatiivisen kronologian, ja tämän kronologian kiinnittämiseksi todellisiin vuosilukuihin esineistöstä tuli keskeinen tekijä. Tämä sen takia, että historiallisen ajan esineistön, etenkin uuden ajan alun esineistön, typologia ja tuotanto oli jo ennestään tutkittua ja valmista vertailuaineistoa oli näin saatavilla. Kasvava tarve käyttää esineitä kontekstien ajoittamisessa on vuorostaan omiaan kasvattamaan esineen objektiivista tutkimusta.

Esineistön saadessa lisää palstatilaa ja siten suurempaa roolia etenkin kaivaustuloksia esittelevissä artikkeleissa, on joskus havaittavissa, että mopossa alkaa niin sanotusti olla jo aika lailla kierroksia. Eli ajopelin käsistä karkaaminen alkaa näyttää todennäköiseltä. Tarkoitetaan täällä sitä, että kirjoittajien uppoutuessa yhä syvemmälle esineisiin ja niiden alkuperään, jää kattavista kuvauksista huolimatta esineiden suhde kohteeseen ja kohteen muodostaneeseen yhteisöön vielä irralliseksi tai pinnalliseksi. Prosessi kuitenkin elää koko ajan. Selkeää kehitystä kohti ihmiskeskeisempää lähestymistapaa on koko ajan näkyvissä. Joka tapauksessa, toisten tutkijoiden näkökulmasta katsottuna olisi jopa edullisempaa julkaista vaikka pelkkää raakaa tutkimusdataa, löytöluetteloita, karttoja, analyysituloksia ynnä muuta, ennemmin kuin pinnallisia löyhästi kontekstiin sidottuja kuvailuja, etenkin, jos tarkoituksena ei ole tehdä syvällisempää analyysiä aineiston perusteella.

Vaikka esinetutkimus oli vielä 2000-luvun alkupuoliskolla hyvin deskriptiivistä ja esineen rooli lähinnä typologis-ajoittava, on artikkeleissa silti nähtävissä, että ajatus pidemmälle vievistä tulkinnoista oli jo levinnyt laajalle. Tämä näkyy erityisen hyvin artikkelien otsikoinnissa tapahtuneessa kehityksessä. Tämä on mielenkiintoinen ilmiö. Kirjoitusten otsikot muuttuvat lupaavammiksi, vaikka itse tekstit osoittautuvatkin sisällöltään vielä niin

sanotusti konservatiiviseksi. Tämä antaa herkästi ensivaikutelmana pettymyksen, mutta toisaalta ilmiö on kuitenkin osoitus siitä, että esineen roolin kehitys ja laajempi näkökulma esineiden potentiaaliin arkeologisen lähteenä on levinnyt tutkijoiden keskuudessa. Tämä esineen roolin muutos tutkimusaineistona on selkeimmin nähtävissä uusimpien kokoomateosten artikkelien rakenteessa. Esine on selkeästi muuttumassa objektista tiedon välikkappaleeksi – lähteeksi, johon varastoituneen tiedon tulkinnaa pyritään rakentamaan ja analysoimaan menneiden aikojen yhteisöjen elämää. Huomio siis on siirtymässä selkeästi esineestä niitä käyttäneisiin ihmisiin.

Esinetutkimus näyttäisi myös murtautuvan ulos arkeologian perinteisistä rajoista – niin ajallisista kuin kontekstuaalisistakin. Esihistorian ja historian – keskiajan ja uuden ajan – historiallisen ajan ja modernin ajan keinotekoisilla rajapinnoilla ei enää ole suurta roolia esineen tulkinnaa ja aineiston valinnassa. Arkeologian rooli metodina ja esineen rooli metodisena työkaluna korostuvat varsinkin historiallisen ajan, tai sanotaan myöhempien aikojen, tutkimuksessa. Tämän näkökulman ansiosta esineen löytökontekstillaan ei ole enää niin suurta merkitystä sen lähdearvolle. Siis arkeologisesti tulkittavan esineen ei välttämättä tarvitse olla peräisin arkeologisesti dokumentoidusta kulttuuri- ja maakerroksesta.

Historian ja arkeologian kissanhännänveto ja keskinäisestä alistussuhteesta kiistely on jo jäämässä pois keskusteluista. Näiden kahden tieteenalan keskinäinen konsensus on alkanut löytyä. Ymmärretään, että molemmilla on metodiset vahvuutensa periaatteessa saman aineiston tulkinnaa ja ne tuovat yhdessä syvyyttä tulkintaan. Yhtä lailla tähän samaan nippuun voidaan ottaa kulttuurihistoria ja antropologia. Ne kaikki tutkivat pohjimmiltaan samaa asiaa, eli menneiden ihmisyyhteisöjen elämää, kukin omalla tavallaan.

SUOMALAINEN TUTKIMUS KANSAINVÄLISELLÄ TUTKIMUSKENTÄLLÄ

Yksi keskeinen esineistön tutkimuksen kehitykseen Suomessa vaikuttanut tekijä edellä mainittujen lisäksi on ollut kansainvälinen keskustelu. 1990-luvun lopun esinetutkimuskeskustelusta näkee selvästi, että se on kytköksissä laajempaan kansainväliseen keskusteluun. Ruotsilla ja ruotsalaisella tutkimuksella on perinteisesti ollut vahva rooli suomalaisen tutkimuksen vaikutteiden kauttakulkumaana. Ruotsalaisen tutkimuksen vaikutus näkyykin hyvin kotimaisissa julkaisuissa. Muun muassa arjen tutkimus ja erityisesti 2000-luvun keramiikantutkimuksen esiinmarssi tulevat, jos ei Ruotsista, niin ainakin Ruotsin kautta.

Angloamerikkalaisen tutkimustradition vaikutus alkaa 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolivälissä näkyä aiempaa selkeämmin. Aineistoa aletaan käsitellä erilaisten lainattujen teoreettisten viitekehysten mukaan. Voimakkaimmin näkyy kulutusteorioiden vaikutus, mutta myös sosiaalitarkeologian ja gender-tutkimuksen malleja sovelletaan. Ajatukset ja teoriat ovat toki olleet tunnettuja täällä jo aiemmin, mutta selkein muutos on se, että Ruotsi ohitetaan vaikutteiden virrassa ja kontaktit suuntautuvat nyt suoraan angloamerikkalaiseen tutkijakuntaan.

Kotimaisen tutkimuksen teoreettista otetta on ehkä halventavastikin kuvattu peräaallossa soutavaksi tai jopa vain jälkimainingeissa lilluvaksi. Tämä on sikäli tietysti totta, että suurin osa tutkimuksen teoreettisesta näkökulmasta on ollut maailmalta lainattua ja paikalliseen kontekstiin joko sovitettua tai sovellettua. Suomalaiset tutkijat eivät ole kovin paljoa historiallisen ajan tutkimuksen teoriaa kehittäneet, tai ainakaan saavuttaneet siinä kovin suurta meriittiä. Oma näkökulmani kuitenkin on, että suomalainen tutkimus on etenkin viime vuosina kroolannut huomatta-

vasti kiinni tuota kansainvälisen tutkimusteorian suurta aaltoa, ja toivoo sopii, että joskus tulevaisuudessa voidaan puhua, että suomalainen historiallisen ajan tutkimus, oli se sitten esinetutkimusta tai mitä tahansa muuta, seilaa peräaallon sijasta aallonharjalla. Esi-
netutkimus siis on kehittynyt, ja toivottavasti kehittyy jatkossakin. ♦

Risto Nurmi
risto.nurmi@oulu.fi

FM Tohtorikoulutettava
Arkeologian laboratorio
PL 1000
90014 Oulun yliopisto

LÄHDEKIRJALLISUUS

Kirjat

Ikäheimo, J., Lipponen, S. (toim.) 2009, *Ei kiveäkään kääntämättä – Juhlakirja Pentti Koivuselle*, Tornion Kirjapaino, Tornio.

Immonen, V., Lempiäinen, M., Rosendahl, U. (toim.) 2007, Hortus Novus, Fresh approaches to medieval archaeology in Finland, *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae* XIV, SKAS, Turku.

Kallio, P., Savolainen, I., Vainio, S. (toim.) 1994, Helsinki 1550–1640, *Narinkka – Helsingin kaupunginmu-
seon vuosikirja* Gummerrus, Jyväskylä.

Kallio, T., Lipponen, S. (toim.) 2005, Historiaa kaupungin alla – kaupunkiarkeologisia tutkimuksia Oulussa, *Pohjois-Pohjanmaan museon julkaisuja* 16, Suomenmaa, Oulu.

Seppänen, L. (toim.) 2003, Kaupunkia pintaa syvem-
mältä – arkeologisia näkökulmia Turun, *Archaeologia
Medii Aevi Finlandiae* IX, SKAS, Turku.

Lehdet

Fennoscandia Archaeologica 1984–2009

Muinaistutkija 1984–2009

SKAS 1997–2009

Suomen Museo 1990–2009

Tutkimuskirjallisuus

Andrén, A. 1997, *Mellan ting och text*, En introduktion till de historiska arkeologierna, Stockholm.

van den Akker, M. 2007, *Fries aardewerk, Majolika – Faience – Kerfsnee*, Harlingen aardewerk museum, Meppel.

Bartels, M. 1999, *Steden in scherven* 1, Amersfoort.

Gosden, C., Marshall, Y. (toim.) 1999, *The Cultural Biography of Objects*, *World Archaeology* 31(2).

Haggrén, G., Lavento, M., Niukkanen, M. 1999, Kaupunkiarkeologia 1990-luvun Suomessa, *Muinaistutkija* 4/1999, 33–39.

Hurst, J. G., Neal, D. S., van Beuningen, h. J. E. (toim.) 1986, Pottery produced and traded in north-west Europe 1350–1650, *Rotterdam Papers* VI, Dutch Domestic Utensils Foundation, Rotterdam.

Kopytoff, I. 1986, The cultural biography of things: commoditisation as process, *Social life of things, Commodities in cultural perspective* (ed. Appadurai, A.), Cambridge university press, USA, 65–91.

Kykyri, M. 1999, Kulttuurikerrokset suurennuslasin alla – esimerkki kerrosanalyysistä ja siihen liittyvistä mahdollisuuksista, *Muinaistutkija* 3/1999, 34–42.

Kykyri, M. 2000, Historiallisen ajan kaivauksista, *SKAS* 3/2000, 30–31.

Shanks, M. 1998, The life of an artifact in an interpretative archaeology, *Fennoscandia Archaeologica* XV, 15–30.

Suhonen, M. 1999, Kaivaus- ja dokumentaatiomenetelmistä – tosiasioiden ja kritiikkiä, *SKAS* 4/1999, 4–14.

Taavitsainen, J.-P. 2000, Esine- ja maalöydöt – arkisto-
kaivausten paljastamaa keskiajan arkeologian varhais-
historiaa, *SKAS* 2/2000, 16–23.

Taulukko 1. Suomen historiallisen ajan arkeologiaa käsittelevät artikkelit valituissa kotimaisissa julkaisusarjoissa.

TUTKIMUSALA					ESINEEN ROOLI							
Julkaisu	Vuosi	Nro	Artik-keli	Esinetutk.	Metoditutk.	Rakennetutk.	Katsaus	Muu	Typologia	Ajoitus	Objekti	Lähde
SKAS	1997	2,3	6	1	3	1		1	2	1		1
	1998	2,3,4	14	5	3	5		1	4	6	5	1
	1999	1,2,3	13	2	1	2	1	5	1	1	2	
	2000	1,2,3,4	15		5	3	5	4		3	1	1
	2001	1,2,3,4	12	1	2	3		5	2	3		2
	2002	1,2,3,4	20	7	3	6	3	4	6	4	1	2
	2003	1,2,3,4	16	2		7	1	6	2	5	2	
	2004	1,2,3,4	17		2	2	3	10		5	1	1
	2005	1,2,3,4	23	7	2	2	6	1	2	6	2	1
	2006	1,2,3,4	22	2	1	4	9	6	2	7	2	
MT	2007	1,2,3	6		1	1	1	3		2		
	2008	1,2,3,4	20	6	6		3	5	2	2	4	5
	2009	1,2	7	1	1	2	1	2		1		1
	1990	1,2,3,4										
	1991	1,2,3,4	2				1	2	1		1	
	1992	1,2,3,4	5		1		5					
	1993	1,2,3,4	1									
	1994	1,2,3,4										
	1995	1,2,3,4	1		1							

Taulukko 1. Suomen historiallisen ajan arkeologiaa käsittelevät artikkelit valituissa kotimaisissa julkaisusarjoissa.

TUTKIMUSALA					ESINEEN ROOLI							
Julkaisu	Vuosi	Nro	Artik-keli	Esinetutk.	Metoditutk.	Rakennetutk.	Katsaus	Muu	Typologia	Ajoitus	Objekti	Lähde
MT	1996	1,2,3,4	1		1							
	1997	1,2,3,4	2		1	1						
	1998	1,2,3,4	4			1	1	2		3	1	
	1999	1,2,3,4	12		2	2	4	4		3		1
	2000											
	2001	1,2,3,4	3	1		1	1	1		1	1	
	2002	1,2,3,4	6			2	1	3	1	3		
	2003	1,2,3,4	2			1		1		1		
	2004	1,2,3,4	4	1		2		1	2	3		
	2005	1,2,3,4	4	2		2			1		2	1
	2006	1,2,3,4	8	1	2	1	1	3		1		2
	2007	1,2,3,4	2		1			2		1		
	2008	1,2,3,4	1			1						
	2009	1,2,3,4	6	2		3	1	1			1	1
FA												
	1990											
	1991											
	1992		1					1		1		
	1993		1				1					
	1994		1			1						1

Taulukko 1. Suomen historiallisen ajan arkeologiaa käsittelevät artikkelit valituissa kotimaisissa julkaisusarjoissa.

TUTKIMUSALA					ESINEEN ROOLI							
Julkaisu	Vuosi	Nro	Artik-keli	Esinetutk.	Metoditutk.	Rakennetutk.	Katsaus	Muu	Typologia	Ajoitus	Objekti	Lähde
FA	1995		3			3						
	1996		1			1						
	1997		4	1		2					1	
	1998		3	1				2		2	1	
	1999		1				1		1		1	1
	2000											
	2001											
	2002		1					1		1		
	2003											
	2004		1					1				
SM	2005											
	2006		2		1			1				
	2007											
	2008											
	2009		1					1		1		
	1990											
	1991		2			1		1				
	1992		5		1		1	3		1		
	1993		3		1	1	1					

Taulukko 1. Suomen historiallisen ajan arkeologiaa käsittelevät artikkelit valituissa kotimaisissa julkaisusarjoissa.

TUTKIMUSALA				ESINEEN ROOLI								
Julkaisu	Vuosi	Nro	Artik-keli	Esinetutk.	Metoditutk.	Rakennetutk.	Katsaus	Muu	Typologia	Ajoitus	Objekti	Lähde
SM	1994											
	1995											
	1996											
	1997		1			1						
	1998		1									
	1999											
	2000		1					1		1		
	2001											
	2002											
	2003											
	2004											
	2005		3	2				1	1	1	1	1
2006												
2007												
2008												
2009												

MT = Muinaistutkija; FA = Fennoscandia Archaeologca; SM = Suomen Museo

Taulukko 2. Suomen historiallisen ajan arkeologiaa käsittelevät artikkelit valituissa kotimaisissa kokoomateoksissa.

TUTKIMUSALA						ESINEEN ROOLI					
Julkaisu	Vuosi	artikkelit	Esinetutk.	Metoditutk.	Rakennetutk.	Katsaus	Muu	Typologia	Ajoitus	Objekti	Lähde
Narinkka	1994	17	5	1	4	4	4	4	6	3	
KPS	2003	28	10	3	6	1	7	6	8	6	5
HKA	2005	33	4	5	9	2	10	1	8	5	
NAK22	2006	12	4	3	1	1	3	2	2	1	3
HN	2007	14	3	2	3	1	5	2	2	2	3
EKK	2009	14	7	1		2	5	1	3	3	4

KPS = Kaupunkia pintaa syvemmältä; HKA = Historiaa kaupungin alla; NAK22 = People, Material Culture and environment in the north;
HN = Hortus Novus, Fresh approaches to medieval archaeology in Finland; EKK = Ei kiveäkään kääntämättä.

PADISE-VANTAA – THE MIDDLE AGES BRIDGE

KESKIAJANTUTKIMUSTA SUOMENLAHDEN MOLEMMILTA RANNOILTA

Vantaan kaupunginmuseo aloitti vuonna 2010 keväällä keskiajan historian tutkimukseen liittyvän yhteistyöprojektin virolaisen Padisen kunnan kanssa. Projekti on EU-rahoitteinen ja kuuluu Central Baltic INTERREG IV A Programme 2007–2013 -ohjelmaan. Projekti on kaksivuotinen ja siinä tutkitaan Virossa Padisen luostarin ja Suomessa Vantaan kaupungin keskiajan historiaa. Ensimmäiset säilyneet kirjalliset maininnat Vantaan seudusta liittyvät juuri Padisen luostariin. Vuonna 1351 kuningas **Maunu Eerikinpoika** luovutti Helsinginjoen lohenkalastusoikeudet Padisten luostarille. Lahjakirja on ensimmäinen kirjallinen maininta Helsingin pitäjästä. Nyt tämän "keskiaikaisen sillan" taustoja ja olosuhteita tutkitaan yhteistyössä.

Padise-Vantaa - the Middle Ages Bridge -nimeä kantavassa projektissa Vantaan tutkimuskohteena ovat keskiaikaiset kylät. Yksi tutkimuskohteista on Gubbackan kylätontti, jossa Vantaan kaupunginmuseo ja historia-toimikunta on järjestänyt arkeologisia kaivauksia jo kesällä 2008 ja 2009. Sitä ennen Museovirasto suoritti kylän alueella pelastuskaivaukset vuonna 2003. Tutkimuksia jatkettiin kesällä 2010 projektin puitteissa.

Virolaisten tavoitteena projektissa on Padisen luostarin dokumentointi nykyaikaisin menetelmin ja tarkempi arkeologinen tutkimus. Tarkoituksena on luoda luostarista kolmiulotteinen digitaalinen malli. Luostarilla järjestetään myös arkeologiset kaivaukset, joiden on tarkoitus tarkentaa kuvaa luostarin syntyhistoriasta ja eri rakennusvaiheista. Suomalaiset ja virolaiset arkeologit ja arkeologian opiskelijat pääsevät työskentelemään toistensa kaivauksilla.

Projekti on kaksivuotinen ja mittakaavaltaan laaja historiaprojekti. Sen budjetti on 741 254 euroa, josta EU rahoittaa 588 618 euroa ja kunnat 152 636 euroa. Arkeologisten kaivausten ja luostarin restauroinnin lisäksi projektin aikana järjestetään yleisötilaisuuksia. Ensimmäinen kaikille avoin seminaari järjestetään 12.–13. marraskuuta Korson Lumo-talossa. Tutkimustuloksista julkaistaan projektin päätteeksi kirja.♦

Andreas Koivisto
andreas.koivisto@vantaa.fi

Vantaan kaupunginmuseo

VUORIN VIERAISSA – KAIVAUSSVAIHDOS VIROSSA

Tänä kesänä Vantaan kaupunginmuseon ja Pohjois-Virossa sijaitsevan Padisen kunnan projekti Padise-Vantaa – the Middle Ages Bridge, jota Andreas Koivisto esittelee tässä lehdessä tarkemmin, tarjosi viidelle suomalaiselle arkeologille ja alan opiskelijalle ainutlaatuisen mahdollisuuden päästä tutustumaan kaivauksille Suomenlahden vastarannalle. Vierailut alkoivat heinä-elokuun vaihteessa kuuden virolaisen arkeologin viettäessä kaksi viikkoa Vantaan Gubbackan kaivauksilla. Elokuun puolivälissä oli vastavierailun vuoro – tällöin kirjoittajat yhdessä Gubbackan kaivaustenjohtaja **Andreas Koiviston** ja apulaistutkija **Riikka Väisäsen** kanssa suuntasivat kohti Viroa.

Projektin kohteena Virossa oli Padisen keskiaikainen sistersiläisluostari. Luostari on perustettu 1300-luvulla, ja se säilyi asuinkäytössä vielä uskonpuhdistuksen jälkeenkin aina 1700-luvun loppupuolelle, jolloin se vaurioitui pahoin tulipalossa. Luostarin tutkimus- ja restaurointihistoria alkaa jo 1930-luvulta, ja tutkimustoiminta on jatkunut vaihtelevalla aktiivisuudella aina nykypäivään. Huolimatta aikaisemmista tutkimuksista luostarin historiassa ja rakennuskannassa on vielä aukkoja, joita projektin yhteydessä pyritään täyttämään nykyaikaisen arkeologian keinoin.

Saavuimme Viroon elokuisena perjantaiamuna. Siellä meidät ottivat lämpimästi vastaan projektikoordinaattori **Heli Nurger**

ja kaivaustenjohtaja **Villu Kadakas**. He eivät kuitenkaan heti antaneet meille lapiota käteen, vaan saimme pehmeän laskun Viron historiaan: aloitimme retkemme viettämällä viikonlopun Padisessa järjestetyillä Pyhän Bernhardin keskiaikamarkkinoilla. Päivät kuluivat vauhdilla seurattessa kisailuja ja taistelunäytöksiä, sirkusesityksiä sekä erityisen vaikuttavaa gregoriaanisen munkkikuoron esitystä luostarikirkon raunioissa.

KOEKUOPPIA KESKIAIKAISESSA LUOSTARISSA

Maanantaina pääsimme vihdoinkin tarttumaan kaivausvälineisiin, jotka eivät olleet aivan sellaisia kuin mihin olemme tottuneet. Lähdimme koekuoppittamaan luostarin sisäpihaa lapioin ja jättisuurin lastoin, ilman rikkalapioidia, välillä toistemme työvälineitä lainaillen. Tämän vuoden tutkimusten tarkoituksena oli selvittää luostarin sisäpuolella stratigrafiaa ja rakenteiden sijaintia. Tämä tapahtui useiden hyvin pienten, muttei suinkaan matalien koekuoppien avulla.

Vaikka luostaria on tutkittu useaan otteeseen 1900- ja 2000-lukujen aikana, koekuopat paljastivat, että jäljellä on vielä paljon yllätyksiä – jopa viime vuosisadan tutkimushistorian osalta. Toisinaan keräilimme kuopistamme 1900-luvun pullonkorkkeja, jotka kertoivat varhaisempien tutkijoiden puuhai-

Ahtaissa ja syvissä koekuopissa oli apua pienestä koosta ja notkeudesta. Elina Terävä kaivautuu syvälle luostarin pihakerrokseen.

luista raunioilla. Koekuoppien tärkeää antia olivat monessa tapauksessa tarkemmat tiedot jo aiemmin kaivetuista alueista : esimerkiksi vanhojen kaivauskertomusten perusteella ohuiksi tulkitut kulttuurikerrokset saattoivat osoittautua hyvinkin paksuiksi.

Juuri kerrosten paksuus oli suomalaisten näkökulmasta yksi isoista kulttuurishokeista. Gubbackan kylätontin ohuehkojen kulttuurikerrosten parista oli jännittävää siirtyä koekuoppiin, jotka saattoivat jatkaa lähes kahden metrin syvyyteen. Myös syvyyksistä löytyneet rakenteet tuntuivat poikkeuksellisilta. Ehdimme oleskelumme aikana kaivaa esiin ainakin osittain muiden muassa oviaukon pylväineen ja sen alla kulkevan kanaalin, useita seinälinjoja sekä hypokaustiuunin.

Luostarin sisäalueen lisäksi saimme ai-
nutlaatuisen mahdollisuuden kurkistaa luostarin kellareiden lattioiden alle. Kaivaminen oli melko haasteellista yksittäisten lamppujen niukassa valossa, etenkin kun eri-ikäisiin lattiatasoihin pääsi paikoitellen käsiksi vasta paksun modernin jätekerroksen läpi. Oli Aiemmin tuntemattoman oviaukon ja seinälinjan löytäminen oli kuitenkin ehdottomasti

vaivan arvoista. Mitä kellareiden lattioiden alla oli?

Kaivauksilla viettämämme kahden viikon aikana pääsimme tutustumaan myös virolaiseen kaivaushenkilökuntaan. Kaivaustenjohtajan lisäksi työvoima koostui lähinnä vaihtuvista arkeologi- ja konservattoriharjoittelijoista, mikä tuntui välillä pieneltä kokoonpanolta. Työt kuitenkin etenivät sujuvasti, vaikka välillä tuntui ilmassa olevan pientä epäselvyyttä siitä, keitäuka seuraavana aamu-
na oli tulossatulee paikalle.

MONIPUOLISTA MUINAISJÄÄNNÖSRETKEILYÄ

Emme viettäneet kaikkea aikaamme kaivauksilla, vaan meille oli järjestetty runsaasti kiinnostavaa ohjelmaa. Yksi viikkojen parhaasta annista olivat ekskursion Luoteis-Viron historiallisille ja arkeologisille kohteille. Villu ja Heli toimivat pääasiallisina oppainamme, minkä lisäksi osalle kohteista oli järjestetty erillisiä asiantuntijoita.

Retkillä pääsimme tutustumaan useisiin Viron keskiaikaisiin kirkkoihin ja linnoihin, ja molempien lukumäärä oli suomalaisesta näkökulmasta päätä huimaava! Asiantuntijien oppaidemme ansiosta kohteet avautuivat aivan eri tavalla, verrattuna siihen, kuin jos olisimme kierrelleet niillä keskenämme. Esimerkiksi Kuresaaressa meille oli saatu oppaaksi paikallinen 80-vuotias merihistorioitsija, joka piti kierroksensa Kuresaaren linnassa sointuvalla suomenkielellä. Lisäksi pääsimme tutustumaan linnoituksen muurien ja tornien kaivauksiin kohteella työskentelevän arkeologi **Garel Püüan** johdolla.

Saimme mahdollisuuden vierailla myös muilla parhaillaan käynnissä olevilla kaivauksilla. Tallinnassa pääsimme kurkistamaan Taideakatemian tontin pinnan alle, missä kaivettiin esiin paikalla sijainneita vanhoja esi-

kaupunkialueita. Kaivaustenjohtaja **Guido Toos** esitteli meille sekä kuoppia että niistä kerättyjä löytöjä.

Tallinnassa saimme tutustua kaupungin löytöaineistoon laajemmassa mittakaavassa niin Ajaloo Instituutin vitriinilasien läpi kuin myös lähemmin. Villu esitteli meille yrityksenä AGU EMS:n tilat, jossa hän työskentelee muun muassa Garelin ja Guidon kanssa. Löytöaineisto sai leukamme lokahtamaan auki. Pieniin keramiikan sirpaleisiin tottu-neille olivat kokonaiset astiat ainutkertainen elämys. Myös keskiaikaisen tuontikeramiikan määrä oli vaikuttava – samoin kuin viro-laisten tutkijoiden asiantuntemus aiheesta.

Keskiaikainen Tallinna avautui matkamme aikana aivan uudella tavalla, kiitos väsymättömän oppaamme Villun, joka oli valmis uhraamaan vapaapäivänsäkin kierrättäessään meitä ympäri kaupunkia. Oli todella mielenkiintoista kuulla etenkin viime vuosien kaivaustuloksista tutkijalta, joka on työsken-

nellyt monilla kohteista. Opimme myös katsomaan kaupungin rakennuksia aivan uusin silmin saadessamme tietää paljon yksityiskohtia niiden historiasta.

Emme onneksi joutuneet kadehtimaan ainoastaan kivirakennuksia ja linnoja, vaan saimme nähdä esimerkin myös Viron keskiaikaisesta maaseutuarkeologiasta. Tallinnan lähellä sijaitsevaa Lehmjan kylää esitteli meille kohteella tuhansia neliöitä tutkinut **Ain Lavi**. Etukäteen meillä oli käsitys, että maaseutuarkeologiaa ei liiemmin ole tehty Virossa, mutta Lehmja ja Lavin laajat tiedot aiheesta olivat hyvä osoitus siitä, ettei kyse ei ole niinkään tutkimuksen vähyydestä vaan tiedonkulun ongelmista lahden yli.

Keskiajan lisäksi saimme tutustua myös Viron esihistoriallisiin kohteisiin kuppikivistä ja tarhakalmistoista lähtien. Hienoimpana esihistoriallisena kohteena mieleemme jäivät kuitenkin Saaremaan Salmen rautakautiset venehautaukset. Pääsimme näkemään tämän

Iltaisin oli aikaa olla turisti. Andreas Koivisto ja Riikka Väisänen kuvaavat Padisen luostarirauniota.

kesän kaivaukset dramaattisimmas-
sa vaiheessaan: vierailumme aikana
esiin oli juuri saatu 16 soturia, jot-
ka väkivaltaisen kuoleman jälkeen
oli asetettu varusteineen veneeseen.
Suomalainen arkeologi tuntuu tör-
määvän tällaisiin kohteisiin lähinnä
unelmissaan.

ERILAISTA MUTTA INNOSTAVAA

Tutustuminen Viron arkeologiaan sekäniin
retkien ettäkuin kaivauksille osallistumisen
kautta oli äärimmäisen antoisa kokemus.
Vaikka Viro sijaitsee lähellä ja tuntuu useiden
Tallinnan matkojen jälkeen tutulta, vierailun
aikana käsitti kuinka vähän maan mennei-
syydestä todellisuudessa tietää. Matka Suo-
menlahden yli on lyhyt, mutta lahden etelä-
puolelta löytyy hyvin erilainen historia, joka
näkyi myös arkeologiassa - niin kohteiden
kuin tutkimushistorian osalta.

Vaikka vietimme Virossa vain vajaat kaksi
viikkoa, matka avasi meille maan arkeologiaa
aivan uudella tavalla. Oli kiinnostavaa nähdä,
kuinka suuria eroja sekä arkeologisissa työ-
tavoissa että kohteissa on. Siitä huolimatta,
että erot välillä hämmensivät, jäi päällimmäi-
seksi kuitenkin tunne siitä, että erojen tie-
dostaminen voi rikastuttaa omaa toimintaa ja
ajattelua. Oli myös lohdullista huomata, että
yhtäläisyyksiäkin on ja maasta riippumatta

arkeologin tunnistaa olemuksestaan jo kau-
kaa.

Lämpimimmän kiitoksen matkan onnistu-
misesta ansaitsevat ehdottomasti Heli Nurger
ja Villu Kadakas, jotka tekivät vierailustam-
me mieleenpainuvan kokemuksen. Voimme
ehdottomasti suositella lähempää tutustumis-
ta Viron arkeologiaan kaikille. Kunpääsee
ihastelemaan auringonlaskua linnavuoren
huipulta, ei todellakaan tarvitse katua sitä,
että on lähtenyt reissuun. ♦

Tuuli Heinonen
tuuli.t.heinonen@helsinki.fi

Anna-Maria Salonen
anna-maria.salonen@helsinki.fi

Elina Terävä
elina.terava@helsinki.fi

Gubbacka

Keskiajan arkea Vantaalla Medeltida vardag i Vanda

Toimittaneet

ANDREAS KOIVISTO – RIINA KOIVISTO – JUKKA HAKO

Millaista oli elämä keskiaikaisessa kylässä vanhassa Helsingin pitäjässä? Mistä ihmiset saivat elantonsa, oliko heillä kontakteja ympäröivään maailmaan ja minkälaisia esineitä he käyttivät?

Gubbacka – keskiajan arkea Vantaalla valaisee näitä kysymyksiä kymmenessä artikkelissa. Tämä keskiaikaista kylää laajasti kuvaava teos on ensimmäinen laatuaan Suomessa. Kirjan artikkelit perustuvat nykyisen Vantaan alueella sijaitsevan Gubbackan keskiaikaisen kylätontin vuosina 2003 ja 2008 suoritettujen kaivausten tutkimustuloksiin.

Arkeologian lisäksi teoksessa tutustutaan Gubbackan alueen historialliseen ja kansatieteelliseen lähdeaineistoon. Runsas ja monipuolinen kuva-aineisto auttaa lukijaa siirtymään ajassa vuosisatoja taaksepäin ja muodostamaan kattavan kuvan keskiajan arkipäivästä tavallisessa uusmaalaisessa kylässä.

Hur var livet i en medeltida by i forntida Helsinges socken? Varifrån fick människorna sitt leverne, hurudana föremål använde de och hade de kontakter till den omkringliggande världen?

Gubbacka – medeltida vardag i Vanda belyser dessa frågor med hjälp av tio artiklar. Denna bok, som omfattande beskriver livet i en medeltida by, är den första i sitt slag i Finland. Artiklarna i boken baserar sig på forskningsresultat från arkeologiska utgrävningar, som åren 2003 och 2008 utförts på den medeltida bytomten i Gubbacka i nuvarande Vanda.

Vid sidan om arkeologi får vi bekanta oss med det historiska och etnologiska källmaterialet som rör Gubbacka med omnejd. Bokens rika och mångsidiga bildmaterial hjälper läsaren att förflytta sig hundratals år tillbaka i tiden och få en detaljerad bild av den medeltida vardagen i en vanlig nyländsk by.

192 s, sidottu. Suositushinta 35,00 e.
ISBN 978-952-5787-08-5

KELLASTUPA

www.kellastupa.fi

CALL FOR PAPERS

MODERN TIMES - NEW EPOCHS & NEW ROADS OVER FAMILIAR GROUND

The 8th Nordic Meeting on Stratigraphy

25-26th of February 2011, Jönköping, Sweden

The County Museum of Jönköping and the Swedish National Heritage Board (UVÖst) are pleased to welcome you to participate in *The 8th Nordic Meeting on Stratigraphy*, to be held in Jönköping, Sweden on the 25th and 26th of February 2011. This conference is something of an anniversary. By now, meetings on the subject have been held for fifteen years. It's clearly a time to evaluate – what have we achieved so far? Has there really been a shift in paradigm since the early nineties? Which problems remain? What are we heading for now? Should we just sit down and enjoy the situation, becoming the conservative dinosaurs of the new millennium – the ones that the next generation of concerned archaeologists shall oppose and fight? If possible, try to relate to these questions in your paper!

The aim of the conference is to be an open forum for discussions on the theory and methods of stratigraphic excavation and documentation; the right place to present your fresh ideas. This is the conference where friends and colleagues are to be treated with the most exciting new results – things few have heard of before! Two of the three themes chosen for *The 8th Nordic Meeting on Stratigraphy* are quite familiar to most of us. The archaeology of burials and excavations in urban environments has been discussed through the years. Still, considerable advances have been made in these fields of research; something we hope the forthcoming presentations will show. The addition is what may be called horizontal archaeology, an approach that can be applied to various kinds of spatial studies. We therefore invite conference presentations for three separate sessions to be held mainly within the following themes:

1. THE POST-MEDIEVAL EXPERIENCE - THE ARCHAEOLOGY OF EARLY MODERN TIMES

In many respect the last decade has seen a real breakthrough for post-medieval archaeology in Scandinavia. There's no longer any reason for questioning the need to excavate remains from the 17th and 18th centuries. The results from a number of sites make this more than obvious. But there is still a lot to learn; not at least in cooperating with other disciplines and in testing new methods!

2. STRATIGRAPHY OF THE DEAD

NEW METHODS AND PERSPECTIVES ON GRAVES AND BURIAL ARCHAEOLOGY

Beginning with medieval cemeteries, burial archaeology today applies stratigraphic methods in dealing with human remains from all periods. We welcome presentations on how these changes have taken place, how they have affected our ways of approaching burials and how we are to proceed.

3. HORIZONTAL ARCHAEOLOGY – THE STRATIGRAPHY OF THE LANDSCAPE

Fellow disciplines like cultural geography have shown us how to read the landscape horizontally, looking for traces of evolutionary processes over long time. In battlefield archaeology the focus is usually on an isolated event, taking place within a comparatively short span of time. Can we merge these two approaches? Can we study the influence of a singular event, seen as a part of a much broader picture? This could be one path towards a better understanding of the different layers in the landscape!

Please note that this program is just a draft – changes may occur due to the themes in the papers actually submitted. We exclude no-one presenting an interesting angle on stratigraphy!

The practical details on presentations and abstracts:

The allocated time for your presentation will be 15 or 30 minutes, including time for short questions. Discussions will be held at the end of each session.

Short abstracts in English, with a maximum length of 175 words, should be submitted to the committee (see address below).

Deadline for abstract: November 30, 2010

The abstracts are to be sent to:

Mathias Bäck mathias.back@raa.se
Riksantikvarieämbetet tel: 010 - 480 80 70 (+46104808070)
Arkeologiska uppdragsverksamheten (UV)
Instrumentvägen 19
S-126 53 Hägersten
Sweden

WELCOME TO JÖNKÖPING IN THE COLD MONTH OF FEBRUARY 2011!

Organizing committee:

Ann-Marie Nordman ann-marie.nordman@jkpglm.se
Claes Pettersson claes.pettersson@jkpglm.se
Sofia Lindberg sofia.lindberg@raa.se
Mathias Bäck mathias.back@raa.se
Hanna Menander hanna.menander@raa.se
Jens Heimdahl

SUOMEN KESKIAJAN ARKEOLOGIAN SEURA –SÄLLSKAPET FÖR MEDELTIDSARKEOLOGI I FINLAND RY.

Suomen keskiajan arkeologian seura – Sällskapet för medeltidsarkeologi i Finland ry. on toiminut keskiajan ja uuden ajan arkeologian tutkimuksen edistämiseksi vuodesta 1990 ja on Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäsen.

Seuran tarkoituksena on edistää keskiajan ja uuden ajan arkeologian tutkimusta ja korkeakouluopetusta. Seura järjestää seminaareja, vierailuluentoja, opintomatkoja ulkomaille ja kotimaahan, ottaa kantaa ajankohtaisiin arkeologisiin kysymyksiin ja harjoittaa julkaisutoimintaa.

Seuran jäseneksi otetaan keskiajan ja uuden ajan arkeologiasta kiinnostuneita henkilöitä. Jäseneksi voi ilmoittautua kirjallisesti seuran osoitteeseen (SKAS, c/o Arkeologia, Henrikinkatu 2, 20014 Turun yliopisto.) tai sähköpostilla seuran puheenjohtajalle (yhteystiedot alla).

Jäsenmaksu on 20 € vuodessa, opiskelijoilta 14 € ja perheiltä 32 €. Erikseen tilattuna lehden vuosikerta on 20 €. Irtonumeron hinta on 5 €.

Osoitteenmuutoksista pyydetään ilmoittamaan seuran sihteerille (yhteystiedot alla).

Seuran kotisivut ovat osoitteessa:
<http://org.utu.fi/muut/skas>.

Puheenjohtaja:

Dos Markus Hiekkänen
markus.hiekkanen@helsinki.fi
markus.hiekkanen@pp.inet.fi

Varapuheenjohtaja:

Janne Harjula
janhar@utu.fi

Sihteeri:

Maija Helamaa
Puh. 0400-262 162
mkhela@utu.fi

Rahastonhoitaja

Janna Jokela
Puh. 050-342 0753
jkjoke@utu.fi

ISSN 1445-0334

DIGIPAINO

Uniprint 2010